ചമ്പത്തിൽ

ചാത്തുക്കുട്ടിമന്നാടിയാർ

By

വിദ്വാൻ സി. കെ. രാമൻമേനോൻ

രണ്ടാംപതിപ്പ് കാപ്പി 2000

കലാവിലാസിനി പ്രസിദ്ധീകരണശാല

തിരുവനന്തപുരം

1939

 [~~One Rupee~~

ചമ്പത്തിൽ

ചാത്തുക്കുട്ടിമന്നാടിയാർ

By

വിദ്വാൻ ടി. കെ. രാമൻമേനോൻ

ഒന്നാംപതിപ്പ് കോപ്പി 2000

കലാവിലാസിനി പ്രസിദ്ധീകരണശാല

തിരുവനന്തപുരം

1939

 [One Rupee.

പ്രാരംഭം.

ഇന്നു നാം കാണുന്ന ഏതൊരു രാജ്യചരിത്രവും അന്യൂനമല്ല. സമുദായം, മതം, സാഹിത്യം, കലകൾ, ധനം എന്നിവയുടെ പ്രാരംഭം, ഗതി, വളർച്ച എന്നിവയെ സാരമായി ബാധിച്ചിട്ടുള്ളവയാണോ ചരിത്രം എന്നൊന്നു പരിശോധിച്ചു നോക്കുക. അപ്പോൾ കാണാം അതിന്റെ അപൂർണ്ണത. ഇതിഹാസകാർ തുടങ്ങിയ ഭാരതീയരും, വിൻസന്റ് സ്മിത്ത് തുടങ്ങിയ പാശ്ചാത്യരും ഇന്ത്യാചരിത്രനിർമ്മാണത്തിൽ, തങ്ങൾക്കു വിജയം കൈവന്നിട്ടുണ്ടെന്ന തീർച്ചയായും അഭിമാനിച്ചിരിക്കയില്ല. അവർക്കറിയാം തങ്ങളുടെ സംരംഭം രാജ്യത്തിലെ മേലെക്കുടങ്ങളെ മാത്രമേ സ്പർശിച്ചിട്ടുള്ളുവെന്ന്. ഇന്ത്യയിലെ ജനസമുദായത്തിന്റെ ഭരണ ഇന്ത്യാചരിത്രം രേഖപ്പെടുത്തുന്നവരാണോ? മതങ്ങളെ പരാമർശിച്ചുകൊണ്ടുള്ള പ്രസ്താവങ്ങൾക്ക് അതിൽ വല്ല സ്ഥാനവും കല്പിച്ചുകൊടുത്തിട്ടുണ്ടോ? ഇന്ത്യൻസാഹിത്യത്തിന്റെ ബഹുമുഖമായുള്ള വിഭാഗങ്ങളെ കുറിക്കുന്ന എത്ര ഏടുകൾ അതിലുണ്ട്? കലാജ്ഞാനത്തിന്ന് ചരിത്രം എത്രമാത്രം സഹായിച്ചിട്ടുണ്ട്? ചരിത്രകാരന്മാർതന്നെ ഇതിനെല്ലാം മറുപടി പറയട്ടെ.

അശോകൻ, ഹർഷൻ, റാണാ പ്രതാപസിംഹൻ, അക്ബർ, ഔറംഗസീബ്, ശിവാജി തുടങ്ങിയുള്ള അസംഖ്യം സമ്രാട്ടുകളുടെയും, അവരുടെ ഭരണകാലത്തുണ്ടായിട്ടുള്ള ചില വിശേഷ സംഭവങ്ങളുടെയും കഥ

പട്ടികയാണ് വാസ്തവത്തിൽ ഇന്ത്യാചരിത്രം. ഈ സ്ഥിതിയിൽ അതിന് എങ്ങനെ പൂർണ്ണതയുണ്ടെന്നു പറയാം? തീർച്ചയായും നിവൃത്തിയില്ല. ചരിത്രപരമായ കുറവിനെ പരിഹരിക്കണമെങ്കിൽ, അതിന്റെ എല്ലാ വശങ്ങളേയും ബാധിക്കുന്ന വിവിധ വിഷയങ്ങളുടെ വിവരണം കൂടിയേതീരൂ. അങ്ങനെ വേണം ചരിത്രം പൂർണ്ണമാകുന്നതിന്. സമുദായചരിത്രം, മതചരിത്രം, സാഹിത്യചരിത്രം, കലാവിജ്ഞാനീയം, ധനവിജ്ഞാനം തുടങ്ങിയ ഗ്രന്ഥങ്ങളെല്ലാം രാഷ്ട്രചരിത്രത്തിന്റെ അവയവങ്ങളാണെന്ന് ഇത്രയും പ്രസ്താവിച്ചതിൽനിന്നു ഏറെക്കുറെ വ്യക്തമാകും. അപ്പോൾ ഒരു കവി ചെയ്യുന്നതു ചരിത്രസംപൂർത്തിക്കുള്ള ഒന്നാണല്ലോ. അതു; ചിലർക്കു വിസംവദിക്കുമായിരിക്കാം. ആയിക്കൊള്ളട്ടെ. വാസ്തവത്തിൽ രാജ്യചരിത്രത്തിൽ, മറ്റെല്ലാററിനുമെന്ന പോലെ സാഹിത്യചരിത്രത്തിനും ഗണനീയമായ ഒരു സ്ഥാനമുണ്ട്.

സാഹിത്യചരിത്രം എന്നതു രാജ്യചരിത്രത്തിന് എത്രത്തോളം പ്രകാശം നൽകുന്നുണ്ടെന്നു നമുക്കൊന്നു ശ്രദ്ധിച്ചു നോക്കാം. വിവിധജാതി മനുഷ്യരുടെ ജീവിതാനുഭവങ്ങളുടെയും, അവകാശങ്ങളുടെയും, അധികാരങ്ങളുടെയും അസാധാരണമായ ഒരു വിവരണമാകുന്നു സാഹിത്യചരിത്രം. ആ വിവരണം രാജപ്രണയികളിൽനിന്നും കവികളിൽനിന്നുമാണ് നാം അംഗീകരിക്കുന്നത്. രാജസ്ഥാനങ്ങളേയും, അനേക യുദ്ധങ്ങളേയും, ഭരണ പരിവർത്തനങ്ങളേയും, രാജപരമ്പരയേയും മാത്രം ലക്ഷ്യമാക്കിക്കൊണ്ടുള്ള ചരിത്രത്തിന സാഹിത്യപരമായ വിലയും നിലയും എത്രയോ തുച്ഛമാകുന്നു-

ഇന്ത്യാചരിത്രം ഇന്ത്യയുടെ സാഹിത്യത്തിന്റെയും ചരിത്രമാകുന്ന ആ സുവർണ്ണകാലം എന്നാണ് നമുക്കൊന്നു കാണുമാറാവുക!

ഇന്ത്യാചരിത്രം, സാഹിത്യാന്വേഷണത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം പ്രായേണ അനിവൃത്തി ദുഷ്കരമായിരിക്കുന്നു എന്ന സംഗതി, ലജ്ജാപൂർവ്വമെങ്കിലും സമ്മതിക്കാതിരിക്കാൻ നിർവ്വാഹമില്ല. ഭാരതീയ സാഹിത്യശാഖകളെ, വിവിധ ഭാഷാസങ്കലിതമാകുന്നു. പക്ഷെ, ഈ ബൃഹച്ഛാഖകൾക്കെല്ലാം ആര്യദ്രാവിഡ സാഹിത്യങ്ങൾ തന്നെയാണ് ഉല്പത്തിസ്ഥാനമെന്ന നമുക്ക സമാധാനിക്കാം. വംഗസാഹിത്യം, ഹിന്ദിസാഹിത്യം, ഉർദു സാഹിത്യം, മറാട്ടിസാഹിത്യം എന്നിവ ആര്യസാഹിത്യത്തിന്റെ സന്താനങ്ങളായി നിന്ന് ലോക സാഹിത്യത്തിന്റെ പരിപൂർണ്ണത നേടുവാൻ ശ്രമിക്കുമ്പോൾ, തമിഴ്, കർണ്ണാടകം, തെലുങ്ക്, തുളു, മലയാളം എന്നീ സാഹിത്യങ്ങൾ ദ്രാവിഡസാഹിത്യത്തെ നിദാനമാക്കിവച്ചുകൊണ്ട് ആര്യസാഹിത്യസന്താനങ്ങളെ ലാളിച്ചുകൊണ്ടും, സ്വാതന്ത്ര്യമൂലമാക്കി സഹായിക്കയാണ് ചെയ്യുന്നത്.

മലയാള സാഹിത്യത്തിനും ഒരു ചരിത്രമുണ്ട്. അതു ചില പ്രത്യേക കാരണങ്ങളാൽ വിമർശകന്മാരുടെ വാദപ്രതിവാദങ്ങൾക്കും ഭിന്നഭിന്നങ്ങളായ അഭിപ്രായ ശതങ്ങൾക്കും അധീനമായിട്ടാണ് കിടക്കുന്നത്. സാഹിത്യത്തിന്റേതെന്നല്ല, ഒന്നിന്റെയും ചരിത്രം രേഖപ്പെടുത്തി വയ്ക്കുവാൻ ഉത്സുകമായിരുന്നില്ല കേരളീയലോകം. അവരുടെ നേട്ടവും, കോട്ടവും ചരിത്രധാരകളിലേക്കെത്തിയിരുന്നില്ല. ഇക്കാര്യങ്ങളിൽ പ്രത്യേ

ഷിച്ചും, ആദ്ധ്യാത്മികവിഷയങ്ങളിൽ പൊതുവേയും പ്രവർത്തിച്ചിരുന്ന പ്രാചീനകേരളീയർ, സാഹിത്യചരിത്രം തുടങ്ങി അവശ്യം വിജ്ഞേയങ്ങളായ വിഷയങ്ങളിൽ മനസ്സിരുത്തുവാൻ അത്ര ശ്രമിച്ചില്ല. അതിനാൽ മാത്രമാണ് നമ്മുടെ സാഹിത്യചരിത്രം ഇത്ര വികലമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നതു്. ഭാഷാചരിത്രകർത്താവായ ശ്രീമാൻ ഗോവിന്ദപ്പിള്ള അവർകളും, ഭാഷാസാഹിത്യചരിത്രകർത്താവായ ശ്രീമാൻ നാരായണപ്പണിക്കരവർകളും, തങ്ങളാലാവുന്നവിധം, കേരളീയ കവിലോകത്തെയും അവരുടെ കൃതികളെയും നമുക്ക പരിചയപ്പെടുത്തിതന്നിട്ടുണ്ട്. അവരും, ഐതിഹ്യങ്ങളേയും, ഉദാഹരണങ്ങളേയും ചില സ്ഥലത്തു കൂട്ടിക്കലർത്താതിരുന്നിട്ടില്ല. ഭാഷാസാഹിത്യസാമ്രാജ്യത്തിൽ കൈവിളക്കായി ശോഭിച്ച തുഞ്ചത്തുരാമാനുജനെഴുത്തച്ഛനെയും, കുഞ്ചൻനമ്പ്യാരെയും ജീവിതകാലം അന്ധകാരവലയത്തിൽപ്പെട്ടു സ്പഷ്ടരൂപമില്ലാതെയായിക്കിടക്കുന്നതെന്നസംഗതി തന്നെ, നമ്മുടെ ഭാഷാസാഹിത്യചരിത്രത്തിന്റെ ശോചനീയാവസ്ഥയെയാണല്ലോ പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതു്. നമ്മുടെ പൂർവ്വികന്മാരുടെ അനാസ്ഥയാണ് ഇതിനൊക്കെ കാരണം. മേലാൽ ഇങ്ങനെയുള്ള ദുർവ്വിധി മലയാളസാഹിത്യത്തെ ബാധിക്കാതിരിക്കുവാൻ നാം ശ്രമിക്കേണ്ടതാവശ്യമാകുന്നു.

ഭാഷയുടെയും സാഹിത്യത്തിന്റെയും അഭ്യുദയത്തിനുവേണ്ടി ജീവിച്ചിരുന്നിട്ടുള്ളവർ, ഭാഷകൊണ്ട് ഉപജീവിക്കുന്നവരെക്കൊണ്ടെല്ലാം സമാരാധനയ്ക്കു പാത്രീഭവിക്കേണ്ടവരാണ്. ആ ആരാധന അവരെ സംബ

ഞ്ഞിട്ടുള്ള ധാരാളം ചരിത്രങ്ങളുടെ പ്രകാശനവുമാകുന്നു. സാഹിത്യകാരന്മാരുടെ ജീവചരിത്രത്തിന് ഏതൊരു ഭാഷയിലും പ്രാധാന്യവും പ്രാമുഖ്യവുമുണ്ട്. കേരളീയർ ഈ പരമരഹസ്യം അറിവാൻ തുടങ്ങിയതിന്റെ പ്രതിഫലനമാണ് പരിഷത്ത് സമ്മേളനങ്ങളിൽ സാഹിത്യകാരന്മാരുടെ ജീവചരിത്രം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തേണ്ടതിനുള്ള കാലം അതിക്രമിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള പ്രസ്താവന. വി. വി. പ്രസിദ്ധീകരണശാലയുടെ ഉടമസ്ഥനും ഒരു നല്ല ഭാഷാപ്രണയിയുമായ ശ്രീമാൻ തോമസ് പോൾ അവർകളും ഭാഷാപ്രണയികളുടെ ജീവചരിത്ര പരമ്പര, പ്രസിദ്ധീകരിക്കുവാൻ ഉത്സുകനായതും, പത്തോളം ചരിത്രങ്ങൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തി പൊതുജനങ്ങളുടെ ബഹുമാനാദരങ്ങൾ സമാർജ്ജിച്ചു സദുദ്യമനായതും, ഈ മഹത്തായ ഉദ്ദേശ്യത്തെ പുരസ്കരിച്ചാണ്. നിർഭാഗ്യവശാൽ ആ മാന്യമഹാൻ കാലയവനികയ്ക്കുള്ളിൽ തിരോധാനം ചെയ്തു. അല്ലെങ്കിൽ പുതിയ കാലത്തിനുള്ളിൽ സാഹിത്യചരിത്രഗ്രന്ഥത്തിനു ചേരുന്ന ഭാഷാപ്രണയികളുടെ ചരിത്രാവലി നമുക്കു കണ്ടു പരമാനന്ദമടയാമായിരുന്നു! എന്തു ചെയ്യാം!

കാലദേശാവസ്ഥകളുടെ പ്രതിബിംബമാണ് എവിടെത്തെയും സാഹിത്യം. കാലവും, ദേശവും, സ്ഥിതിയും മാറിമാറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതു പ്രകൃതിനിയമമാകുന്നു. അതനുസരിച്ച് സാഹിത്യത്തിനും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് പരിവർത്തനം സംഭവിക്കുന്നു. മനുഷ്യർ പ്രാകൃതാവസ്ഥയിൽനിന്നു സംസ്കൃതരായിത്തീരുക പകരുത്തോറും അവരുടെ പ്രകൃതിയെ പ്രതിബിംബിപ്പിക്കുന്ന സാഹിത്യത്തിനും സംസ്കാരം വരുന്നതായി കാണാം.

മലയാളഭാഷാസാഹിത്യവും വിവിധാകൃതി കൈക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഒരുകാലത്ത് അതു ചെന്തമിഴ് പ്രവാഹത്തിൽ വിലസി; പിന്നീടത് സംസ്കൃതമഹിമാവിൽ വിളയാടി; അനന്തരകാലങ്ങളിൽ മണിപ്രവാളപ്രഭയിൽ നിമഗ്നമായി.

സാഹിത്യത്തിന്റെ പരിവർത്തനത്തിന് രീതിയും, ഭാഷയും ഒരുപോലെ അനുകൂലിക്കുന്നുണ്ട്. മലയാളസാഹിത്യം ഒരു വലിയപരിവർത്തനപ്പുഴയിലാണ് ഇന്നു പെട്ടിരിക്കുന്നത്. പ്രസ്തുത പരിവർത്തനം പ്രാരംഭിക്കുന്നതു മഹാമഹിമശ്രീ കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാന്റെ കാലം മുതൽക്കാണ്. അന്ന് അൽപമായി നാം കണ്ട ആ പരിവർത്തനം ഇന്ന് അതിന്റെ പരമകാഷ്ഠയിൽ എത്തിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. വലിയ കോയിത്തമ്പുരാന്റെ സാഹിത്യസംരംഭത്തിൽ പ്രാദുർഭവിച്ച സാഹിത്യവിപ്ലവം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമകാലീനന്മാരായ കവികളുടെ ഒന്നൊന്നായുള്ള യത്നങ്ങൾകൊണ്ടു ബലിഷ്ഠവും അസാധാരണവുമായിത്തീർന്നു. ഈ സഹപ്രവർത്തകന്മാരിൽ മുഖ്യസ്ഥാനം ശ്രീമാൻ ചമ്പത്തിൽ ചാത്തുക്കുട്ടി മന്നാടിയാരവർകൾക്കുണ്ട്.

അദ്ദേഹത്തിന് സമകാലീനന്മാരായ മറ്റു കവികളെപ്പോലെ, യശസ്സു സമ്പാദിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലെങ്കിൽ അതിനു കാരണം അദ്ദേഹമല്ല, കേരളീയരുടെ പക്ഷപാതമലിനമായ മനോഭാവം ഒന്നുമാത്രമാകുന്നു. "അവധാനം, പ്രാസസാഹസം എന്നിവകളെക്കൊണ്ട് ഉത്തമസാഹിത്യത്തെ പോഷിപ്പിക്കാതെ, കവികളെ ഒന്നും, രണ്ടും, മൂന്നും തരക്കാരായി പിരിച്ച്", അസ്ഥാനത്ത് സൗജന്യപ്രദർശനം ചെയ്യുന്നത് ഭാഷാസാഹിത്യ

ത്തിനു ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുത്തിട്ടുള്ള ഭാഷാന്തരങ്ങളാകുന്നത്." നിർഭാഗ്യവശാൽ ഇതുവരെ കേരളം മലയാളസാഹിത്യത്തെയും ബാധിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. "മന്നാടിയാരുടെ കവിതാപാടവം തർജ്ജമകളിൽ മാത്രമേ വ്യക്തമാകുന്നുള്ളൂ; മററുള്ള ഒരു കവിസ്ഥാനം കൊടുക്കണമെങ്കിൽ, അയാൾ തന്റെ കല്പനാശക്തി ഉപയോഗിച്ച് എന്തെങ്കിലും കവിതയുണ്ടാക്കിയിരിക്കണം; അതല്ലാതെ ഒരു ഭാഷയിൽ മററുള്ളവർ ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ള കൃതികളെ മറെറാരു ഭാഷയിൽ തർജ്ജമമാത്രം ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ട് അയാൾ ഒരു തർജ്ജമക്കാരൻ അല്ലെങ്കിൽ ഒരു പകർപ്പുകാരൻ എന്നല്ലാതെ കവിശബ്ദത്തിനു അർഹനായി വരുന്നതല്ല", ഇതാണ് മന്നാടിയാരവർകളെ ഉത്തമകവിപീഠത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠാപനം ചെയ്യുന്നതിനു പ്രതിബന്ധമായി എതിരാളികൾ കൊണ്ടുവരുന്ന വാദമുഖങ്ങൾ.

ഇവയെ സംബന്ധിച്ചുള്ള ഒരു നിരൂപണം ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ മറെറാരു ഭാഗത്തു കാണാവുന്നതാകയാൽ ഇവിടെ ഒന്നുംതന്നെ പ്രസ്താവിക്കുവാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നില്ല.

ഈ ചരിത്രപുരുഷനെക്കൊണ്ട് ഭാഷയ്ക്കും, സമുദായത്തിനും, സാഹിത്യത്തിനും, നാട്ടിനും ഉണ്ടായിട്ടുള്ള ഗുണങ്ങൾ എന്തെല്ലാമാണെന്നും, എത്രത്തോളമാണെന്നും അറിയുകയാണ് നമുക്കിന്നാവശ്യം. അതാണ് ഇതിനു പരി പ്രതിപാദിക്കുന്ന പ്രബന്ധത്തിന്റെ യഥാർത്ഥലക്ഷ്യവും.

ചമ്പത്തിൽ

ചാത്തുക്കുട്ടിമന്നാടിയാർ

(ജീവചരിത്രവും കവിതാലോചനവും)

I

കൊച്ചി സംസ്ഥാനത്തിന്റെ വടക്കുകിഴക്കെഭാഗത്ത്, പാലക്കാട്ടുതാലൂക്കുമായി ഏതാണ്ട് അടുത്ത്, പ്രകൃതിശില്പങ്ങളാൽ ഏറ്റവും ശോഭിക്കുന്ന ഒരു പ്രദേശമാകുന്നു ചിറ്റൂർ. ഒരുകാലത്ത് ഈ രാജ്യം പാലക്കാട്ടുരാജാവിന്റെ ഭരണാധികാരത്തിലിരുന്നിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദുരഭിമാനവും, കൈയൂക്കും വാർദ്ധക്യത്തിന്റെ ശക്തിയേറിയ ആക്രമണംകൊണ്ടു ക്ഷീണിച്ചതായി കണ്ടപ്പോൾ ഒരു കൊങ്ങൻരാജാവിനു തോന്നി ഈ അവസരം പാഴാക്കിക്കളയാതെ സ്വയംകൊണ്ടു പാലക്കാട്ടുരാജ്യസ്ഥാനം അധീനപ്പെടുത്തണമെന്ന്. അയാൾ വമ്പിച്ച സേനയോടുകൂടി യുദ്ധസന്നദ്ധനായിപ്പുറപ്പെട്ടു. തന്റെ താൽക്കാലികനിലയിൽ, കൊങ്ങനെ തോൽപ്പിച്ചു രാജ്യത്തെ രക്ഷിക്കാമെന്ന ആശ, രാജാവിനുണ്ടായില്ല. അദ്ദേഹം, പ്രബലന്മാരും നായർരാജ്യത്തിലെ രാജാക്കന്മാരുമായ സാമൂതിരിയോടും, ശേഖരീവർമ്മരോടുംകൂടി

ആപൽഘട്ടത്തിൽ, കൊച്ചിരാജാവിന് അന്നു ആത്മാ ർത്ഥസഹായികളായിരുന്നു എന്നു തീർച്ച. കൊച്ചിരാജാവു പാലക്കാട്ടുരാജാവിന്റെ നേരെ സൗഹാർദ്ദപൂർണ്ണമായി നീ ങ്ങി, ഏറനാട്ടുകാരായ കോവിലകങ്ങളിൽനിന്നു നയിക്ക പ്പെടുന്ന ഒരു സൈന്യം കൊങ്ങനാടിനായി പുറപ്പെ ട്ടു. കൊങ്ങൻ പാലക്കാട് ആക്രമിച്ചു കീഴ്പ്പെടു ത്തുക എന്ന അത്യാശയെ എതിർക്കാനായി [illegible] ിയുകയും, ചിറ്റൂരിനടുത്തുവെച്ച് പലതവണ ഏറ്റുമുട്ടുകയും ചെയ്തു. പാലക്കാട്ടുരാജാവ് ആ സമയത്തെല്ലാം പക്ഷേ, നിസ്സീമവും, സാഹായ്യവുമായിരുന്നു. അന്നു ശം, നാടുവാഴം, കോങ്കനാട് എന്നീ മൂന്നു പ്രദേശ ങ്ങൾ കൊച്ചിരാജാവിന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യവും ഉത്തരവും നിറഞ്ഞു വഴിതെറ്റുന്ന ഭരണാധികാരികളെ വിട്ട കൊടുത്തു. ഇപ്രകാരം ചിറ്റൂർതാലൂക്ക് മേൽപറഞ്ഞ പ്രദേശങ്ങളാണ് ആ പാലക്കാട്ടുരാജാവു നിശ്ചയി ച്ച പ്രകാരമാണ് ഇന്നും കൊച്ചിരാജ്യത്തെ ഉൾക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതിൽ ചിറ്റൂർ, കൊങ്ങൻപട നടക്കുന്നു.

മറ്റൊരുവിധത്തിലും ചിറ്റൂർ പ്രസിദ്ധമായി ത്തീർന്നിട്ടുണ്ട്. ഭാഷാസാഹിത്യത്തിന്റെ പിതാ വ്, കേരളവാല്മീകിയും ആയ തുഞ്ചത്തു രാമാനുജനെഴു ത്തച്ഛനും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രഖ്യാത ശിഷ്യന്മാരും ദീർഘ സമാധിയടഞ്ഞത് ഇവിടെവെച്ചാകുന്നു. ചിറ്റൂർ ഇന്നു മാം ആധുനികഭാഷാപ്രണയികളുടെ പ്രശംസയ്ക്കു പാത്രീ ഭവിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടല്ലോ. [illegible] ക്കമേനോൻ, സുബ്രഹ്മണ്യശാസ്ത്രികൾ, വടവൂർ ഗോവിന്ദമേ നോൻ, സി. എസ്. ഗോപാലപ്പണിക്കർ എന്നിങ്ങനെ യുള്ള ഭാഷാപ്രണയികളുടെ സാന്നിദ്ധ്യംകൊണ്ടും ചിറ്റൂർ വിഖ്യാതമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

പ്രകൃതിസൗഭാഗ്യം ചിറ്റൂരിനെ ധാരാളപ്രകാരത്തിൽ അനുഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ട്. അത്യുന്നതങ്ങളും നിമ്നോന്നതപ്രകൃതികളുമായ ശൈലനിരകൾ; അവയിൽ തങ്ങിനിന്നു് കാണികളുടെ കണ്ണുകൾ കവരുന്ന മേഘപടലങ്ങൾ, അലതുടിച്ചുമണ്ടുന്ന കാറ്റുകൾ; പലതരത്തിലുള്ള കേരവൃക്ഷങ്ങൾ; കമുകുവൃക്ഷങ്ങൾ; ഔഷധങ്ങളും, സ്വാതന്ത്ര്യമുള്ള കവിവനങ്ങൾ; പറന്നും പാടിയും കളിക്കുന്ന നെൽവയലുകൾ; വിവിധതരം പുഷ്പങ്ങൾ, കള്ളൂറുന്ന ചെത്തുന്ന തെങ്ങുകൾ, സുന്ദരങ്ങളും ഹൃദയാവർജ്ജകങ്ങളുമായ പച്ചപ്പുൽനിരകൾ എന്നിവയെല്ലാം, ഇത്ര മനോഹരമായ ഒരു പ്രദേശം കൊച്ചിയിൽ വേറെ ചാലിക്കുമോ എന്നു സംശയമാണ്. വാസ്തവത്തിൽ കവികളെ ജനിപ്പിക്കുവാൻ വേണ്ടി പ്രകൃതിദേവി സൃഷ്ടിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു സവിശേഷഭൂഭാഗമാണ് ചിറ്റൂർ എന്ന് ആർക്കും തോന്നിപ്പോകും. അത്രയ്ക്കുണ്ട് ആ ദിക്കിന്റെ സൗന്ദര്യം.

'വെട്ടത്തുനാട്ടിൻ നന്ദ്യാർവട്ടപ്പൂവ്' എന്ന പദ്യം പേരുകളെ ആകർഷിക്കുവാൻ സ്വയം കഴിവും നേടി, അനേകം സത്കൃതികളെക്കൊടുപ്പാൻ സന്നദ്ധമായിട്ടുള്ള [illegible] സംഗീതജ്ഞ [illegible] ഇവിടെയാണ്, ഈ ചരിത്രത്തിന്റെ [illegible] ഭാഗത്തിൽ പ്രതിപാദിക്കുന്ന [illegible] കൊല്ലവർഷം 1082-ാമാണ്ടു മിഥുനമാസത്തിൽ ജനിച്ചു. ചെറുപ്പത്തിൽ കഷ്ടതയും, ദുഃഖദാരിദ്ര്യാദികളും, സാഹചര്യങ്ങളുടെ അസ്വസ്ഥതകളും പരീക്ഷണങ്ങൾ പ്രത്യക്ഷമായിത്തീർന്നിട്ടുള്ള ഒന്നാണ്. ആ കഷ്ടതയെ

ത്തിന്റെ സമ്പൂർണ്ണമാതൃകയാകുന്നു. ആചാര്യപാദങ്ങളെ യശഃസ്തംഭമെലവിന്റെ ആവശ്യമായ ആദരം നൽകി വരു, ചരിത്രത്തിൽ കുടുംബം അത്ത്യുൽകൃഷ്ടതയോടുകൂടി ഗ്രന്ഥങ്ങളെഴുതിയിരുന്നു ഇന്നും, അവർ നൽകിയ ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ ആദായംകൊണ്ടും ഉറച്ചതാണ് ഇന്നത്തെ ത്തേയും നിർവ്വഹിക്കപ്പെടുന്നത്. ഒരു ചെറുപ്പത്തിൽ അവരിതികളാൽ ആ കുടുംബം, കലിന്റെയുടെയും കേന്ദ്രമാണ്

കഥാനായകന്റെ പിതാവു പാലക്കാട്ടുതാലൂക്കിൽ പെട്ട ദേശത്തുവെച്ച് എന്നാണ് ഒരു പ്രസിദ്ധ മായ കുടുംബത്തിലെ കാരണവരും, ശാസ്ത്രജ്ഞനായ ഏറ്റ പണ്ഡിതൻ സുവിദിതനുമായിരുന്നു. ഇന്നും ആ കുടും ബം, അഭിമാനവും ആഢ്യത്വം, സമ്പത്തും, സമ്പത്തും കൊണ്ട് അത്യുൽകൃഷ്ടമായി ശോഭിക്കുന്നത് ശാസ്ത്രജ്ഞ നായരുടെ സൗകുമാര്യം സ്വാതന്ത്ര്യമായിരിക്കെ, പ്രസി ദ്ധകുടുംബത്തിലെ ഒരു സ്ത്രീരത്നം അദ്ദേഹം ആ മഹാ ത്മാവിന്റെ സമ്പർക്കത്തിൽ ആകൃഷ്ടയും ആകുകയാണു. ഇങ്ങനെ പരസ്പരപ്രണയം വർദ്ധിച്ചതിന്റെ, അവരെ തമ്മിൽ വിവാഹബന്ധംകൊണ്ടു ബന്ധിപ്പിച്ചു. ആ അനുരാഗദമ്പതിമാരുടെ പ്രേമ ഫലമായിട്ടത്രേ കഥാനായകന്റെ ജനനമുണ്ടായി ട്ടുള്ളത്.

പുത്രൻ ജാതനായി ഏറെനാൾ കഴിയുന്നതിനു മുമ്പു ശാസ്ത്രജ്ഞൻ വിരക്തനായി. പ്രാണപ്രേയസി യുടെ അകാലവിയോഗവും, പുത്രന്റെ ഭാവിയെപ്പറ്റിയു ള്ള ചിന്തയും തീർത്ഥം ഭിക്ഷുവാകും ശേഷമാണെന്നി ങ്ങനെ ശാസ്ത്രജ്ഞനാണവർകൾ. കുട്ടിക്കു ഉചിതമുഹൂർത്ത ത്തിൽ ചാത്തുക്കുട്ടി എന്നു നാമകരണം ചെയ്തു.

ചാത്തുക്കുട്ടിയുടെ ജനനി—അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജ്യേഷ്ഠത്തി— അമ്മമനോമിയമ്മയാണു പിന്നീടു ആ ബാലനെ “മുലപ്പാലൂട്ടി” വളർത്തിയതു്. അവർക്ക് അവനിൽ പുത്രനിർവിശേഷമായ സ്നേഹവും, വാത്സല്യവും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആരെയും മനോമോഹിപ്പിക്കുന്ന സൗന്ദര്യം, ആരെയും മോഹത്തിൽ മയക്കുന്ന കിളിക്കൊഞ്ചൽ, എല്ലാം ആനന്ദദായകമായ ബാലലീലകളും ഇവയെല്ലാംകൊണ്ടു ചാത്തുക്കുട്ടി 'നിതംബിനീനാം കരം പകർന്നു' വിളങ്ങി. അമ്മമനോമിയമ്മക്കുള്ള വാത്സല്യത്തിനു എത്രത്തോളം ശക്തിയുണ്ടായിരുന്നു എന്നതിനു്,

> “[illegible]
> [illegible]”

ഈ ഉക്തി മതിയായ തെളിവാകുന്നു.

അമ്മമനോമിയമ്മയോടുകൂടെത്തന്നെ ചാത്തുക്കുട്ടിയെ സർവ്വാത്മനാ സ്നേഹിച്ചിരുന്ന മറ്റൊരു മഹാമഹനം ശങ്കരമേനോനവർകൾ. ഇദ്ദേഹം ചിത്രമെഴുത്ത്, കൊത്തുപണി, പ്രതിമാനിർമ്മാണം എന്നീ സുകുമാരകലകളിൽ (Fine arts, വിശേഷ നം), സംഗീതം ഇവയിൽ ഒന്നാമനായിരുന്ന ശങ്കരമേനോനവർകളിൽനിന്നാണു ചാത്തുക്കുട്ടിക്കു ഈ വക വിഷയങ്ങളിൽ വാസനകളും പ്രാബല്യവും, ഏറെക്കുറെ കിട്ടിയതെന്നു പറഞ്ഞാൽ അതിൽ അതിശയോക്തി ഒട്ടുമില്ലതന്നെ.

കഥാനായകന്റെ ബാല്യം, ദുഃഖമയമായിട്ടല്ല കഴിഞ്ഞുകൂടിയതു്. അതിൽ ആരും പനിനീരലകളും വിരിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടില്ല. ബാല്യകാലസഹജങ്ങളായ അനേകം രോഗബാധകൾമൂലം, ഉൽക്ക

സ്ത്രീയായി വളരേണ്ട കുഞ്ഞിക്കുട്ടി, കവിതാസാമ്രാജ്യത്തി-ന്റെ. ഉത്തമമായ മനസ്സിന്റെ വലിയ സാമ്രാജ്യ ത്വവും, അനുഭവവും തന്നെ. അന്നത്തെ രാജ്ഞി ആ സ്ത്രീ രത്നത്തിനുള്ളിലേക്ക് പോലെ ശുശ്രൂഷിക്കപ്പെട്ടിട്ടു ണ്ട്. എട്ടുവയസ്സു കഴിഞ്ഞതുവരെ നമ്മുടെ കഥാനായി കന്നു യാതൊന്നും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല

II

കുഞ്ഞിക്കുട്ടിയുടെ വിദ്യാഭ്യാസം തുടങ്ങിയതിനു ശേഷവിദ്യയിൽ നേടിയ അവരുടെ ശോധിതി നിമിത്തമായിരുന്നു. സ്വകാര്യ മട്ടെന്നു മാറി വന്ന കണ്ടപ്പോൾ, മാതുലൻ, കൊച്ചുണ്ണി കോനാത്തു് ഒ ന്റെയോ വരണ ഗുരു ഭാഗിനേയനെ വിദ്യയഭ്യസിപ്പി ക്കുവാൻ ഏർപ്പാടു ചെയ്തു. ഇക്കാലത്തു കുഞ്ഞിക്കുട്ടിക്ക് ഏഴു വയസ്സു പ്രായമാണ്.

വിദ്യാഭ്യാസം അന്നത്തെ നിലയിൽനിന്ന് ഇന്ന് വളരെ വ്യത്യാസപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. നമ്മുടെ കുട്ടികളും സം സ്കാരങ്ങളും സ്വഭാഷയുമായി ഒട്ടും തന്നെ ബന്ധമി ല്ലാത്ത ഒരന്യഭാഷ പഠിക്കുന്നതിലാണിപ്പോൾ ഇ ടിപ്പ്. ഈ സമ്പ്രദായം പണ്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. സംസ്കൃ തഭാഷാജ്ഞാനമാണ് അന്നു കേരളത്തിൽ പ്രചാരപ്പെ ട്ടതായിരുന്നത്. ആ കാലം, ഒരു കാലഘട്ടമായി രുന്നുകൊണ്ട് അവകാശമായ ഉൽപ്പന്നങ്ങളെല്ലാം തിരഞ്ഞെടുത്ത് സംസ്കൃതകാവ്യങ്ങളും, സംസ്കൃതനാടക ങ്ങളും, സംസ്കൃതവ്യാകരണങ്ങളും, സംസ്കൃതവ്യാകരണം- എന്നുവേണ്ട എല്ലാം ശീലിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന കാല-

ഒരു വിദ്യാർത്ഥിയെ പല അദ്ധ്യാപകന്മാരും കൂടി പഠി ത്തെറിന്ന ബോധിപ്പിക്കുന്ന ദുസ്സഹമായ കാഴ്ചയും പലരു കാണാൻ വിഷമം. പണമെണ്ണി വാങ്ങിച്ചല്ലാതെ വിദ്യ നൽകയില്ലെന്ന നിയമമോ നിർബന്ധമോ അന്നില്ല. വിദ്യാലയപ്രവേശം ആരംഭിക്കുന്നതോടുകൂടി ക്ഷൌരി പരീക്ഷകളുമായി പരിചയപ്പെടുന്ന വിദ്യാർത്ഥികളും അന്നില്ല. ബാല്യാവസ്ഥയിലെങ്ങും പ്രാചീന വിദ്യാഭ്യാ സത്തിൽ ദോഷമെങ്കിലും സ്ഥാനവും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. വലിയ വലിയ കെട്ടിടങ്ങളോ അച്ചടിച്ച പുസ്തകങ്ങളോ അല്ല വിദ്യാർത്ഥികൾക്ക പരീക്ഷായോഗ്യതകൾ നൽകിയിരുന്നതു.

ചാത്തുക്കുട്ടിയുടെ ഗുരുനാഥൻ ചിറ്റൂർ നിവാസികളെല്ലാം ബഹുമാനങ്ങൾക്ക പാത്രീഭവിച്ച ഒരാശാനാണ്. അദ്ദേഹത്തിന പല പ്രദേശങ്ങളിലും അനേകം അന്തേവാസികളും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഇവരെല്ലാം ആ ഗുരുനാഥന്റെ ഉപാസകരിൽ ചിലർ വിദ്യ അഭ്യസിക്കുന്ന കാഴ്ച പലരെയും അത്ഭുതപ്പെടുത്തി. ഓരോന്നു ഗുരുനാഥന്റെ ശിഷ്യവാത്സല്യം ഇന്നത്തെ അദ്ധ്യാപകന്മാർ അനുകരിക്കേണ്ട ഒന്നുതന്നെയാണ്. എത്രതന്നെയും ഒരു വിദ്യാർത്ഥിയെ സംബന്ധിച്ച എന്ത കേട്ടാൽ ആ ഗുരുനാഥന്റെ ഹൃദയം അസ്വാസ്ഥ്യമായി തീരും. അദ്ദേഹം അവന്റെ സമീപത്തെത്തി അവനെ വാത്സല്യപൂർവ്വം ശുശ്രൂഷിക്കയും സാന്ത്വനവാക്യങ്ങളെക്കൊണ്ട സന്തോഷിപ്പിക്കയും പതിവാണ്. ശിഷ്യന്മാരെ സന്മാർഗ്ഗപ്രവർത്തനത്തിൽ ഗുരുനാഥന്മാർക്കുള്ള ചുമതല ഏറ്റവും ഗുരുതരമാണെന്ന് അദ്ദേഹം നല്ലപോലെ മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നു. അതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്തേവാസികൾ വിദ്യാഭ്യാസത്തി

ന്റെ സഹായത്തിനു ഫലം എന്തായിരുന്നു എന്നു പിൽക്കാലങ്ങളിൽ പ്രവൃത്തികൾ മൂലം ഞങ്ങളെ അറിയിക്കയും ചെയ്തിരുന്നു ദാമോദരശാസ്ത്രികൾക്ക് ആ ദിക്കിലുള്ള സാമഹിത്യശക്തി അനുഭവിക്കുന്നതിനായിട്ട് അതിനാൽ വിദ്യാലയവും വിദ്യാലയത്തിനു പുറവും അദ്ദേഹത്തിനു വ്യത്യസ്തമായി തോന്നിയിരുന്നില്ല എവിടെയും പ്രകീർത്തിമാനായി അദ്ദേഹം കൃതകൃത്യനായി കാലയാപനം ചെയ്തു.

ചാത്തുക്കുട്ടിയിൽ എത്രമാത്രം സവിശേഷ വാത്സല്യവും, ബഹുമാനവും ഉണ്ടാകുവാനുള്ള കാരണം, ആ ബാലന്റെ ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യവും, അധ്യയനത്തിലുള്ള ശ്രദ്ധയുമായിരുന്നു. സഹപാഠികളിൽ പലരെയും വിസ്മയിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു ചാത്തുക്കുട്ടി ഗുരുപ്രീതി നേടി. ശാസ്ത്രി തനയന്റെ പഠിപ്പിനെപ്പറ്റി എന്താണ് അങ്ങയുടെ അഭിപ്രായമെന്ന് ഒരിക്കൽ ഗോവിന്ദമേനോനവർകൾ എത്രയും താല്പര്യത്തോടെ ചോദിച്ചതിന് ആ മഹാനുഭാവൻ പറഞ്ഞ മറുപടി ഇതായിരുന്നു:—"ചാത്തുക്കുട്ടിയുടെ ധാരണാശക്തി പലപ്പോഴും എന്നെ അത്ഭുതപരതന്ത്രനാക്കിയിട്ടുണ്ട്. പ്രാഗ്ഭാരത്തിൽ ഒരു ദീപമായിരുന്നു ചാത്തുക്കുട്ടി. ഇങ്ങനത്തിൽ ആ ഘടം തട്ടിയുടച്ച് അതിനകത്തിരിക്കുന്ന ദീപത്തിന്റെ പ്രകാശം നാലുപാടും വ്യാപിപ്പിക്ക മാത്രമേ എന്റെ കർത്തവ്യമാകുന്നുള്ളൂ. ചാത്തുക്കുട്ടിയുടെ അന്തരാത്മാവിൽ ജ്ഞാനരൂപമായി കിടപ്പുണ്ട് ബാഹ്യമാകുന്ന കരാവരണ തിമിരം അതു പുറത്തേക്ക് പ്രകാശിക്കുന്നില്ല. ഏറെ താമസിയാതെ അവൻ സഹൃദയലോകത്തിന്റെ ആകർഷണവസ്തുവായിത്തീരും."

ഈ അഭിപ്രായം ഒട്ടുംതന്നെ അവാസ്തവമല്ലെന്ന ഭാവിജീവിതത്തിലാകട്ടെ അവിടത്തെ അനുഭവപ്പെട്ടു. സ്വശിഷ്യൻ ഒരു കവിയായിത്തീരണമെന്നതിനുള്ള ലക്ഷ്യങ്ങളെല്ലാം വിദ്യാഭ്യാസകാലത്തുതന്നെ ഈ യുവാവിൽ കണ്ടു സന്തോഷിക്കുവാനും ഇടയായി. എന്നാൽ അതിലേക്കു ഇതു അധികമായി പരിപുഷ്ടമാക്കുവാൻ ഈ അദ്ദേഹം ജീവിച്ചില്ല. പിന്നീടു വിധിവശാൽ വന്നുചേർന്ന വിഷമതകളിൽ ഒന്നാണ് കവിതാസംരംഭം. പരസ്വാധീനതയും അലങ്കാരസ്വാധീനതയും ഇല്ലാത്ത ഒരു വിദ്യാർത്ഥി, കാവ്യരചനയ്ക്ക് ഉദ്യമിക്കുമ്പോൾ, അവന്റെ സ്വന്തം കൃതികൾ നിസ്സാരമായി അവഗണിക്കപ്പെട്ടുപോകുവാനിടയുണ്ട്. ജ്ഞാനം സമ്പാദിച്ചതിനുമേലല്ലാതെ ഇത്തരം സംരംഭങ്ങളിൽ കടക്കുന്നതു ആശാസ്യമായിരിക്കയില്ലല്ലോ. അതിനാൽ ബാല്യത്തിൽ കവിതകളുള്ള കവിതാവാസന, അതിനെ വികസിക്കാൻ പര്യാപ്തമായ സന്ദർഭമുണ്ടാകുന്നതുവരെ, പൊതുജനങ്ങൾ ഈ വാസന അറിയിച്ചില്ല. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം ശിഷ്യനെ നിരാശപ്പെടുത്തുവാനും ഒരിക്കലും ശ്രമിച്ചിട്ടില്ല.

ഏഴു കൊല്ലത്തോളം ഒന്നായിരുന്നു, രാമനെഴുത്തച്ഛന്റെ കീഴിൽ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തു. സംസ്കൃതഭാഷയിലും, സാഹിത്യത്തിലും ആ യുവാവിന്ന സാമാന്യം ജ്ഞാനവും പരിചയവും ഇതിനകം സിദ്ധിക്കയുംചെയ്തു കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഉപരിവിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യണമെന്ന ഒന്നായിരക്ക് ആഗ്രഹമുണ്ടായി ബന്ധുജനം ഒന്നു ധനികരായിരുന്നില്ല, ഈ ആഗ്രഹം ഉയർത്തിപ്പിടിക്കുവാൻ സാധിക്കാതെവന്നതുകൊണ്ടും ചാവക്കാട്ടിലെ ഇപ്പിവ

പേരൂർ കൊച്ചുവരത് സുപ്രസിദ്ധപണ്ഡിതനായ വെങ്കിടാദ്രിശാസ്ത്രിയുടെ അന്തേവാസിയാകിയിരുന്നു. പരദേശത്തുനിന്ന് കേരളത്തിൽ വന്ന് ശാസ്ത്രപാണ്ഡിത്യംകൊണ്ട് സകലരുടെയും പ്രീതിക്കു പാത്രീഭവിച്ച മഹാനായിരുന്ന വെങ്കിടാദ്രി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഇട്ടിവപ്പേരൂരെ ശിഷ്യസമ്പത്തും അൽപമൊന്നുമായിരുന്നില്ല.

ഇവിടെയും കണ്ണിയാർ തൻ്റെ ഭയഭക്തിയും ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യവും ഏറെക്കുറെ പ്രകടമാക്കി. വ്യാഖ്യാതാവായ പട്ടർ കൊച്ചുകൃഷ്ണൻ രാമവാര്യവർകളുടെ പ്രധാന ശിഷ്യനും പണ്ഡിതനും, വൈദീകനും കവിയുമായ ബ്രഹ്മശ്രീ ഏടമന കൃഷ്ണൻ എമ്പ്രാന്തിരി അവർകളും ഇക്കാലത്ത് വെങ്കിടാദ്രിയുടെ ശിഷ്യത്വം കൈക്കൊണ്ട് ഇട്ടിവപ്പേരൂർ അദ്ധ്യയനംചെയ്തുതാമസിച്ചിരുന്നു. പഞ്ചുക്കുട്ടിനമ്പീശനാണ് ഈ മഹാപണ്ഡിതൻ്റെ സഹപാഠിയാകാനുള്ള ഭാഗ്യം സിദ്ധിച്ചത് ഇങ്ങനെയാണ്. വെങ്കിടാദ്രിക്കും ഈ ശിഷ്യരത്നത്തെ സംബന്ധിച്ച് വലിയ മതിപ്പുണ്ടായി. ഉത്തമശിഷ്യന്മാരെ സമ്പാദിക്കുവാൻ സാധിക്കുന്ന ഒരു ഗുരുവിൻ്റെ ഭാഗ്യം എത്ര മഹത്തായിരിക്കണം! ഇങ്ങനെയുള്ള അന്തേവാസികളെ തനിക്ക് നൽകിയ ദൈവത്തോട് വെങ്കിടാദ്രി ഹൃദയപൂർവ്വം കൃതജ്ഞത കാണിച്ചിരിക്കും. ഒരു കൊട്ടിൽ ഉണ്ടായ രണ്ടു പുഷ്പങ്ങളായിട്ടത്രെ അവരെ കണ്ടത്. അന്യോന്യത്തിലും കാണപ്പെട്ടിരുന്ന അപൂർവമായ ഒരു വിശിഷ്ടസ്നേഹം കവിശ്രേഷ്ഠന്മാരുടെ ഹൃദയങ്ങളിൽ പരിലസിക്കുന്ന സൗഹൃദത്തിനും ഏറെ വിശേഷമുള്ള ശാസ്ത്രി കണ്ടു.

ശാസ്ത്രജ്ഞതയും പാണ്ഡിത്യവും, സഹൃദയസ്വഭാവവുമായി മന്നാടിയാർ ഏതൊരുവനേയും ആകർഷിച്ചു. പട്ടണത്തിലെ മാന്യന്മാരെല്ലാം അദ്ദേഹം പരിചിതനായിരുന്നു. "കൊട്ടിൽ ബ്ലൂ" എന്ന് അപരാഭിധാനമുള്ള നാരായണമേനോനവർകളേയും, ശ്രീമാൻമാർ മാടമ്പത്തു ഉണ്ണിമേനോൻറയും, കണ്ണൂർ നാരായണമേനോൻറയും, സി. പി. അച്യുതമേനോൻ, മാളിയേക്കൽ കുഞ്ഞുവറീത്, ശ്രീമതി തോട്ടയ്ക്കാട്ട് ഇക്കാവമ്മ എന്നിവരേയും പേരുകൾ മന്നാടിയാരുടെ സഹൃദയസംഘത്തിൽ സവിശേഷം ഗണനീയന്മാരാകുന്നു. ഇവരെല്ലാം സാഹിത്യാഭിരുചിയുള്ളവരും, മന്നാടിയാരിൽ കൂറുള്ളവരുമായിരുന്നു. ഇവരുമായുള്ള സമ്പർക്കംകൊണ്ടു മന്നാടിയാരുടെ കവിതാസ്വാദനം ഉൽക്കടമായി വിളങ്ങി നവമണം നാലുപാടും വിതറുവാൻ തുടങ്ങി.

ഇരുപത്തൊന്നാമത്തെ വയസ്സിൽ മന്നാടിയാർ തിരുവിതാംകൂർ ഗവർമ്മെണ്ടുവകയായി നടത്തപ്പെടുന്ന "വക്കീൽപ്പണിക്ക്"(Pleadership)പരീക്ഷയ്ക്കുചെന്നു പ്രഥമസ്ഥാനത്തോടുകൂടി ജയം നേടി. മനുസ്മൃതി, പരാശരസ്മൃതി, യാജ്ഞവല്ക്യസ്മൃതി എന്നിവയുമായി ആധുനികനിയമങ്ങൾക്കുള്ള താരതമ്യത്തെ ക്രമീകരിച്ചു വിവർത്തിച്ചുകൊണ്ടു മന്നാടിയാരെഴുതിയ പ്രബന്ധം വായിച്ചു പരീക്ഷകന്മാർ ആശ്ചര്യപരതന്ത്രരായിപ്പോയത്രെ. ഹിന്ദുനിയമം, മുഹമ്മദീയനിയമം എന്നിങ്ങനെയുള്ള നിയമാവലികളുടെ സാരം ഗ്രഹിക്കുന്നതിനും, അതിനെ ഉൾക്കൊള്ളിക്കുവാനിടയിൽ പ്രതിപാദിക്കുന്നതിനും ഒരു സാഹിത്യനായകന് ഒരു പ്രത്യേകസാമർത്ഥ്യമുണ്ടെന്നും

പരീക്ഷകന്മാർ ഏകസ്വരത്തിൽ അഭിപ്രായപ്പെട്ടതുവയാണ് വിജയികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഒന്നാമ് അവർകളുടെ പേർ ഒന്നാമതായിക്കാണുവാനുള്ള കാരണം.

പരീക്ഷ പാസ്സായശേഷം ചില സുഹൃദ്ധിതന്മാർ നിർബ്ബന്ധിക്കയാൽ അക്കാലത്തുതന്നെ മന്നാടിയാർ ആലപ്പുഴ മുൻസിപ്പൽകോർട്ടിൽ വ്യവഹരിക്കുവാൻ സന്നത്തു വാങ്ങി. ചുരുങ്ങിയകാലത്തിനുള്ളിൽ അദ്ദേഹം ന്യായാധിപതിമാരുടെയും, ബാറിൽ അന്നുള്ള പ്രസിദ്ധ അഭിഭാഷകന്മാരുടെയും കക്ഷികളുടെയും ബഹുമാനത്തിന് അർഹനായി പരിണമിച്ചു. മന്നാടിയാർ പിടിച്ചിരുന്ന കേസുകളെല്ലാം ജയത്തിൽ പര്യവസാനിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ധനാഗമമാർഗ്ഗം വിസ്തൃതമായിത്തീർന്നു. കേസ്സും കക്ഷികളും ദിനംപ്രതി വർദ്ധിച്ചുവർദ്ധിച്ചുവന്നു. പൊതുകാര്യങ്ങളിലും മന്നാടിയാരുടെ സാന്നിദ്ധ്യവും സഹായസഹകരണങ്ങളും അപേക്ഷിതം യഥാവസരമുണ്ടായി. ജനങ്ങൾക്ക് മന്നാടിയാരിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന വിശ്വാസം അത്യധികം വർദ്ധിച്ചുവന്നു. അദ്ദേഹം എന്തഭിപ്രായപ്പെടുന്നുവോ അത് അക്ഷരംപ്രതി അനുഷ്ഠിക്കുവാൻ സന്നദ്ധരായ ഒരു ജനസമൂഹം അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിന്നിലുണ്ടെന്നുള്ള കഥ അക്കാലത്ത് അദ്ദേഹം അറിഞ്ഞിരിക്കുമോ എന്നു ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു.

III

മൂവാറ്റുപുഴെ വക്കീലായി പ്രാക്റ്റീസ് നടത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന കാലത്താണ് സാഹിത്യപ്രണയികളുടെ ശ്രദ്ധേയമായ മലയാളമനോരമപ്പത്രം മനോരമയാർ കൈവശമായിരുന്നത്. ആ പത്രത്തിന്റെ അധിപർ ശ്രീമാൻ കണ്ടത്തിൽ വർഗ്ഗീസുമാപ്പിള, മനോരമയിൽ സാഹിത്യരസികന്മാരെ എല്ലാവരെയും ഉത്സുകരാക്കുകയും, അദ്ദേഹമായിത്തന്നെ പരിചയപ്പെടുകയാലെയും ഈ. വി. വർഗ്ഗീസുമാപ്പിളയെപ്പോലെ സാഹിത്യകാരന്മാരെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു മാന്യദേഹം കേരളത്തിൽ ഈ അന്ത്യകാലംവരെ ജനിക്കയുണ്ടായിട്ടില്ല. അതുമൂലം അന്നത്തെ കവികളെ ലോകസമക്ഷം കൊണ്ടുവന്നു, അവരുടെ കവിതകൾ അതിനകം മനോരമയിൽ പ്രസിദ്ധം ചെയ്തു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രോത്സാഹനം നിമിത്തം അതിപ്രയത്നം ചെയ്യുന്ന കവികൾ അനന്തരകാലത്തിലെ പ്രസിദ്ധരായി തീരുകയായിരുന്നു. മനോരമപ്രവർത്തകരെക്കൊണ്ടു മറ്റും പലരും സിദ്ധിമാനെന്നു പ്രസിദ്ധനായിരുന്ന വർഗ്ഗീസുമാപ്പിള അവർകൾ ഉത്സുകനായി. അതുമുതൽ അദ്ദേഹം മനോരമയെ പ്രചാരമുള്ളതാക്കാനും പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കാനും ആരംഭിച്ചു പത്രാധിപരുടെ നിർബന്ധത്താൽ മനോരമയിൽ ലേഖനമെഴുതുവാൻ തുടങ്ങി പേർവഹിച്ചു വളരെയധികം മനോരമയിൽ ഗദ്യപദ്യലേഖനങ്ങൾ ഒട്ടുവളരെ മനോരമയിൽ പ്രസിദ്ധീകരിച്ചു മനോരമയിലെ ഒരു പേർ എന്നുകൊണ്ടു പ്രഖ്യാതനായിത്തീർന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കവിതകൾ സഹൃദയന്മാരുടെ ഇടയിൽ പരിണമിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഒരിക്കൽ നമ്മുടെ കഥാനായകൻ തിരുവിതാംകൂറിന്റെ തലസ്ഥാനനഗരമായ തിരുവനന്തപുരത്തേക്കു പുറപ്പെട്ട സ്നേഹിതന്മാരെ അനുഗമിച്ചാണ് അദ്ദേഹം അവിടെ പോയത്. ഇക്കൂട്ടത്തിൽ അന്ന് നാടുവാണിരുന്ന ആയില്യംതിരുനാൾ രാമവർമ്മ മഹാരാജാവിനെ മനോരമയാൾ മുഖം കാണിക്കയും മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലെ അപദാനങ്ങളെ പ്രകീർത്തിച്ചുകൊണ്ട് ഏതാനും പദ്യങ്ങളെഴുതി സമർപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. വിദ്വൽപ്രകാണ്ഡമായ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു മനോരമയുടെ കവിതാപാടവം, അതിന്റെ യഥാർത്ഥരൂപത്തിൽ കണ്ടറിയാതിരുന്നില്ല. അവിടുന്നു മനോരമയോടൊരു അധികനേരം സംഭാഷണം ചെയ്കയും താഴിൽ പറയുന്ന സമ്മാനപാരിതോഷികങ്ങളാൽ മനോരമയെ സമ്മാനിതയാക്കി വിടുകയും ചെയ്തു.

മഹാരാജാവിന്റെ പ്രിയസഹോദരിയായ ലക്ഷ്മീബായിത്തമ്പുരാട്ടിയുടെ പ്രാണനാഥനായിരുന്ന കേരളവർമ്മ വലിയകോയിത്തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് മനോരമയെ കോവിലകത്തേക്കു ക്ഷണിച്ചുവരുത്തി സൽക്കരിച്ചതും ഈ അവസരത്തിലായിരുന്നു. സാഹിത്യസർവ്വസ്വമെന്ന ഒരു ഗ്രന്ഥമെഴുതിയതിനു അഭിപ്രായപ്രകടനം ചെയ്യുവാനും അവിടത്തെ കവനാരാമങ്ങളായ ഉപചാരങ്ങളും കൈക്കൊള്ളുവാനും ഇടവന്നതൊന്നു മനോരമയ്ക്കതിരറ്റ ആഹ്ലാദമുളവാക്കിയില്ല. മനോരമയുടെ പാണ്ഡിത്യത്തിൽ തിരുമനസ്സിലേക്കും അത്യന്തം ബഹുമാനവും സമുത്ഭൂതമായി. കോവിൽപ്പണ്ടാലയുടെ അതിഥിയായി കഴിവാനും ഒട്ടുനാൾ മനോരമ കോവിലകത്തുതന്നെ താമസി

ഷം പിറന്നാൾദിവസം കഴിഞ്ഞു മൂവാറ്റുപുഴ മടങ്ങുകയും കൊച്ചി മഹാരാജാവിന്റെയും വലിയതമ്പുരാന്റെയും സാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടാനിടവന്ന സമയം, സ്വജീവിതത്തിന്റെ ഏറ്റവും മഹനീയമായ ഒരു ഭാഗ്യവിശേഷമെന്നു മന്നാടിയാർ പലരോടും പലപ്പോഴും പറയുകയുണ്ടായിട്ടുണ്ട്

1053-ാമാണ്ട് കുംഭമാസത്തിലാണു ഗൃഹനിർമ്മാണത്തിൽ പലതരത്തിലും ഉപദേശവും നിർബന്ധവും പ്രകടിപ്പിച്ചവർ പുരാണപ്രസിദ്ധവും, ശൈവവൈഷ്ണവപരവുമായ ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യം തർജ്ജമ ചെയ്യുവാൻ തുടങ്ങിയതു്. പാണ്ഡിത്യവും കവിതാവാസനയും ഒന്നുപോലെ സമ്മേളിച്ചിട്ടുള്ള സഹൃദയന്മാരെക്കൊണ്ടല്ലാതെ ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യം പോലുള്ള ഗ്രന്ഥം അനായാസേന ചെയ്വാൻ സാധിക്കുന്നതല്ല. ചില കവിശിരോമണികളും ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യം തർജ്ജമയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു പകുതിയിൽ പിൻവലിച്ച സംഗതി മന്നാടിയാരവർകൾക്കു ബോദ്ധ്യമായിട്ടുണ്ട് പക്ഷേ മന്നാടിയാരവർകൾ ക്ലേശംകൂടാതെ ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യം തർജ്ജമയിൽ കൈവച്ചു. 66 അദ്ധ്യായം വരെ അദ്ദേഹം മൂവാറ്റുപുഴ വച്ചു് പരിഭാഷപ്പെടുത്തി

ഇക്കാലത്താണു് ഗ്രാമവാസികളായ ഗൃഹസ്ഥന്മാരുടെ ഉപദേശപ്രകാരം മന്നാടിയാർ മൂവാറ്റുപുഴ പ്രാക്ടീസ് ചെയ്തിരുന്ന ഇണ്ടിവക്കീൽ വക്കീലായും, സന്നതു ഡിസ്ട്രിക്റ്റ് കോർട്ടിലും മുൻസിഫ് കോർട്ടിലും പ്രാക്ടീസാരംഭിക്കയും ചെയ്തതു്. പരിതഃസ്ഥിതികളാണല്ലോ ഒരുവനെ അവന്റെ സംരംഭങ്ങളിൽ പ്രോത്സാ

ഹിപ്പിക്കയോ നിരുത്സാഹപ്പെടുത്തുകയോ ചെയ്യുന്നതു്. ആലപ്പുഴ, സാഹിത്യകാരന്മാരുടെ വിഹാരരംഗമായിരുന്നില്ല. അതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിന് അവിടെ സാഹിത്യസംബന്ധമായി പറയത്തക്ക സേവനങ്ങളൊന്നും ചെയ്‌വാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ശ്രീ ഉള്ളൂരിന്റെ സ്ഥിതി നേരെ മറിച്ചാണു്. മഹാപ്രഭുക്കന്മാരും, പണ്ഡിതന്മാരും കവികളും ഉള്ളൂർ എന്നും സ്വമേധയുള്ള ഭാവനാസമ്പന്നനു സഹായകങ്ങളായ ഘടകങ്ങളായി കവിതാരചനയിൽ ഔത്സുക്യം പൂർവ്വാധികം വളർത്തി.

ഉള്ളൂരിനെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്ന ഒട്ടേറെ പത്രങ്ങളും, മാസികകളും ഉണ്ടായിരുന്നു. ലേഖനസഹായം ചെയ്യുവാൻ ഒരു വക്കീലെന്ന നിലയ്ക്കു് തൻ വ്യവഹാരങ്ങളോ കേസുകളെ സംബന്ധിച്ച പലതും പ്രവർത്തിക്കുവാൻ ധാരാളം സമയം ചെലവാക്കേണ്ടതായിരുന്നിട്ടും കത്തുകൾ, പത്രാധിപന്മാരുടെ അപേക്ഷകളെ ഒരിക്കലും നിരാശരായി പരിഗണിക്കയുണ്ടായിട്ടില്ല. അവർ ആവശ്യപ്പെടുന്ന വിഷയത്തെക്കുറിച്ചു് ആവശ്യപ്പെടുന്ന തോതിൽ, അദ്ദേഹം നല്ല നല്ല ലേഖനങ്ങൾ ഒരു പ്രതിഫലവും കൂടാതെ എഴുതിക്കൊടുത്തിരുന്നു. ഇന്നത്തെപ്പോലെ ധാരാളം ലേഖകന്മാരുള്ള ഒരു കാലമല്ലായിരുന്നു അന്നു്. പത്രാധിപന്മാരും ഇന്നത്തെപ്പോലെ അന്നു സുലഭമായിരുന്നില്ല. എന്നും എല്ലാവരെയും എതിർത്തിരുന്ന ഒരു കാലവുമല്ലായിരുന്നു അതു്. ഭാഷയുടെ പുരോഗമനത്തെ വഴിയിൽ തടയുന്ന പ്രസ്ഥാനങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല.

ഇദ്ദേഹം പ്രാക്ടീസാരംഭിച്ച് അധികനാൾ കഴിയുന്നതിനുമുമ്പു മണ്ണാടിയാരുടെ പേർ പ്രസിദ്ധമായി; ധാരാളം ധനവും ആദായം സമ്പാദിച്ചു.

ശുഭമുഹൂർത്തത്തിൽ, സർവ്വഗുണസമ്പന്നയും കുലീനയുമായ ശ്രീമതി പാറ്റൂർ അമ്പാട്ട് ജാനകിയമ്മയെ ക്രമപ്രകാരം താലികെട്ടി വിവാഹംചെയ്തത് ഇക്കാലത്താണ്. അവരുടെ പാരസ്പരികപ്രണയത്തിന്റെ വിശിഷ്ടഫലമായി ഒരു പുത്രൻ ജനിച്ചു. അദ്ദേഹമാണ് ഇന്ന്, ഇന്നാട്ടുകാരുടെയെല്ലാം ബഹുമാനപ്രശംസകൾക്കു പാത്രീഭവിച്ചു ശോഭിക്കുന്ന ശ്രീമാൻ പി. ആർ. മേനോനവർകൾ. മണ്ണാടിയാരുടെ സൂക്ഷ്മാന്വേഷണവും, സാമർത്ഥ്യവും കലാഭിരുചിയും ഈ മേനവനിൽ സവിശേഷം പ്രതിഫലിച്ചിട്ടുണ്ട്. [illegible] കവിതാ മാത്രം പുസ്തക[illegible] കൊറച്ചു ഗുണങ്ങളും [illegible] മണ്ണാടിയിൽ [illegible] നാട്ടുകാർക്കു [illegible] ലോകപ്രസിദ്ധ [illegible] വിശിഷ്ടമായ പ്രമാണിയായെങ്കിൽ, [illegible] ആണ് സമുദായത്തിന്റെ [illegible] സമുദായത്തെ ബാധിച്ചിട്ടുള്ള [illegible]യിൽനിന്നു അതിനെ രക്ഷിക്കണം. ഇവരുടെ വാസ്തവത്തിൽ ലോകത്തുള്ളവർക്ക് തന്നെയാണ്.

ശ്രീമതി അമ്പാട്ട് ജാനകിയമ്മയുമായി ദാമ്പത്യബന്ധത്തിലേർപ്പെട്ട് അധികനാൾ സുഖം കഴിഞ്ഞുകൂടുവാൻ കാലപുരുഷൻ അനുവദിച്ചില്ല. അദ്ദേഹം രണ്ടാമതും വിവാഹം ചെയ്തു. കാലപുരുഷനിൽ അന്തരംഗത്തിൽ ലയിക്കുന്ന കൊല്ലങ്കോട്ടു രാജവംശത്തിലെ ജാനകിയമ്മയുടെ സ്ഥാനം പിന്നീട്

വർണ്ണിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഈ ഭാഷയിൽത്തന്നെ കാലം നശിക്ക
ാത്തതായ ഒരു ദ്രവ്യം കൊണ്ടുകെട്ടിയമാതിരിയാ
യിരുന്നു. കാവ്യാനുരൂപമായ വിദ്യാഭ്യാസവും ആ സ്ത്രീ
ക്കു സിദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്. വിനയം, ഔദാര്യം എന്നീ വി
ശിഷ്ടഗുണങ്ങൾ കൊണ്ടുകെട്ടിയതിലും പ്രകൃതി യാ
ഥാർത്ഥ്യം തിളങ്ങിച്ചിരുന്നു. കഥാനായകന്നു ദ്വിതീയ
പത്നിയിൽ അതിരററ പ്രേമം ഉണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിൽ
അതിന്റെ കാരണം ആ സ്ത്രീയിലുള്ള അസാധാരണഗുണ
ങ്ങളായിരുന്നു.

“ഭാഷാസാഹിത്യോദ്ധാരണം പുറപ്പെട്ടതു 1063
കന്നിമാസം മുതൽ ആരംഭിച്ച കേരളീയപത്രികയിൽ ജാന
കീപരിണയം നാടകം ഭർത്തൃമണിപ്രവാള മനോരമയിൽ
ആരംഭിക്കുകയും അതുകൊണ്ടും ഇടവമാസം 1-ാംനു- അതു
മുഴുമിക്കുകയും ചെയ്തു” എന്നു ഭാഷാചരിത്രകർത്താവിന്റെ അഭിപ്രാ
യപ്പെടുന്നു. മററുചിലർ ഈ അഭിപ്രായം കൈക്കൊള്ളു
ന്നില്ല. മനോരമയിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയ ശേഷം, ചെയ്തുവ
ച്ചു ജോലി മുഴുവനാക്കാതെ മരണത്തിൽ ഏ
ർപ്പെട്ടുവെന്ന വിചാരിക്കുന്നതു ശരിയല്ല. ജാന
കീപരിണയം എന്ന പ്രസിദ്ധീകരിക്കുന്നതിനു
മുമ്പ് കൊല്ലം മുമ്പ് അദ്ദേഹം ഭാഷാസാഹിത്യ
ത്തിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയതായി കേൾക്കുന്നു. 1057-ാ
മാണ്ട് ഇടവത്തിലാണ മനോരമയിൽ ശ്രീവർദ്ധപുരം
നടന്നത് ഉറപ്പിച്ചതെന്നും 1063 കന്നിമാസം മുതൽ
കാണു മാസികയിൽ ചേർത്തുതുടങ്ങി ആരംഭിച്ചതെ
ന്നു ഭാഷാചരിത്രകർത്താവുതന്നെ സമ്മതിക്കുന്നുണ്ട്.
ഇതിനിടയ്ക്കുള്ള 9 കൊല്ലം മനോരമയിലെ സാഹി
ത്യപരിശ്രമവും ചെയ്യാതെ കഴിച്ചുകൂട്ടി എന്നതു വിശ്വ
സനീയമായി തോന്നുന്നില്ല. ഈ കാലത്തായിരിക്കണം

അദ്ദേഹം ഗോശ്വാസ്യമാഹാത്മ്യത്തിൽ ചേർത്തിട്ടുള്ള അദ്ധ്യായം എഴുതിത്തീർത്തിരിക്കുവാനിടയുള്ളതു്. ഇദ്ദേഹപ്പുസ്തി വന്നു 1064 മകരം 15-ാം തീയതിയാണെന്നു "ക്ലിഷ്ടമേധയേതി" എന്ന കലിദിനസംഖ്യകൊണ്ടു തീർച്ചപ്പെടുത്താവുന്നതാണു്. ഏതായാലും, ഗോശ്വാസ്യമാഹാത്മ്യമാണു് ആദ്യമായി അദ്ദേഹം ചെയ്തിട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥമെന്നു നിർവ്വിവാദം പറയാം. അതുകഴിഞ്ഞു്, ഏതാനും കൊല്ലങ്ങൾക്കുശേഷമാണു ജാനകീപരിണയം അദ്ദേഹം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളതു്.

ജാനകീപരിണയം സംസ്കൃതനാടകം തർജ്ജമ ചെയ്വാൻ കഥാപാത്രങ്ങളെ പ്രേരിപ്പിച്ചതു് ഒന്നാമതു് അതിന്റെ യോഗ്യതയും, രണ്ടാമതു് നാടകാഭ്യാസത്തിൽ പലരും അക്കാലത്തു് ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം ഏർപ്പെട്ടിരുന്നവരായിരുന്നതുമായിരുന്നു. സംസ്കൃതനാടകങ്ങൾ പഠിച്ചു് അഭ്യസനം നടത്തുന്ന കാര്യം ദുഷ്കരം, ഒരു പക്ഷേ അതിനതികാൻ സാധിച്ചുവെന്നുവന്നാൽ തന്നെയും, കാണികൾക്കു കഥ മനസ്സിലാക്കാൻ വിഷമമായിരിക്കുമെന്നുള്ള സംഗതി സ്വാഭാവികമാകുന്നു. മൗലിക (original) മലയാളനാടകങ്ങൾ എഴുതുവാൻ പലർക്കും ധൈര്യവും തോന്നി. അതാണു സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തിൽ പേരും പെരുമയുമുള്ള നാടകകാവ്യങ്ങളിലൊന്ന മണ്ഡിയാർ പ്രകൃതികളുടെ ശ്രദ്ധ പതിയുവാനുള്ള കാരണം. മണ്ഡിയാർ നാട്യകലയിൽ വിദഗ്ദ്ധനായ ശ്രീമതി കാമ്മീരമാക്കിൽ കാവുങ്ങൽ നാടകസംഘത്തിൽ ചേർന്നതിൽനിന്നു് ആ വിഷയത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനുള്ള വാസനാബലം എത്രത്തോളമുണ്ടെന്ന വിശദമാകുന്നുണ്ടു്. ഈ അവസരത്തിലും ഗോശ

കൽക്കണ്ടവും ഭഗവൽപ്രേമരസജനകങ്ങളുമാകയാൽ പ്രസിദ്ധിപ്പിക്കണമെന്നു നമുക്ക ഉൽഘോഷിക്കാം.

മണ്ണാടിയാർ നാടകമെഴുതിത്തുടങ്ങിയ കാലം ഭാഷാനാടകസാഹിത്യത്തിലും അഭിനയത്തിലും ഇംഗ്ലീഷ്‌വിദ്യാർത്ഥികൾ കൂടുതലധികം ആസക്തി പ്രദർശിപ്പിച്ചിരുന്നു. സംഗീതനാടകാഭിനയം, ഷേക്സ്പിയർ തുടങ്ങിയ ഗ്രന്ഥകർത്താക്കളുടെ കൃതികളുടെ, സംസ്കൃതനാടകങ്ങളിൽ നിന്നുള്ള പരിഭാഷകളുടെ അഭിനയം, തമിഴ് സാഹിത്യകാരനായ ശ്രീമാൻ സി. പി. അച്യുതമേനോനവർകളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചില സ്നേഹിതന്മാരും ഭാഷാനാടകസംഘങ്ങൾ സ്ഥാപിച്ചു നടത്തിവന്നിരുന്ന ഒരു കാലത്താണ്. ഭാഷാനാടകങ്ങളിൽ ഒപ്പം ഗുണമേന്മയും ഒത്ത കൊള്ളാം നാടകങ്ങൾ ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ മാതൃകയിൽ നാടകം നടത്തിയേക്കാവുന്ന സ്ഥിതിയിൽനിന്നും ഉന്നതമായ നിലയിലേക്കുയർത്തിപ്പിച്ചിരുന്നതും ഒരു കാലത്തായിരുന്ന ജാനകീപരിണയം നാടകം ഇത്ര പെട്ടെന്നു ഭാഷാസാഹിത്യത്തിൽ പ്രകാശിക്കാൻ ഇടയായതിന്റെ കാരണം ഇപ്പോൾ എല്ലാവർക്കും വ്യക്തമായിരിക്കുമല്ലോ.

പുസ്തകപ്രസിദ്ധീകരണം കഴിഞ്ഞ ഉടൻ, സ്നേഹിതന്മാർക്കെല്ലാം മണ്ണാടിയാർ അതിന്റെ ഓരോ പ്രതി പാരിതോഷികമായി അയച്ചുകൊടുത്തു. കൂട്ടത്തിൽ, വിദുഷികളും പിതാവിന്റെ ഭാഗിനേയിമാരുമായ വെങ്കിടി കൊച്ചുവീട്ടിൽ "അരിപ്പിക്കയിലമ"യ്ക്കും "കല്യാണിക്കുട്ടിയമ്മ"യ്ക്കും ഓരോ പുസ്തകം കിട്ടി. സംസ്കൃതഭാഷയിൽ ഗ്രന്ഥമെഴുതുന്നവരായ ഇവർ ശ്ലോകങ്ങളെ അവരുടെ പ്രദർശിപ്പിക്ക

നവരായിരുന്നു. അതിനാൽ ജാനകീപരിണയത്തിന്റെ മേന്മയെ സംബന്ധിച്ചു അവർ നല്ല അഭിപ്രായമല്ല ഉണ്ടായതു്. മനോധർമ്മപ്രാചുര്യം, അദ്ദേഹം നാടകകാവ്യങ്ങളിൽ അധികം പ്രദർശിപ്പിച്ചു വരുന്നു എന്ന കാരണത്താൽ, അവർ സാമാന്യേന വെറുപ്പുള്ളവരായിരുന്നു.

ജാനകീപരിണയം തർജ്ജമയെക്കുറിച്ചു നല്ലതല്ല അഭിപ്രായങ്ങൾ പലരും ഗ്രന്ഥകർത്താവിനെ ധരിപ്പിച്ചു. "ശാകുന്തള"ത്തെ അഭിപ്രായങ്ങൾ അറിവാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്ന കഥാപുരുഷന്നു അവരിൽനിന്നു ലഭിച്ച പ്രശംസാപത്രം ഇത്തരത്തിലുള്ളതായിരുന്നു.—

"ജാനകീപരിണയം നൃ
നാടകം നല്ലതാവും
നായികയില്ലാതെ
നായകന്മാർ മാത്രമായും."

ഈ പദ്യം മനോധർമ്മത്തെ അതിശയിപ്പിച്ചു വെളിപ്പിച്ചു തന്റെ പ്രയത്നം നായികയില്ലാതെ നായകന്മാരെ സൃഷ്ടിക്കുന്നതിനു മാത്രമേ ഉപയുക്തമായിട്ടുള്ളൂ എന്ന സംഗതി, ഒന്നും ദുഷ്ടബുദ്ധികളിൽനിന്നുള്ള അഭിപ്രായങ്ങളെ കേട്ടിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിനു ദുസ്സഹമായിത്തോന്നി. വാസ്തവം പറയുന്നപക്ഷം, അർത്ഥപുഷ്ടികൊണ്ടും ശബ്ദഭംഗികൊണ്ടും, രചനാസൗന്ദര്യംകൊണ്ടും ഒരുപടി മുകളിൽ നിൽക്കുന്ന ജാനകീപരിണയത്തെ "കവിയശ്ശ"ന്മാർ പരിഹസിച്ചു സംഗതി മനസ്സിലാക്കിയ അദ്ദേഹം വിസ്മയാധികൃതനായി പുളകിതനായി.

"ഏററംപ്രായം കുറഞ്ഞിൻപലനികരം
പഴുത്തൊട്ടു വീഴുന്ന മട്ടും
കാററും വീശുന്ന കാറിൻവലിയൊരു പൂമഴക്കാ-
ളമൊട്ടന്നപോലെ
പുററും മേൽക്കാറും മാഞ്ഞുപരത്തിലധികം
വിങ്ങിവിങ്ങുന്ന തെന്നും
കററക്കാർവേണികൾക്കാകവേതാടിയുമെ-
നാളികേരങ്ങളുമല്ല"

"പുത്രൻ സദ്ഗുണൻ നിർമ്മിപ്പുവധികളഞ്ഞാ-
ദ്വൈപ്പുല്യമായും കൊടു-
കല്യാണക്കോപ്പും വന്നു കൂടി ഗുണഗണമൊന്നു
പോയ്‌കിട്ടിയതാണവന്റെ
കല്പിച്ചപോലെയെല്ലാം കരമതിനേറെ
സത്യലോകത്തിൽനിന്നി-
ങ്ങെത്തിത്താനാണെന്നു കണ്ടാൽ തെളിവു തെളിവി-
ക്കാണ്മതെന്തോ തിരിക്കുന്നോ"

എന്നിങ്ങനെയുള്ള ഒന്നാംതരം പദ്യങ്ങൾകൊണ്ട് അലംകൃതമായ ജാനകീപരിണയം ആ വിദ്വാന്മാരുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ നിസ്സാരമായി തീർന്നതാലോചിക്കുമ്പോൾ അങ്ങയെ അങ്ങനെ തോന്നുകയില്ലേ ആർക്ക് വ്യസനമുണ്ടാകയില്ല!!

പ്രസ്തുത പദ്യം വായിച്ചപ്പോൾ നിരാശാകലുഷമായ ഹൃദയവും അദ്ദേഹം സ്വയം വിധേയനായിത്തീർന്നെങ്കിലും, സാഹിത്യപ്രവർത്തനത്തിൽ ആ സ്ത്രീകൾ കണ്ടില്ല സ്വാതന്ത്ര്യമൊന്ന് അവരിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അതിരററ ബഹുമാനം തോന്നാതിരുന്നില്ല. കല്യാണിക്കുട്ടിയമ്മയാണ് പത്രകർത്രിയെന്ന പിന്നീട് അദ്ദേഹത്തിനു മന-

സ്ത്രീയായി. അന്നുമുതൽ അദ്ദേഹം ആ സ്ത്രീയുമായി ഇടപെട്ടു കത്തിടപാടുകൾ നടത്തുകയും യഥാവസരം അതിസുഖസംഭാഷണത്തിൽ ഏർപ്പെടുകയും ചെയ്തു പുതിയ കർമ്മത്തിനുള്ളിൽ കടാപ്പുറത്തെ കല്യാണിക്കുട്ടിയമ്മയിലും, ആ സ്ത്രീരത്നത്തിന് അദ്ദേഹത്തിലും പ്രേമം അങ്കുരിച്ചു. ഏറെത്താമസിയാതെ അവർ ദമ്പതിമാരായിത്തീർന്നു.

സപത്നീകലഹംപോലെ, കുടുംബജീവിതത്തെ അലങ്കോലപ്പെടുത്തുന്ന സംഗതി മറ്റൊന്നില്ലല്ലോ. ആ ഒരു ബാധ ഉണ്ടാകാതിരിക്കണമെന്ന കരുതി മേനോൻ, കല്യാണിക്കുട്ടിയമ്മയെ താൻ വിവാഹം ചെയ്യാൻ വിചാരിക്കുന്ന സംഗതി കൊച്ചപ്പുള്ള ഒരു കൃഷ്ണകുട്ടിയമ്മയെ അറിയിക്കയും, ഭർത്താവിന്റെ ഹിതം തനിക്കും ഹിതം എന്ന ആദർശമായി വിശ്വസിച്ചിട്ടുള്ള ആ സ്ത്രീ അതിന്ന പൂർണ്ണാനുവാദം മനഃപൂർവ്വം നൽകുകയും ചെയ്തു

കല്യാണിക്കുട്ടിയമ്മ കുറെക്കാലം “ഉത്തമബന്ധു” എന്ന പ്രസിദ്ധ പത്രികയുടെ കർത്തൃത്വം വഹിക്കയുണ്ടായി. അദ്ദേഹവുമായുള്ള സഹവാസംകൊണ്ട് അവർക്കുണ്ടായിരുന്ന സംസ്കൃതപാണ്ഡിത്യവും സവിശേഷം വർദ്ധിച്ചു. പല സംസ്കൃതഗ്രന്ഥങ്ങളും സ്ത്രീയുടെ അഭിവൃദ്ധിയിൽ പരിശ്രമത്തിനും ആ സ്ത്രീക്ക സംഗതി വന്നിട്ടുണ്ട്. നിർഭാഗ്യവശാൽ അദ്ദേഹവുമായുള്ള ബന്ധം അധികകാലം നിലനിന്നില്ല. വിധവയായി അവർ കഴിഞ്ഞുകൂടുന്ന കാലത്താണ് മന്നാടിയാർ അവരെ വിവാഹം ചെയ്തു സഹചാരിണിയാക്കിയത്.

ഈ സ്ത്രീരത്നം പറയത്തക്ക ഗ്രന്ഥങ്ങളൊന്നും എഴുതുകയുണ്ടായിട്ടില്ല എങ്കിലും അവരെഴുതിയ ചില പദ്യങ്ങൾ കേരളത്തിലെ കവിലോകത്തിൽ ഇന്നും ഭക്തിപൂർവ്വം പാരായണം ചെയ്യപ്പെടുന്നുണ്ട്. മനോരമയവർകൾ കല്യാണിക്കുട്ടിയമ്മയുടെ വിവാഹം കഴിച്ചതു 1075-ാമാണ്ടിലായിരുന്നു.

1076-ാമാണ്ടിലാണ് കഥാപുരുഷൻ, മഹാകവി ഭവഭൂതി പ്രണീതമായ 'ഉത്തരരാമചരിതം' നാടകം തർജ്ജമ ചെയ്തു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയത്. കേരളവിദ്യാഭ്യാസത്തെ സഹായിക്കുന്നതിന് ഉത്തരഭാരതത്തിൽ, അതിപ്രസിദ്ധമായി വിളങ്ങിയിട്ടുള്ള ഒരു സുപ്രസിദ്ധ ദൃശ്യ (മഹാ)കാവ്യമാകുന്ന ഉത്തരരാമചരിതം കാളിദാസമഹാകവിയോളം.

“അഹംവാ ഭവഭൂതിർവാ
ആവാമവനിരിച്ഛയാ
ഉത്തരേ രാമചരിതേ
ഭവഭൂതിർവിശിഷ്യതേ”

എന്നിങ്ങനെയാണല്ലോ പ്രസ്തുത മഹാകാവ്യത്തെ പ്രകീർത്തിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഭവഭൂതിയുടേതന്നെ വിദ്വല്ലോകം സമ്മതിച്ചിട്ടുള്ള “മാലതീമാധവ”ത്തെയും “മഹാവീരചരിത”ത്തെയും അപേക്ഷിച്ച് ഉത്തരരാമചരിതത്തിനുള്ള മാഹാത്മ്യവും ഒന്നു വേറെതന്നെയാണ്. ഈ മഹാകാവ്യത്തെയാണ് ഭാഷയിലേക്ക് പരിവർത്തനം ചെയ്യാൻ കഥാപുരുഷൻ സന്നദ്ധനായത്. ഭാഷാനാടക കുടുംബത്തിൽ അതിനെ ചേർക്കുന്നതിനായിട്ടാണ് ഉത്തരരാമചരിതവും അദ്ദേഹം പരിഭാഷപ്പെടുത്തിയത്.

ഈ നാടകം പരിഭാഷ ചെയ്തുവച്ചിരിക്കുന്ന സമയത്താണ്, ഏതിലിതിനെല്ലാം ഭാഗങ്ങൾ മോഷ്ടിക്കപ്പെട്ടുപോയത്. ഭാഷാകൈരളി സാഹിത്യലോകത്തിൽ പ്രസിദ്ധന്മാരായ ചിലരായിരുന്നു എന്നു ബലമായ പൂർവ്വപക്ഷമുണ്ടായിരിക്കുന്നു. ഇവരിലൊരു ചെയ്തത്, വാസ്തവത്തിൽ, ഒന്നാമതായി ഏർപ്പെട്ട പ്രവർത്തിച്ചുവന്ന നാടകസംഘത്തിന്റെ ക്രമമനുസരിച്ച് അദ്ധ്യായത്തിൽ ആദ്യഭാഗങ്ങളായി തീർന്നുകൊണ്ടുമാത്രമാണ്. ഒന്നാമതായി നാടകമെഴുതി അഭ്യസിക്കാൻ തുടങ്ങിയ പത്രമാസം തുടങ്ങി പലപല പ്രദേശങ്ങളിലും പരന്നു. എതിർസംഘത്തിൽ നാടകം കാണാനുള്ള ആളുകളുടെ സംഖ്യ നാൾക്കുനാൾ കുറഞ്ഞും വന്നു. ഉത്തരരാമചരിതം അതിനിടയിൽ പ്രകാശനം ചെയ്യാൻ ഉൽക്കണ്ഠ പ്രദർശിപ്പിച്ചുവന്ന വിവരം ഭാഷാകൈരളിയാകെ പരന്നതുമാണ്. നാടകം അപഹരിച്ചെടുത്ത് പേർ മാറ്റി പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നതിനും, അതു അഭിനയിപ്പിച്ച് ധനസമ്പാദനത്തിന് പ്രസിദ്ധീകരണമാക്കുന്നതിനും മാത്രമാണ് ഇത്രവലിയ ഒരു കട്ടക്കളവ് ചെയ്തവൻ കള്ളന്മാർ ബലാൽക്കാരമായിത്തീർന്നത്. അതുകൊണ്ട്, മറ്റൊന്നും ഏതായാലും പ്രേരിപ്പിക്കയില്ല;

വളരെ പണിപ്പെട്ട് തർജ്ജമചെയ്ത ഒരു ഭാഗം അപഹരിക്കപ്പെട്ടതായി കേട്ടപ്പോൾ കഥാപാത്രത്തിന്റെ മിത്രങ്ങൾക്ക് ഏതൊന്നില്ലാത്ത പരിഭവവും വ്യസനവുമുണ്ടായി. ഒന്നാമതൊരാൾക്കെങ്കിലും, ഒരു ദേഷ്യവും ഉണ്ടായില്ല. അദ്ദേഹം സുഹൃത്തുക്കളോട് പറഞ്ഞത് ഇതാണ്.—

“എന്റെ പ്രയത്നഫലത്തെ അപഹരിച്ചവർ ആരൊക്കെയാണ് എനിക്കറിയാം, ഞാൻ അതുകൊണ്ട് ഒട്ടും

തന്നെ പരിഭവിക്കുന്നില്ല. അവരോടു പ്രതിക്രിയ ചെയ്യാനും ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. ഇനി മൂന്നും കൂടി പരിശോധിക്കപ്പെടുത്തുവാനാണ എന്റെ ഭാവം. നാലുംകൂട്ടിയവൻ എന്നിക്കോർമ്മയുണ്ട്. ആ ഗ്രന്ഥങ്ങൾക്ക് ഇനി മൂന്നും തർജ്ജമചെയ്തു കിട്ടണമല്ലോ. അതിനൊന്താണു നിവൃത്തി? ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ പ്രകാശിയുടെ ഭാഗംകൂടി ഞാനവർക്കു സസന്തോഷം നൽകാം."

നോക്കുക മന്നാടിയാരുടെ മനോഭാവം! അദ്ദേഹം കാളിദാസകൃതികൾ തർജ്ജമ ചെയ്വാനാകുകയും, എതിരാളികൾ പുസ്തകം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നതിനു മുമ്പായി മന്നാടിയാരുടെ ഗ്രന്ഥം പ്രകാശിതമായിത്തീരുകയും ചെയ്തു.

ഉത്തരരാമചരിതത്തിലെ ഏതാനും ഭാഗം അപഹരിക്കപ്പെട്ടുപോയ സംഗതി പ്രസ്തുത നാടകത്തിലെ നടീസൂത്രധാരസംഭാഷണത്തിൽ പ്രസ്താവിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.

"സീതാദേവിയെ രാക്ഷസേന്ദ്രനതുപോലിന്നാമവും-
(ബ്ബാലമാ-
ത്താനം ചിലരൊട്ടുചെന്നാശു പുരാണങ്ങൾകൈ
(ക്കലാക്കിനാൻ
പിന്നെയന്നതൊക്കെയാർക്കുമിതിൽച്ചേർത്തങ്ങി
(ട്ടൊപ്പിച്ചാ
ണന്നസീതയെയന്നപോലിതിനെയും ശങ്കിക്ക
വേണ്ടല്ലയെന്നാം"

ഇതാണു പ്രകൃതപദ്യം.

എതിർകക്ഷികളും സാമാന്യക്കാരായിരുന്നില്ല. അവർ അക്കാലം, കവിശ്രേഷ്ഠന്മാരെന്ന പട്ടത്തിനു മേൽ വാഴ

നാടകം ഭാഷപ്പെടുത്തി ഒടുവിലായി പൊതുജനസമക്ഷം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തി. സാഹിത്യകാരന്മാർ ഈ ഗ്രന്ഥത്തിലെ ഗുണദോഷം പരിശോധിച്ചുനോക്കി മന്നാടിയാരുടെ ഉത്തരരാമചരിതത്തിനുള്ള യോഗ്യത സവിശേഷം പ്രശംസനീയമായിരിക്കുന്നുവെന്നു പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ട്. കലാപുരുഷന് ഇതിൽ ആവശ്യമുള്ളൂ? താനെഴുതുന്ന ഗ്രന്ഥത്തിന്ന് സഹൃദയസമ്മതി ലഭിക്കണം, അതദ്ദേഹത്തിന്നു സിദ്ധിക്കയുണ്ടായി. തന്റെ പ്രയത്നം ഫലവത്തായി തീർന്നതുകൊണ്ടു മന്നാടിയാർ കൃതകൃത്യനായി "ക്ലേശഃ ഫലേന ഹി പുനർന്നവതാം വിധത്തേ" എന്ന കാളിദാസോക്തിയിൽ കഥാപുരുഷനെ കുറിച്ചു പറയുന്നുണ്ട്.

IV

"ഒരാൾക്കു ഒരു കവിയാവാനം വേണമെങ്കിൽ അയാൾ തന്റെ കല്പനാശക്തി പ്രയോഗിച്ചു് എന്തെങ്കിലും കവിതയുണ്ടാക്കിയിരിക്കണം. അല്ലാതെ ഒരു ഭാഷയിൽ മററുള്ളവർ ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ള കൃതികളെ മറെറാരു ഭാഷയിൽ തർജ്ജമമാത്രം ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ടു് ഒരു തർജ്ജമക്കാരൻ അല്ലെങ്കിൽ ഒരു പണ്ഡിതൻ എന്നല്ലാതെ കവിശബ്ദത്തിന് അയാൾ അർഹനായി വരുന്നതല്ല." ഈ അഭിപ്രായമാണല്ലോ മന്നാടിയാരെ കവിയല്ലെന്നു സമർത്ഥിക്കാൻ ചിലർ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുള്ളത്. അവരുടെ ന്യായങ്ങൾതന്നെ നമുക്കു വാദത്തിനുവേണ്ടി പ്രമാണമാക്കുക. മന്നാടിയാർക്കും സ്വതന്ത്രകവനത്തിന് ശക്തനല്ലെന്നുള്ള ദോഷമായിരിക്കുമല്ലോ എതിരാളികളെക്കൊണ്ടു ഇങ്ങനെ ശങ്ക കൂടാതെ പറയിച്ചി

ട്ടുണ്ട്. മണ്ണാടിയാർ തർജ്ജമയിൽ മാത്രമല്ല, സ്വതന്ത്ര കാവ്യനിർമ്മാണത്തിലും സമർത്ഥനാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കവിതാപാടവം ഭാഷയിലെന്നപോലെ സംസ്കൃതത്തിലും നിഴലിച്ചുകാണാം. സംസ്കൃതഭാഷയിൽ കവിതയെഴുതുന്ന മണ്ണാടിയാരെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അദ്ദേഹത്തിനു വളരെ വൈദഗ്ദ്ധ്യമുണ്ടെന്നുകൂടി അദ്ദേഹം തെളിയിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വളരെക്കാലം തൃശ്ശൂർ ഡിസ്ട്രിക്റ്റ് കോർട്ടിൽ ജഡ്ജിയായിരുന്നതും പിന്നീട് മദ്രാസ് ഹൈക്കോർട്ടിൽ അഭിഭാഷകനായിരുന്ന ധന്യനായ ശ്രീമാൻ ടി. ആർ. രാമചന്ദ്രൻ പൃഥ്വീശി (പ്രകാശ്) ദേവനെ സ്തുതിക്കാനായി സംസ്കൃതഭാഷയിൽ ഒരു സ്തവം ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുണ്ട്, പൃഥ്വീശീശതകത്തിൽ ഉള്ളത്. ഇതു നല്ല കഥാപ്രസംഗത്തിനായി ഉപയോഗപ്പെടുകയുണ്ടായി. ഈ ഗ്രന്ഥം ഭാഷയിലും സ്തോത്രം ഉണ്ടാക്കിത്തരണമെന്നു അദ്ദേഹം അപേക്ഷിച്ചു "ഞാൻ പരിശ്രമിക്കാം" എന്നുപറഞ്ഞു് മണ്ണാടിയാർ സ്തോത്രനിർമ്മിതിയിലുദ്യുക്തനായി

ഈ ഗ്രന്ഥം 120 പദ്യംകൊണ്ടു അവസാനിക്കുന്ന സ്തോത്രം ഏതാനും ദിവസംകൊണ്ടു രചിച്ചു കഴിഞ്ഞു. ദ്രുത കവിതയാണെന്നുള്ളതുകൊണ്ട് കവിതയ്ക്കു ശൈഥില്യം ലേശമെങ്കിലും സംഭവിച്ചിട്ടില്ല. ശ്രീരാമന്റെ അപദാനങ്ങളാണ് പ്രസ്തുത സ്തോത്രത്തിൽ പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്. മണ്ണാടിയാരവർകളുടെ പരമഭക്തിയും ആദരവും അനുഭവപ്പെടുന്ന ഒന്നാണെന്നു കാണാം. പൃഥ്വീശിസ്തോത്രം താഴെ ഉദ്ധരിക്കുന്ന പദ്യംകൊണ്ടാണ് ആരംഭിക്കുന്നതു്:—

"ചിരകാലമതെന്നുമങ്ങനെ
ഉദ്ധൃതാവിമലലോകനന്ദകസ്സ്വാകരാൻ
സുന്ദരപാവനകൃതി
സുതരാമവലേ വസതി ജാനകീജാനി."

[ചിരകാലം കൊണ്ടു സൽകർമ്മങ്ങളും ചെയ്തുവന്ന് ഉദ്ധൃതം, ലോകാനന്ദനം, സുന്ദരം, പവിത്രമോടു കൂടിയവനായ ജാനകീപ്രിയൻ (ശ്രീരാമഭദ്രൻ) പൃഥ്വിയിൽ പരിശോഭിക്കുന്നു.]

ഇങ്ങനെ നമ്മുടെ ഒരു സംസ്കാരമാണ് പൃഥ്വീവൃത്തവും ആദ്യപ്രാസം, ദ്വിതീയാക്ഷരപ്രാസം, അന്ത്യപ്രാസം തുടങ്ങിയ ശബ്ദാലങ്കാരങ്ങൾകൊണ്ടു സമൃദ്ധമായിട്ടുള്ള ഒരു ബാലകാവ്യമാകുന്നു പ്രസ്തുത ഗ്രന്ഥം. ഉദാഹരണമായി ചില പദ്യങ്ങൾ ഇവിടെ ഉദ്ധരിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

(1) വാത്മീകികൃതഗ്രന്ഥം
വചസാനാനാവിധകഥകൾ ചേർത്തും
വാനിലെപ്പോലെയും
വരമംഗളമാം വിധമേശാന്തം.

(2) ശ്രീരഘുവംശോൽസവം
ശ്രീലക്ഷ്മണസൽകൃതമാകും
ശിവമന്ത്രമിനിയോദം
ശ്രീപൃഥ്വിയിലെന്നും ഭാവിതം.

(3) സീതാവിവാഹമേളം
സംഗീതലേശമോലും ഭക്തമേളം
ആനന്ദിതഭക്തമേളം
കല്യാണമംഗളമോടീ കാലം.

(൪) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

(൫) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ഇങ്ങനെ കാലാന്തരത്തിൽ ഉയർന്ന [illegible] ഇതുതന്നെ ഒരു വലിയ പ്രമാണമായിരിക്കുന്നു. [illegible]

കലാപുരുഷൻ്റെ കവിതാപാരവശ്യത്തെയും, പുഞ്ഞശിരീശക്ഷേത്രത്തിൻ്റെ മാഹാത്മ്യത്തെയും പ്രശംസിച്ചു മഹാമഹിമശ്രീ കേരളവർമ്മ വലിയകോയിത്തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടും, ബ്രഹ്മശ്രീ പുന്നശ്ശേരി നമ്പി നീലകണ്ഠശർമ്മാ അവർകളും പദ്യരൂപേണ ചെയ്ത അഭിപ്രായങ്ങളാണ് താഴെ ചേർത്തിരിക്കുന്നത്.

"[illegible]-
[illegible]
[illegible]
[illegible]
സംസ്കൃതകവിതാ [illegible]
കേരളഭാഷാകവനമെന്നു
[illegible]
[illegible]."

-കേരളവർമ്മ.

അതിസുഭഗശ്രീമദ്ഭി
സ്സുകന്ദളൽപ്രഷിതസർവം
നൂതനകോമളപുഷ്പകൈഃ
പരിശീലിതമാകന്ദോൽപാദമൊരം.
പ്രതിപദമപ്യവികാരി
ഭാവകമോദൈകകാരിസാരസ്യശ്രീ
ഭവ്യമഹിമാ/മനോജ്ഞ
ന്നൂതനകാവ്യനന്ദനമുൽക്കടം.
പരമപുരുഷാർത്ഥമാത്രം
കിരതുവിദ്വൽപ്രകാശനതി
ന്യൂനോച്ചപദമേ ചതുർത്ഥം
യോഗ്യതമന്ദിരമേ സകലമഹ്യം.
കുസുമപിശാചനം
മന്യേ ലോകമനോജ്ഞസ്ഥലം.
സൽപ്രകരകവിതാൽ
സന്തോഷശീലമൂർത്തിവന്ദ്യോ

—പുന്നശ്ശേരി.

അതിപ്രൗഢവും ഔചിത്യം ഉള്ള മനോഹരമായ പ്രസ്തുത ശ്ലോകത്തിൽ ശ്രീമാൻ കൃഷ്ണശർമ്മ അവർകൾ ഒരു വലിയ വ്യാഖ്യാനം എഴുതിയിട്ടുണ്ടെന്നുള്ള വാസ്തവം ഈ അവസരത്തിൽ പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

പുഷ്പശിരീഷസ്തോത്രത്തിലെ കാവ്യഗുണം കണ്ടു സന്തോഷിച്ചു ബ്രഹ്മശ്രീ തൈക്കാട്ടു നമ്മുടെ കവിക്കു 10 പവൻ സമ്മാനം നൽകി. മന്നാടിയാരെപ്പോലെയുള്ള ഒരു പണ്ഡിത കവികളല്ലാതെ മറ്റാരും സമ്മാനം കൊണ്ടു ഇത്ര മനോഹരമായ ഒരു കവിത എ

ഴുതുവാൻ സാധിക്കാത്തതല്ലെന്നുള്ള സംഗതിയും മി: അ ശ്ശർ സമ്മാനമനോഭാവത്തിൽ എടുത്തു പറകയുണ്ടായി

മനോധർമ്മങ്ങൾക്കുള്ള ഉറവായ സ്വതന്ത്രകൃതിയാണ് 'തടാതകാപരിണയം' തിരുവാതിരപ്പാട്ട്. ഇങ്ങിനെ സോദരിയും വൃദ്ധയുമായ കോവിലമ്മ ശ്രീമതി തായിപ്പിള്ളക്കൊച്ചമ്മയുടെ അപേക്ഷയനുസരിച്ചാണ് കവി ഈ കാവ്യനിർമ്മാണത്തിലേർപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്.

ഇതിവൃത്തം. പണ്ടു പാണ്ഡ്യരാജ്യത്തിന്റെ പുത്രനായ മലയധ്വജൻ രാജ്യഭാരം ചെയ്തു തമ്പ്രീതി നേടി. അദ്ദേഹത്തിനു വളരെ കാലമായിട്ടും സന്തതിയുണ്ടായില്ല. പുത്രരില്ലാഞ്ഞു വ്യസനിച്ചു ശൂരസേനന്റെ പുത്രിയായ കാഞ്ചനമാലയിൽ ഒന്നാമതായ പുത്രഭാഗ്യം കാണ്മതിന്നുറപ്പിച്ച് അദ്ദേഹം വളരെ കാലം ജീവിച്ചു. നിർഭാഗ്യവശാൽ അദ്ദേഹം അനപത്യനായിത്തീർന്ന് മനോവിഷമത്താൽ തീരാത്ത ദുഃഖിതനായി. 99-ാമതു യാഗം ചെയ്തു. 100-മത്തെ യാഗത്തിനാരംഭിക്കുന്ന സമയത്ത് ഇന്ദ്രൻ വന്നു വിഘ്നം തുടങ്ങിയതോടെ ആരംഭിക്കകയാൽ ആ സംഗതിയിൽനിന്നു മലയധ്വജൻ വിരമിച്ചു. അനന്തരം ആ മഹാരാജാവു പുത്രകാമേഷ്ടി ആരംഭിച്ചു. സ്വന്തം ഭക്തന്റെ പ്രീതിയാൽ മീനാക്ഷി മലയധ്വജപുത്രിയായി അവതരിച്ചു മാതാപിതാക്കളുടെ ദുഃഖത്തിനു ശമനമാക്കി. സൗന്ദര്യസാരസർവസ്വമായ കന്യകയുടെ ജാതകർമ്മത്തിൽ തടാതകാ എന്നു നാമകരണം ചെയ്തു. ആ കന്യകയുടെ ബാല്യത്തെ കവി വർണ്ണിക്കുന്നതു നോക്കുക.—

ആലിലയതെല്ലാമുടനെപ്പൂക്കൾ കാൺകയാലെ
മേലേതരത്തോടും വസിക്കുന്ന വൃക്ഷത്തിന്മേലെ
വളരെക്കുറവായ കിളിക്കൂട്ടങ്ങൾ വാഴ്ത്തുവാനും
കളിപ്പാട്ടുകളിലുൾപ്പെടുമാനന്ദത്തോടും
കുരുവും വിസ്തൃതമാം നിലയങ്ങൾ തോറും
ഉരുവല്ലാതെ മേവാൻ വരാത്തതിനെ പണിപ്പെട്ടും
കണ്ണുകളിലൂടെ കണ്ടിട്ടും കൃതജ്ഞനായും
കൊണ്ടവൻ തലതാഴ്ത്തി വന്ദിക്കിലും പോലെ
സാമ്യമില്ലാത്തൊരു ഗന്ധമാർന്ന കുസുമ
ങ്ങളെയുപേക്ഷിക്കും നിരസ്സമായ്പ്പൂവുകൾ
അന്ന്യൂനമാകാതെ വളർത്തീടും മലയധ്വജൻ
വർദ്ധിച്ച ആനന്ദം പാരാവാരമില്ലാ വണ്ണം
ശോഭിച്ചീടുന്ന മഹാസുന്ദരിയായ പുത്രി
കന്യകാമണി കീർത്തി ശത്രുമിത്രാദികൾക്കും"

ഇവ്വിധം അംഗപ്രത്യംഗമതിമനോഹരമായ്ത്തീർന്ന കന്യക ഏറെ യൗവനം പ്രാപിച്ചു. പിതാവിന്നു പുത്രിയുടെ വർദ്ധനയിൽ സന്തോഷം ദിനംപ്രതി വർദ്ധിച്ചുവന്നു. പുത്രനില്ലാത്ത ദുഃഖം പുത്രിയെക്കൊണ്ടു പരിഹരിക്കാം എന്നു വിചാരിച്ചിരുന്ന മലയധ്വജന്നു ഈ അന്ന്യായസമയത്തിൽ മനസ്സും ഐശ്വര്യവും ഉണ്ടായി. ഇങ്ങനെയിരിക്കെ,

"മന്നവ, ലോകൈകമാതാവാകുന്ന ശ്രീപാർവ്വതി
സുന്ദരി ശ്രീ മീനാക്ഷി ഭഗവതി ദേവി
ഇന്നു നിൻ ഭാഗ്യത്തിനാൽ കന്യകാരൂപം പൂണ്ടു
നിന്റെ പുത്രിയായി വന്നതെന്നറിഞ്ഞാലും!
ഇന്നു നിൻ കർമ്മങ്ങളാലധികപുണ്യങ്ങൾ
കിട്ടിനാനെന്നോർക്ക ഭാഗ്യശാലിയാം ഭൂപതേ!"

എന്നിങ്ങനെ സുന്ദരേശ്വരനെന്ന വിശ്വസിക്കപ്പെടുവാൻ കാരണമായി. മലയധ്വജൻ സമാധിപ്രാപിച്ചു; അദ്ദേഹം പുത്രിയെ ഗാന്ധർവ്വരൂപം കൊണ്ടു കുമാരനെപ്പോലെ വളർത്തി.

ഇക്കാലത്തിലെ പാണ്ഡ്യരാജ്യ തടാതക വളർന്നു. മലയധ്വജൻ വൃദ്ധനായി; പുത്രി തടാതകയെ അദ്ദേഹം റാണിയായി അഭിഷേകംചെയ്തു. അവിടുന്ന മഹാരാജ്ഞിപട്ടമേൽക്കപ്പെട്ടു. ശത്രുക്കളുടെയെല്ലാം യുദ്ധത്തിൽ ജയിച്ചു രാജ്യവിസ്തൃതി വർദ്ധിപ്പിച്ചും പ്രജകളുടെ സുഖസൌകര്യങ്ങൾ വർദ്ധിപ്പിച്ചും തടാതക രാജ്യഭാരം ചെയ്തു.

ഒരിവസം അവർ മാതാവായ കാഞ്ചനമാലയെ നോക്കി "അമ്മേ, എനിക്ക യൌവനമായിട്ടും, വിവാഹം നടത്തുന്നതിന ആവശ്യമായ ശ്രമങ്ങൾ ഒന്നും ലഭിച്ചിട്ടില്ല. ഇങ്ങനെ നാം ഇരുന്നാൽ ഒന്നും ഫലം ഉണ്ടാകുമെന്ന തോന്നുന്നുമില്ല. അതിനാൽ ദിഗ്വിജയം എന്ന വ്യാജേന സൈന്യങ്ങളുമായി പുറപ്പെട്ട വരാനുള്ള ലക്ഷ്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കണമെന്നാണ് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നത്" എന്ന അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

കാഞ്ചനമാലയുടെ അനുമതിയോടുകൂടി ദിഗ്വിജയത്തിന പുറപ്പെട്ട തടാതക, ബ്രഹ്മലോകത്തെയും ശിവൻ ഒഴികെയുള്ള അഷ്ടദിക്പാലന്മാരെയും പ്രയാസംകൂടാതെ കീഴടക്കി. ഒടുവിൽ ഒരു ദിവസം ശിവനെ ജയിക്കുന്നതിന കൈലാസത്തിലെത്തി. ശിവഭൂതങ്ങളും തോറ്റോടി. നന്ദികേശ്വരൻ പരിഭ്രമിച്ച വിവരമറിയിപ്പാൻ ശിവസന്നിധിയിലെത്തി. വസ്തുതയെല്ലാം അറിഞ്ഞ സുന്ദരേശ്വരൻ നന്ദികേശ്വരനോട്

“പതിക്കവേണമിവൾക്കു ഞാൻ തന്നെയെന്നൊരുവേള
കൊണ്ടാൽവേണ്ടിയാണല്ലോ മായിച്ചിട്ടിരിപ്പതും”

എന്നിങ്ങനെ അവളിലൊട്ടു സഖീജനങ്ങളോടൊത്തു
മീടുവാൻ പുറപ്പെട്ടു. ആശ്രമത്തിൽ കണ്ട വിനോദങ്ങൾക്കും
പോലെ തിരുവടി കണ്ടപ്പോൾ ദമയന്തിയുടെ ഹൃദയ
ത്തിൽ ഒന്ന് ആശ്ചര്യമായി. ദമയന്തിക്കു ദുഃഖം
മാത്രം തന്റെ ദേഹമാകെ ബാധിച്ചിരുന്നു. ഭീമൻ
തന്നെ സ്വയംവരം ചെയ്വാൻ അനുവദിക്കുന്നതിന്നു ദമയന്തി
പ്രാപ്തയായിരുന്നു. നാനാദേശരാജാക്കന്മാർ അവളെ
അന്വേഷിച്ചുവരുന്നതു കണ്ടാനന്ദിച്ചു
വിവരമറിയിച്ചു. ദേവേന്ദ്രാദികൾ ആയതിൽ തിരി
ച്ചറിഞ്ഞു ദമയന്തി വിവാഹത്തിന്നു ദേവകളും
വരണമെന്നാൽ കല്പന നൽകി. രാജസേവകന്മാർ
ആഘോഷപൂർവ്വം വിവാഹത്തിന്നുള്ള ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്തു.

തികഞ്ഞ മുഹൂർത്തത്തിൽ ദമയന്തിയെ സ്വദേശ
രാജൻ വിധിയാംവണ്ണം പരിഗ്രഹിച്ചു. ദമയന്തിയെ
വിവാഹംചെയ്തതിന്നു ശേഷം വിവാഹമുഹൂർത്തകം നിർ
വ്വഹിച്ചതൊ!!

... ഭാമിനിയും ശ്രീദേവിയും
ഒരുമിച്ചുണ്ടാകുന്നതൊരു ദിനത്തിൽ
ഒരുവനും കൈപിടിച്ചു പ്രമോദത്തോ-
ടൊരുമിച്ചുവാഴുവതിന്നു യഥാക്രമം
കനകാഭരണങ്ങളിലണിഞ്ഞു നടിച്ചു
മഞ്ജുളഗാനങ്ങൾ തിലകമിട്ടനായി
മഞ്ജുമൊഴി വാണ ദേവിമാരെക്കൊണ്ടുവന്ന
മംഗല്യവേദിയിൽ പാർത്തു രാജവിഭവത്തിനാൽ
അക്കാലത്തു ഹോമം ചെയ്തു പങ്കജനാഭൻ
പങ്കജാക്ഷി മാംഗല്യമണിഞ്ഞുതേ

ഭൂപതേ, കന്യകയെ കൊടുക്കേണമെന്നു ചൊല്ലി
ഭൂപനില്ലായ്കയാൽ തൽപ്രതിനിധിയായി
താനെന്ന ഭാവമോടു കാഞ്ചനമാലയോടും
[illegible] പുത്രിയാം [illegible]
ഹിമവാൻ [illegible] സന്തോഷപൂർണ്ണനായി
സൽകൃത്യത്തിൽതന്നെ [illegible]

ഇങ്ങനെ ശിവൻ പാർവ്വതി [illegible] ദിവ്യവസ്ത്രം ധരിക്കയും [illegible] സപ്തർഷികൾ [illegible] ചെയ്യുകയും [illegible] ശിവൻ [illegible].

ഉണ്ണായിയുടെ കവിതാവാസനയും സംഗീതപാടവവും [illegible] പരിണാമം [illegible] കേരളത്തിൽ പ്രചാരമില്ലാതിരിക്കുന്നതിനു കാരണം, പ്രകൃതിക്കനുസരിച്ചിട്ടുള്ള [illegible] മാത്രമാണ് [illegible] പരിണാമം [illegible] പ്രചാരം [illegible].

ശാകുന്തളം നാടകം ഭാഷാസംഗീതനാടകമായി പ്രസിദ്ധീകരിക്കണമെന്ന് ഉണ്ണായിക്കു വലുതായ മോഹമുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം [illegible] ചെയ്തിരുന്നു. കേരളവർമ്മ വലിയകോയിത്തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഉണ്ണായിയുടെ ഉള്ളം അറിഞ്ഞതിൽ "ശാകുന്തളനാടകത്തെ [illegible] താൻ [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]", ഉണ്ണായിയുടെ [illegible] [illegible] തന്റെ

പ്രയത്നം ഫലവത്താകാതെയിരിക്കാനാണു് ഇടയുള്ള തെന്നും" (ചരിത്ര കോളത്തിലെന്നുമാൻ) അറിവിക്കയാലും ഒരു മനോരിയർ ഭാഗം ഇടങ്ങിച്ചു പൂർവാലിയിൽനിന്നു വേഗത്തിൽ പിന്മാറിയതു്. ഈ കേസ്സിൽ എത്രത്തോളം വാസ്തവമുണ്ടെന്നറിയുന്നതല്ല. മനോരിയാതെ സന്ദർഭങ്ങളിൽ അനർഹമായ കാര്യങ്ങളും അനുസരിക്കുന്നതിൽ ബദ്ധശ്രദ്ധനായ മനോരിയെ ഇതുപോലെ വാദിക്കാതെ ഒരു കേസ്സിലായിരിക്കയെന്നുള്ളതു പക്ഷാന്തരമില്ലാത്ത പരമാർത്ഥമാകുന്നു.

V

ഭാവാറപ്പേര് വക്കീലായിരിക്കുന്ന കാലത്തെന്നപോലെ ഇദ്ദേഹം അഭിഭാഷകനായിരിക്കുന്ന കാലത്തും മനോരിയയുടെ യോഗ്യത ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ നിർണ്ണയിക്കുന്നതിനു മതിയായ സംഗതികൾ ധാരാളം ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. അതെല്ലാം ഇവിടെ വിവരിക്കുവാനൊരുങ്ങുന്നില്ല. ഒന്നുമാത്രം പറയാം. തൃശൂർ ജില്ലാക്കോർട്ടിൽ ശ്രീമാൻ തിരുവെങ്കിടാചാരിയർ ജഡ്ജിയായിരിക്കുന്ന കാലത്തിങ്കൽ പ്രസിദ്ധമായ ഒരു കേസ്സ് അവിടെ നടന്നിരിക്കുന്നു. അന്യായഭാഗത്തെ വക്കീൽ തിരുവനന്തപുരം ഹൈക്കോർട്ടിലെ അഭിഭാഷകപ്രമാണിയെന്ന വിഖ്യാതനായ ശ്രീമാൻ ഇ. ജെ. ജോൺ അവർകളും പ്രതിഭാഗത്തെ വക്കീൽ നമ്മുടെ കഥാനായകനും ആയിരുന്നു. മനോരിയവർകളുടെ കൂട്ടുവക്കീലായിരുന്നതു കൊച്ചിയിലെ സുപ്രസിദ്ധനായ ടി. മാധവമേനവനാണ്. ടി. ജോൺ അന്യാ

യെങ്ങാ വിസ്താരം കഴിഞ്ഞു് ആംഗലഭാഷയിൽ പ്രസംഗ ക്കരുതു്. സ്വന്തസിദ്ധമായ വാഗ്മിതയോടുകൂടി ആരംഭിക്കപ്പെട്ട ആ പ്രസംഗം കുറച്ചിട്ടുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ നിയന്ത്രിതമായി. ഒന്നാമിയൻ എഴുന്നേററു ന്യായാധിപതി മുമ്പാകെ ചിലതു ബോധിപ്പിച്ചതാണു ജോൺ വക്കീലിനു നേരിട്ട ഈ പ്രതിബന്ധത്തിനു കാരണം. ഒന്നാമിയൻ അറിയിച്ചതു് എന്താണെന്നു് ഇപ്രകാരമാണു് —

“ബഹുമാനപ്പെട്ട കോടതി, അന്യായഭാഗം വക്കീലിനോടു മലയാളത്തിൽ പ്രസംഗിക്കാൻ ആവശ്യപ്പെടണം. എനിക്കു് ആംഗലഭാഷ അറിഞ്ഞുകൂടാത്തതാണു്. അന്യായവക്കീലിന്റെ വാദമുഖങ്ങളെ മനസ്സിലാക്കേണ്ടതിന് എനിക്കു വളരെ ആവശ്യമാണല്ലോ.”

ജഡ്ജി — “ഇക്കാര്യത്തിൽ നിങ്ങൾ എന്തുപറയുന്നു, മി. ജോൺ?” എന്നു ചോദിച്ചതിനു ജോൺ പറഞ്ഞു:—

“ഇല്ല, എനിക്കു മലയാളത്തിൽ പ്രസംഗിച്ചു ശീലം പരിചയമില്ല. മാത്രമല്ല, ആശയങ്ങൾ വേണ്ടതുപോലെ പ്രകാശിപ്പിക്കുവാൻ ഇംഗ്ലീഷ് തന്നെ വേണം താനും. മാത്രമല്ല, എന്റെ പ്രസംഗം ഇംഗ്ലീഷിൽ എതിർഭാഗം വക്കീലിനെ ധരിപ്പിക്കുന്നതിനല്ല, കോടതിയെ ഉണർത്തിക്കുന്നതിനാണ്”.

ജഡ്ജിക്കു് അതിലധികമൊന്നും പറയാനുണ്ടായിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹം ഒന്നാമിയനെ അനുകമ്പാപൂർവം നോക്കുകമാത്രമേ ചെയ്തുള്ളു. ഇതിനിടയ്ക്കു മി. കൃഷ്ണമേനോൻ പ്രതിഭാഗം പ്രസംഗത്തിനു് ആവശ്യമായ നോട്ടു കുറിച്ചുകഴിഞ്ഞു. മി. ജോൺ ഗംഭീരപ്രസംഗംകൊണ്ടു് കോടതിയും പരിസരങ്ങളും ശബ്ദായമാനമാക്കിത്തീർത്തു. എ

ഒരുക്കരെ ഞെട്ടിച്ചേർത്തശേഷം ഡിസംബറിൽ ആ പ്രസം-
ഗം അവസാനിച്ചപ്പോൾ മന്നാടിയാർ എഴുന്നേറ്റ്
"കാദംബരീരീതിയിൽ" സംസ്കൃതത്തിൽ, സ്ത്രീജനോപദി-
വിഷയത്തെപ്പറ്റി ഒരു പ്രസംഗം ചെയ്തു. മി: ജോൺ
ക്രിസ്ത്യാനിയായി. മന്നാടിയാർ പ്രസംഗം മലയാളത്തിലും
തന്നെ ഉപദേശിക്കാൻ ന്യായാധിപതിയോടു മി.
ജോൺ ആവശ്യപ്പെട്ടു. മന്നാടിയാർ ഇതു കേട്ടയുടനെ
ഇങ്ങനെ മറുപടി പറഞ്ഞുകൊണ്ടു പ്രസംഗം വീണ്ടും
തുടർന്നു:—

"മി: ജോൺ ഇംഗ്ലീഷിൽ പ്രസംഗിച്ചത് ആ
ഭാഷയിൽ പരിചയം കുറഞ്ഞ എന്നെ കബളിപ്പിച്ച്
തൻ കാര്യം നേടുവാൻ മാത്രമാണല്ലോ. ഇതിനുപകരം
ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന് പരിചയമില്ലാത്ത സംസ്കൃത-
ത്തിൽ ഒന്നാം പ്രസംഗമാരംഭിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഇംഗ്ലീഷ് മല-
യാളവും, സംസ്കൃതവും, ഇംഗ്ലീഷും അറിയുന്ന ഭവാ-
ന്മാരുടെയും പ്രസംഗം ഇംഗ്ലീഷ് ധരിപ്പിക്കുകമൂലം
ശ്രമ അവന്റെ കാര്യമാകുന്നുള്ളൂ എന്ന മി. ജോൺ ധ-
രിപ്പിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടും കോടതിക്ക് ഇക്കാര്യത്തിൽ മറു
ത്തൊന്നും പറയുവാനില്ലെന്നാണ് എന്റെ വിശ്വാസം.
അതിനാൽ ഞാൻ തുടങ്ങിവച്ച ഭാഷയിൽതന്നെ എ-
ന്റെ പ്രസംഗം തുടരുകയാണ്."

തിരുവഞ്ചിക്കുളം മന്നാടിയാരുടെ അഭിപ്രായം
ന്യായമാണെന്നു തീരുമാനിച്ചു മജിസ്ട്രേട്ട് പ്രസ്തുത
കേസ്സ് പ്രസംഗം കഴിഞ്ഞയുടനെ വിധിപറഞ്ഞു.
മന്നാടിയാരുടെ കക്ഷിക്ക് ഇണങ്ങി പര്യവസാനിച്ച
പ്രസ്തുത കേസ്സിലെ വിധിന്യായം കേട്ട മി. ജോണ
സന്തോഷിക്കയും മന്നാടിയാരുടെ നിയമപാണ്ഡിത്യം
അറിഞ്ഞു ബഹുമാനിക്കയും ചെയ്തു. അന്നു

ൽ മിസ്റ്റർ ജോൺസൺ മുതലായവർക്കും തമ്മിൽ വലിയ സംഘട്ടനങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു.

ഇംഗ്ലീഷുഭാഷയിൽ ഒന്നാമതായി തീരെ പരിഷ്കാരമില്ല എന്നു ഒരു പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. പക്ഷേ ഒരു ഭാഷയിൽ ആരെങ്കിലും പ്രസാദിപ്പാൻ സമർത്ഥതകൊണ്ടു അതിന്റെ സ്വരം മനസ്സിലാക്കുവാൻ അത്യന്തതിനു കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഇതു കേവലസാധാരണ ലൗകികന്യായമാണെന്നു ആരും സമ്മതിക്കും. ഈ ശക്തി സ്ഥിരൂപമായിട്ടും ഉണ്ടായിരിക്കയില്ല; ഉണ്ടാകണമെന്നു നിയമവുമില്ല; പക്ഷേ ഉണ്ടായിക്കൂടാ എന്നു വ്യവസ്ഥയുമില്ല. നമ്മെ സംബന്ധിച്ചേടത്തോളം പ്രാചീനമായ ഒരു ഭാഷയാണെങ്കിലും ആശയപ്രകടനത്തിനു ഭാഷയുടെ സ്വഭാവംതന്നെ സഹായിക്കുന്നു എന്നതു് ആശ്ചര്യം. അപരിചിതശബ്ദങ്ങളുടെ സൂക്ഷ്മസ്ഥിതിയിൽ ആശയത്തിന് ഒരു പ്രത്യേക സ്ഥാനമുണ്ട്. ആ സ്ഥാനത്തിരിക്കാം ഒന്നാമതായുള്ള കാര്യം ഗ്രഹിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതു് അഥവാ സമർത്ഥമായിരിക്കാം.

ഒരാൾ കവി ധനികനോ ദരിദ്രനോ എന്നു നോക്കുന്ന സമ്പ്രദായം കഥാനായകന്മാരില്ല. പണത്തിനു വേണ്ടി മാത്രം കോടതിയിലേക്കു കാലെടുത്തുവയ്ക്കുന്ന കയ്യൂക്ക് എന്ന സമ്പ്രദായവും അത്ര മനസ്സിലാക്കിയിട്ടില്ല. നീതിന്യായം വഴിക്കാണെന്നു അനുഗ്രഹിച്ചു തന്നെ അഭിഭാഷകന്മാരെ സ്വീകരിക്കുന്നു ഒരു ദരിദ്രനാണെങ്കിൽ, അയാൾക്കുവേണ്ടി ധർമ്മമായി വാദിച്ചു കാര്യം നേടിക്കൊടുക്കുന്നതിൽ മറ്റുള്ളവരെപ്പോലെ അത്യുത്സാഹം പ്രദർശിപ്പിക്കുന്ന വക്കീലന്മാർ ഏതു ദിക്കിലും അധികം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതല്ലെന്നു തീർച്ചയാണ്. സംസ്കൃതപ്രസംഗംകൊണ്ടു കോടതിയെയും

എതിർഭാഗം വക്കീൽ മിസ്റ്റർ ജോൺസിനേയും അതുപോലെ പരതന്ത്രനാക്കിത്തീർത്ത കേസ്സിലെ കക്ഷി വളരെ അഭിനന്ദിക്കുന്നു. മന്നാടിയാരുടെ നിയമപാണ്ഡിത്യം ആ പ്രകാശപ്പെടുവാൻ ഒരു സംഗതി.

ന്യായാധിപന്മാർ ന്യായംവിട്ട് പ്രവർത്തിക്കുന്നതായി കണ്ടാൽ മന്നാടിയാരെ ഏറ്റവും ക്ഷോഭിപ്പിക്കുവാൻ കാരണമായിത്തീരുക പതിവാണ്. കോടതിയെ വില വെക്കാതെ സംസാരിക്കുക! കോടതിയുടെ ഗൗരവം അനാദരിക്കുക എന്നുള്ള കാര്യത്തിൽ മന്നാടിയാർക്ക് ഒരു പക്ഷമില്ല, എന്നാൽ അതുപോലെ തന്നെയുള്ള യോഗ്യത കോടതിയെ അവലംബിക്കുന്ന വക്കീലന്മാർക്കും ഉണ്ടെന്നാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം. ഈ നിശ്ചയത്തിന് ഏതെങ്കിലും ഉലച്ചൽ തട്ടിയാൽ മന്നാടിയാർ തന്നെത്തന്നെയും മറന്നുപോകും. ഇതിനൊരു ഉദാഹരണം പറയാം.

ശ്രീമാൻ അമ്പാട്ട് ശങ്കരമേനോനവർകളും മന്നാടിയാരുടെ നാട്ടുകാരനും ഒരു ബന്ധുവുമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തെ കൊച്ചിഗവർമ്മെന്റ് ഡിസ്ട്രിക്ട് മജിസ്ട്രേട്ടായി നിയമിച്ചു. നിർഭാഗ്യവശാൽ ഉദ്യോഗസ്ഥലോകത്തെ ബാധിക്കാറുള്ള 'ഉദ്യോഗതിമിരം' അദ്ദേഹത്തെ മജിസ്ട്രേട്ടിനേയും വേണ്ടതുപോലെ ബാധിച്ചു. ഒരിക്കൽ ഈ മജിസ്ട്രേട്ട് സ്വന്തമായ ചില കാര്യങ്ങൾ സാക്ഷിവിസ്താരത്തിലും, സാക്ഷിക്കൂട്ടത്തിൽവെച്ചു കേട്ടതായിട്ടുള്ള വക്കീലന്മാരുടെ സ്വീകരിച്ചു ശ്രീമാൻ ... വിധിയെഴുതാൻ തയ്യാറാക്കുകയും ചെയ്തു. ഏററവും വിഷമമുള്ള ആ കേസ്സിൽ മന്നാടിയാർ പതിനൊന്നുമണിയോടുകൂടി പ്രസംഗം ആരംഭിച്ചു. രണ്ടുമണിയായിട്ടും പ്രസംഗം അവ

സാക്ഷിക്കാരുടെ ശല്യമൊന്നുമില്ലാതെകണ്ട് മജി
സ്ട്രേട്ട് "ലഞ്ചിന്" "ചേമ്പറി"ലേക്ക പ്രവേശിച്ചു.
ലഞ്ചുകഴിഞ്ഞു കേസ്സ് തുടങ്ങുമെന്നോ, കേസ്സ് എന്താണെ
ന്നിരിക്കട്ടെ താൻ തീർപ്പുകല്പിക്കുമെന്നോ പറയു
വാൻ സന്മനസ്സ് വരാതെ മജിസ്ട്രേട്ടിന്റെ ഭാവം
കണ്ടപ്പോൾ മന്നാഡിയാർ ക്ഷോഭിച്ചു അദ്ദേഹത്തിനു
കലശലായ വിശപ്പു തോന്നുകയാണ് തന്റെ ആപ്തമി
ത്രമായ വക്കീൽ "മജിസ്ട്രേട്ട ചേമ്പറി"ലേക്കു പോകുമ്പോൾ
തന്നെയുംകൂടി ക്ഷണിക്കുമെന്നായിരുന്നു കാര്യസ്ഥൻ
കരുതിയിരുന്നത് പക്ഷെ അതുണ്ടായില്ല നേരെമറിച്ചു
തിരപ്പായി. ക്ഷുത്പിപാസകളോടുകൂടി മന്നാഡിയാർ
ബാറിൽതന്നെ ഇരുന്നു. ലഞ്ചുകഴിഞ്ഞു വിശ്രമവുമെ
ടുത്ത് ഏകദേശം 4 മണിയോടുകൂടി മജിസ്ട്രേട്ട ബാറിൽ
വന്നു. നിരാശയോടും വാശിയോടുംകൂടി മന്നാഡിയാർ
പ്രസംഗം തുടങ്ങി. ഒരു മണിയായിട്ടും ആ കേസ്സിൽ
തനിക്കു പറയുവാനുള്ളതു പറഞ്ഞുതീർക്കുവാൻ സാധി
ച്ചില്ല. കേസ്സ് മറ്റൊരു ദിവസത്തേക്കു മാറ്റണമെന്നു
മന്നാഡിയാർ ബോധിപ്പിച്ചപ്പോൾ മജിസ്ട്രേട്ട് നിശ്ശബ്ദ
ഭാവത്തിൽ തലയാട്ടി. മന്നാഡിയാർ ക്ഷുഭിതനായധികം
കോപപരവശനായി. അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചു -

"ഒരു വ്യവസ്ഥയും ഇല്ലാത്ത ഈ കോടതിയിൽ
ഞാനിനി കേസുകൾ വാദിക്കുന്നില്ല. ഇത്ര
പട്ടിണി കിടക്കുവാൻ ഏകാദശിയും ഉറക്കമിളയ്ക്കുവാൻ
ശിവരാത്രിയുമല്ല. വക്കീലന്മാരും മനുഷ്യരല്ലേ;
ഞാനും ഒരു മനുഷ്യജീവിയാണല്ലോ; ഞാനിതാ
എന്റെ പാട്ടിനു പോകുന്നു."

റിക്കാർട്ടുകൾ കൂടി എടുക്കാതെ മേനോടിയാർ കോടതി വിട്ടു പുറത്തുപോയി ഡിസ്ട്രിക്ട് മജിസ്ട്രേട്ടിനും നീരസം തോന്നി. കോടതിയലക്ഷ്യമായിട്ടുള്ള മേനോടിയാരുടെ സമ്പ്രദായത്തെക്കുറിച്ചു ഹൈക്കോർട്ടിലേക്കു റിപ്പോർട്ടു ചെയ്യണമെന്നു മജിസ്ട്രേട്ടു തീരുമാനിച്ചു.

പിറ്റെ ദിവസം ഒരു പൊതുജനത്തിനും, ഒരു ദിവസത്തെ അവധി കഴിഞ്ഞപ്പോൾ മേനോൻ കോടതിയിൽ ഹാജരായി ഡിസ്ട്രിക്ട് മജിസ്ട്രേട്ട് മേനോടിയാരെ ശിക്ഷിക്കാൻ പോകുന്നു. ലിസ്റ്റുകളും സർട്ടിഫിക്കറ്റുകളും വേഗം തയ്യാറാക്കി ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും, പത്രപ്രവർത്തകരും മറ്റും മേനോടിയാർമാത്രം അസാമാന്യനായി.

ഈ സമയത്ത് എല്ലാവരും ഡിസ്ട്രിക്ട് മജിസ്ട്രേട്ടിന്റെ വസതിയിൽ ചെന്നുചേർന്നു. അവരെല്ലാവരും മേനോടിയാരെപ്പറ്റി കോടതിയിൽ നടന്നതൊന്നും അറിയാത്ത ഭാവം പ്രകടിപ്പിച്ചു "നിങ്ങൾ മേനോടിയാരെ ശിക്ഷിക്കാൻ പോകുന്നുവോ?" എന്നായി മജിസ്ട്രേട്ടിനോടു ചിലർ. അദ്ദേഹം കോടതിയിലുണ്ടായ സംഭവമെല്ലാം വിശദമായി സത്യമായി ധരിപ്പിച്ചു മാത്രമല്ല അധികാരിയായ കലക്ടറുടെ സമ്മതത്തോടുകൂടി നടപടികൾ ഉടൻ നടത്താൻ താൻ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും അദ്ദേഹം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. മി. ശങ്കരമേനവന്റെ ഉദ്ദേശം അവർക്കു ബോധ്യമായി തോന്നി. അവർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായത്തെ അനുകൂലിച്ചുകൊണ്ടു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു—"അങ്ങയുടെ പ്രവർത്തി ശരിയാണില്ല. മേനോ

[illegible] കൊള്ളാവുന്ന ഒരു മാന്യനെ [illegible], അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിഷ്കളങ്കമായ കീർത്തിക്കു മലിനപ്പെടുന്നതിലും [illegible] ഞങ്ങൾക്കു് അതിയായ വ്യസനമുണ്ടു്. ഈ സമ[illegible] വിഖ്യാതകവിയും, സംസ്കൃതജ്ഞനും, [illegible] [illegible] അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെയുള്ള ഒരു വിദ്വാനിൽ [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] അഭിപ്രായങ്ങൾക്കു് [illegible]. അദ്ദേഹം [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] പിന്നീടു് അവർ തമ്മിൽ [illegible] [illegible].

കവിയുടെ നിലയിൽ [illegible] വിമർശിക്കുക, "[illegible]" "ജാനകീപരിണയം" നാടകം, "ഉത്തരരാമചരിതം" നാടകം, എന്നിങ്ങനെ മൂന്നു കൃതികളാണു അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു ഭാഷാപോഷണത്തിലേക്കു ലഭിച്ചിട്ടുള്ള അമൂല്യരത്നങ്ങൾ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ളുമായ ഒരു ഉൽകൃഷ്ടഗ്രന്ഥമാക്കി പുരാണത്തെ ഉപജീവിച്ചുകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയിട്ടുണ്ട്. “ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യം” മുതലായ കൃതികളെപ്പോലെ, ഭഗവൽസ്തുതിപ്രധാനമായ ഭാഷകളെ തൎജ്ജമചെയ്തുവിടുവിക്കുന്ന തൎജ്ജമയല്ല മനോഹരമായ ഒന്ന്. ഏതാണ്ടു സ്വതന്ത്രകൃതിയായി ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യം തൎജ്ജമ ചെയ്‌വാൻ താൻ തീരുമാനിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നുള്ള പ്രസ്താവം തൎജ്ജമയുടെ ആദിയിൽ അദ്ദേഹം കവികളും വിസ്തരിച്ചിട്ടില്ലെന്ന് പ്രസ്താവത്തിലെ ഒടുവിലത്തെ ഭാഗം വിശദമാക്കുന്നുണ്ട്. താനൊരു പണ്ഡിതനാണെന്നോ കവിയാണെന്നോ ഉള്ള ഔദ്ധത്യം മനോഭാവത്തിൽ ഇല്ലായിരുന്നിട്ടില്ല. വിദ്വാന്മാരെ പ്രത്യേകം വിനയമായിട്ടാണ് അദ്ദേഹം പ്രകാശിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നത്. മധുരസാരപൂൎണ്ണവും, ആത്മാഭിമാനപരവുമായ ഒരു ശ്ലോകം ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യത്തിന്റെ ഒടുവിൽ നാം കാണുന്നു: അതിവിടെ ഉദ്ധരിക്കാം.—

“കവിതാപാദപമുണ്ടോ തഴച്ചിതപ്പോളം
കവികൾക്കിതിലൊന്നും ചേർക്കുവാനില്ലോ;
വല്ലതുമൊക്കെയൊരു ഭാഷയിലെഴുതിയാലും
കൊള്ളുന്നവർക്കാനന്ദമതിന്നുദിക്കും
അതുപോലെ പ്രാകൃതമാം ഭാഷയിലെങ്കിലും
ചൊല്ലുവതിനായി മനസ്സിലുണ്ടായിരുന്നു
സുകൃതികളായുള്ളവർക്കു ദോഷമെന്ന്യ-
ത്തെങ്കിലും ഭക്തിരസത്തിനാൽ നിറയുന്നതോ!
കവിതാരസികരുള്ളോർക്കിതിനാലുള്ള
കവിതയ്ക്കുൾക്കൊണ്ടൊരുഭാവങ്ങളിൽ
നാലഞ്ചാമുള്ള വർണ്ണനാസുഖമോരോ

നാലാമതാം വൎണ്ണത്തിനാം ജാതിയിങ്കൽ
കാലകാലാന്തകന്റെ ലീലകളോരോന്നായ്
ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യമാകിയ കിളിപ്പാട്ടും"

എന്നാണ് പൂൎണ്ണമായത്തന്നെ കവി, കവിതാരൂപമായിത്തന്നെ പ്രതിപാദിക്കുന്നത്—നോക്കുക:—

"ആയിരത്തറുപത്തിമൂന്നാമതു കൊല്ലവർഷ
മായതിൽപ്പിന്നെ വന്ന മകരമാസത്തിങ്കൽ
ഒമ്പതാം ശുക്രവാസരത്തിങ്കൽത്തന്നെ
സമ്പൂൎണ്ണമായിവന്നു ശങ്കരപ്രസാദത്താൽ"

(1064 മകരമാസം 15-ാംതീയതി ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യത്തെ അവസാനിപ്പിച്ചു.)

ഹാലാസ്യത്തിലെ ഇതിവൃത്തം. പതിനെട്ടു പുരാണങ്ങളിലും ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യം പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. പക്ഷെ, സ്കാന്ദപുരാണത്തിലാണ് അതു സവിസ്തരം വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു്. സ്കാന്ദപുരാണത്തിൽ ആറു സംഹിതയുണ്ട്. ഈ സംഹിതാഷട്കത്തെ അൻപതു ലക്ഷമായിട്ടാണ് വിഭജിച്ചിരിക്കുന്നതു്. സനൽകുമാരസംഹിത, സൂതസംഹിത, ശങ്കരസംഹിത, വിഷ്ണുസംഹിത, ബ്രഹ്മസംഹിത, സൌരസംഹിത എന്നിങ്ങനെയാണ് അവയുടെ പേരുകൾ. ഈ ആറു സംഹിതയിൽ മൂന്നാമത്തെ സംഹിതയായ ശങ്കരസംഹിതയാണ് ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യം ഉപാഖ്യാനത്തിന്റെ ആധാരമായിട്ടുള്ളതു്. ശങ്കരസംഹിത, ശിവൻ പാർവ്വതിക്കും, സുബ്രഹ്മണ്യൻ അഗസ്ത്യനും, അഗസ്ത്യൻ വസിഷ്ഠാദികൾക്കും ഉപദേശിച്ചു. വസിഷ്ഠൻ വിഷ്ണുഭക്തനായ വാരാണസിയിൽവച്ചു പ്രസ്തുതസംഹിതയെ ശിഷ്യന്മാൎക്ക് "വിസ്തരിച്ചു ഉപദേശിച്ചു കൊടുക്കുക"യാണ്

ഭിഷേക്ക് ശങ്കരസംഹിതയുടെ അപരഭാഗത്തും സഹ്യ സംഹിത എന്നാകുന്ന അഗസ്ത്യസംഹിത മുതലാ കൾ ബോധകങ്ങളായിരിക്കുന്നു മഹർഷിമാർ, നാരദനെ സൽക്കരിക്കയും, തങ്ങളുടെ പ്രതിജ്ഞ എന്തിന വേണ്ടി എന്ന പറഞ്ഞിരിക്കയും ചെയ്തു. കഥാകഥന ത്തിന്റെ പ്രാരംഭത്തിനായുള്ള സമയമെന്ന നാരദൻ പറകയാൽ മഹർഷിമാർ കൌതുകപൂർവ്വം വ്യാസനെ പ്രാപിച്ചു. വ്യാസൻ അവരെ അഗസ്ത്യസന്നിധിയിലേക്ക യച്ചു. അഗസ്ത്യനാകട്ടെ ശങ്കരമാഹാത്മ്യം ശിവ യോഗി ഉപദേശിക്കുന്ന മാഹാത്മ്യം മറ്റു പുണ്യസ്ഥല ങ്ങളെ അപേക്ഷിച്ചുള്ള പ്രാധാന്യമാകുന്നതിന്റെ തിയായ കാരണങ്ങളും, തീർത്ഥങ്ങളുടെ മാഹാത്മ്യം ഇതെ കാന്റെ വിധികളും ഇതിഹാസം മാഹാത്മ്യത്തിൽ സവി സ്തരം ഉപവർണ്ണിച്ചിട്ടുണ്ട്. സ്ഥലമാഹാത്മ്യ ത്തിന്റെ ശ്ലോകങ്ങളുടെ ഫലം പറയുന്നതു നോക്കുക.—

"ശൈവധാമങ്ങൾ ശങ്കരൻ ദേവതീർത്ഥമായൻ
ശ്രീ മാനികംഷിത്തുവരെന്നെക്കൊണ്ടുദ്ധാരായ്
കന്യകാനഗരിയിൽ ലിംഗരൂപിയായ് സദാ
സാന്നിദ്ധ്യം ചെയ്തീടുന്ന സ്ഥാണുവെ ദർശിപ്പവൻ
അന്യങ്ങളായുള്ളവ ശിവലിംഗങ്ങളെല്ലാം
പണ്ടിരുന്നിട്ടു സ്ഥാണുലിംഗദർശനമായോൻ,
ഇതു കൈവെച്ചുള്ള ലിംഗത്തെ ഭജിക്കുന്ന
ദേവൻ ഭേദമില്ല ശിവലിംഗമൊന്നിനോടുമേ!
ഭാനുമാനിൽ ഭക്തിയുള്ളിരുന്നതുപോലെ
ഭക്താനുഗ്രഹകനാകുന്നൊരുത്തനെപ്പോലെ
ശൈവർക്കനേകങ്ങളിൽ സൽപ്പുണ്യമെന്നപോലെ

ദുരിതം നശിച്ചുപോം സ്വർഗ്ഗഭോഗങ്ങളാൽ
കാമത്താൽ ബുദ്ധിപോലെ കോപത്താൽതപ—
സ്സുപോൽ
സീമയില്ലാത്ത വിത്ത ഗർവ്വത്താലെന്നപോലെ
ലക്ഷ്മിയാലഥോ ദുഃഖഭോഗങ്ങളെന്നപോലെ
സ്വർഗ്ഗഭോഗങ്ങളാൽ മോക്ഷവും നശിച്ചുപോം"

ഗോദാനസ്യ നാമമഹാത്മ്യം കാണിച്ചു കൊണ്ടുള്ള ഫല മെന്തു താഴെ കാണിക്കുന്നു—

"ഗോദാനമെന്നുള്ള പുണ്യകർമ്മം ചെയ്കകിൽ
ആയിരം ഗോദാനത്തിൻ ഫലത്തെ പ്രാപിച്ചിടും
ശിവലിംഗത്തിന്നു സകലം കാണിക്ക വെച്ചീടുകിൽ
അനന്തമായ ഫലം ലഭിക്കും
അർച്ചനകൾ ചെയ്തു ഭക്തരെ വന്ദിക്കുകിൽ
അഘങ്ങളെല്ലാമകന്നു പുണ്യത്തെ പ്രാപിച്ചിടും"

മറ്റൊരു അഭിപ്രായത്തിലും ഉപന്യസിച്ചിരിക്കുന്ന കാരണങ്ങൾ കുറിച്ചുകൊണ്ട് ഈ ഭാഗം അവസാനിപ്പിക്കാം.—

"ഒന്നാമതിന്നുള്ള ഫലം ഉണ്ടാകുമെന്നു
ചൊല്ലുന്നു ജ്ഞാനത്തെ വെളിവാക്കുന്ന ഭാഗമാകും.
മൂന്നാംദിവസത്തിലീശൻ നിയോഗത്തിങ്കൽ
സ്വർഗ്ഗൈശ്വര്യമുണ്ടാം ഉപരിയും തീരും
നാലാമത്തേതു സന്തോഷമായുള്ളതാം
പാപമൊക്കെ പോക്കീടുന്നു ഭിന്നമായ ദോഷം.
അഞ്ചാമത്തേതിൽപ്രാപ്യമാകുന്നു സ്വർഗ്ഗലോകം
ചാലവേ ലഭിക്കും ആനന്ദത്തെ പെട്ടെന്നു.
ഏഴാം ദിനത്തിലി മാനുഷിക്കെല്ലാം
വൃക്ഷമായ് ജനിക്കയില്ലെന്നുമെന്നാൽ
അന്നമെല്ലാമുണ്ടാകും ചാതുർവ്വർണ്ണ്യത്തിൽ

[illegible]

[illegible]

നടത്തിയിട്ടുള്ളത്. പ്രസ്തുത പുരാണത്തിനു കേരളീയ രുടെ ഇടയിൽ സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള പ്രചുരപ്രചാരം തന്നെ ഇതിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തിനു മതിയായ ലക്ഷ്യമാകുന്നു.

ഹാലാസ്യമാഹാത്മ്യം തർജ്ജമചെയ്യുവാൻ മന്നവി നെ പ്രേരിപ്പിച്ച വാക്യത്തിൽ തത്സമയത്തിങ്കലു ള്ളവരുടെ അവസ്ഥ വെളിവാക്കിയിരിക്കുന്നു. വേദവി ത്തുകൾക്കുപ്പോലും, വേദസംഘങ്ങളറിവാൻ അത്യന്തം ക ഠിനമായ ശൈലിയിൽ പ്രത്യക്ഷീകരിക്ക എന്നതല്ലാതെ മറ്റൊന്നും ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ കൊണ്ടു കവി പ്രതിജ്ഞി ച്ചിട്ടില്ലെന്നുള്ളതു പറയേണ്ടതാകുന്നു. ഇതിഹാസങ്ങളും പുരാണങ്ങളുമാണു വേദാർത്ഥങ്ങളെ സാധാരണപ്പെടുത്തുന്ന ഗ്രന്ഥങ്ങളെന്ന് അംഗീകരിച്ചിട്ടുള്ള അത്ഭുതത്തെയാണ പുരാണഗ്രന്ഥത്തിൽതന്നെ ദർശിപ്പാൻ കൈവല്യത്തെ ഇതാ കാരണവും.

കേക, കാകളി, കളകാഞ്ചി, അന്നനട എന്നിങ്ങ നെയുള്ള വൃത്തങ്ങളാണു ഹാലാസ്യത്തിൽ കാണപ്പെടു ന്നതു. പ്രാചീനപ്രസ്ഥാനമായിട്ടും ഭാഷാരീതിയാലും കവിതാപാടവം ഹാലാസ്യത്തിൽ ആദ്യന്തം തെളിഞ്ഞു വിളങ്ങുന്നുണ്ട്. ഉപാഖ്യാനത്തിൽ ഗദ്യരൂപേണ കവി ഇടയ്ക്ക് ഇടയ്ക്കു പാഠങ്ങളെക്കൊണ്ട് സരസ്വതീകടാക്ഷം തെളിയി ക്കുന്നു. ഒരു ഗ്രന്ഥം വായിച്ചാൽ, ഹാലാസ്യത്തിൽ സർവ്വത്രയുള്ള വാക്ക് ചാതുര്യം ചിത്രപ്പെടുത്തുന്ന ചില കവികളെ കുറിച്ചു നാം കേട്ടിരിക്കും. പക്ഷേ ഇന്നത്തെ മാതിരി സ്വഭാവം വരുത്തിയിരിക്കുന്നതു കൊണ്ടു് അത്രത്തോളം കാവ്യപ്രവാഹം അനിയത മായിത്തന്നെ പരിണമിച്ചിരിക്കുന്നു.

ഹാലാസ്യത്തിലെ കവിതാരീതി കാണിക്കാൻ ഒരു ചെറിയ ഭാഗം ഇവിടെ ഉദ്ധരിക്കാം. പാണ്ഡ്യരെ

[illegible] (അദ്ധ്യായം 69)

[illegible]

സ്ത്രീകളുടെ മർമ്മങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള വാക്കുകൾ കവി കണ്ടു ത്തുവെന്നതാണ് കൃതിയുടെ ലക്ഷ്യങ്ങൾകൊണ്ട് അധി കരിപ്പൂണ്ടായ ശത്രുക്കളോടെ ആക്ഷേപിപ്പിക്കുന്നത്. അതാതു സന്ദർഭങ്ങൾ വർണ്ണിക്കുമ്പോൾ കവി ഉചിതപ ദങ്ങൾ സംഭരിച്ച് അവയെ യഥാസ്ഥാനം വിന്യസി ക്കുന്ന വചനങ്ങളിൽ വിവിധഭാവികാരങ്ങൾ അങ്കുരി പ്പിച്ച് അവയെ വർണ്ണനാലോകത്തിൽതന്നെ ബദ്ധ മുഖരാക്കിത്തീർക്കുന്നതാണ് കവിധർമ്മം, ആ ധർമ്മ ത്തെ നിർവ്വഹിക്കുന്നതിൽ മനോഹരിയാൾ സിദ്ധിച്ചിട്ടു ള്ള ജയം നിസ്സീമമാകുന്നു. പാണ്ഡിത്യവും വാസന യും മേളിച്ചിട്ടുള്ള കവിതയാണല്ലോ സാഹിത്യത്തിൽ കല്പനാസ്വാതന്ത്ര്യമായിത്തീരുന്നത്! ഭാഷാകാവ്യങ്ങ ളുടെ കർത്തവ്യകർമ്മമെന്നതുതന്നെയാണ് അദ്ദേഹം കരു തിയിരുന്നതും.

VI

അടുത്തതായി നാം കാണുന്നത് ജാനകീപരി ണയം ദൃശ്യകാവ്യമാകുന്നു. വിഖ്യാതകവിയായ രാമ ഭദ്രദീക്ഷിതരാൽ സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തിന്ന സിദ്ധിച്ച അക്ഷയസൌഭാഗ്യമാകുന്ന ജാനകീപരിണയ നാടകം. ഈ കാവ്യത്തിന്റെ ശ്ലോകങ്ങളെല്ലാ ങ്ങൾ മനോഹരിയാളെ സൌന്ദര്യമായിരിക്കാൻ അനുവദി ച്ചില്ല. സംസ്കൃതഭാഷാപരിചയം കുറഞ്ഞ കേരളീ യരെ, ശൈലീകവിതാരസം ആസ്വദിപ്പിക്കുന്ന ഈ വി ശിഷ്ടകർമ്മം, സ്വപ്രയത്നത്തിന്റെ ഫലമായിത്തീ രണമെന്ന് അദ്ദേഹം തീർച്ചപ്പെടുത്തി. കേരളീയരുടെ മഹാഭാഗ്യമെന്നോ അല്ലെങ്കിൽ മനോഹരിയാൾ ഇങ്ങ

ന്നെയാണ ധർമ്മബുദ്ധി ഉണ്ടാകാനിടയില്ലല്ലോ. “അന്യന്റെ കവിതയെ മറ്റൊരു ഭാഷയിലാക്കുന്നു കൊണ്ട് ആ കവിക്ക് എന്താണ് ഒരു യോഗ്യത സിദ്ധിക്കുന്നു?” ഈ ചോദ്യം അതേ രൂപം സംഗതം വലിയതുപോലെ ചോദിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ ഞാൻ ചോദിക്കുന്നതെന്നെ “മറുഭാഷയിലുള്ള കവിതയെ മറ്റൊരു ഭാഷയിലാക്കുന്നു തന്നെ മഹാപ്രയാസമാണ്. വിശേഷിച്ചും സംസ്കൃതഭാഷയിലുള്ള കവിതയെ മലയാളഭാഷയിലാക്കുന്നു മഹാപ്രയാസംതന്നെ” എന്നത്രേ. ഇതിന്നു അദ്ദേഹത്തിന്നുണ്ടാകാനിടയില്ല. അത്രമാത്രം നിശ്ചയമാണെന്ന തക്കതായി പറയുന്നതു:—

“ഒന്നാമതു ... പരിഭാഷ ചെയ്യുവാ-
നൂഹമാകിലും ചെയ്തിടാം
പിന്നിൽ ... ഭാഷയിലാക്കുവാൻ
ചൊല്ലാം വിശേഷമൊരു
പിന്നെ പ്രാസാദി ... ഒക്കെയും
പാരം സംസ്കൃതം
എന്നാൽ കേരളഭാഷയിലെത്തുമ്പോ-
ളല്പംകൊണ്ടു കഷ്ടം”

ഭാഷാകവിതയുടെ ... വിചാരിക്കുന്നവർ ഈ സംഗതി ഓർത്തുകൊള്ളണം. സംസ്കൃതകവിതാനിർമ്മാണം സാധ്യമെന്നിരിക്കെ പിന്നെ മണിപ്രവാളത്തിന്നു വിശേഷമെന്തു ഭാഷാകാവ്യനിർമ്മിതിയിൽ ബദ്ധശ്രദ്ധനായതു? ഇതിനുള്ള സമാധാനം, മണിപ്രവാളം സാധാരണമായിത്തീരുന്ന എന്ന മാത്രമത്രേ. സംസ്കൃതകാവ്യം വായിക്കുന്നതിൽ മണിപ്രവാളം പ്രയാസമില്ലാത്തതുകൊണ്ടാണ് അദ്ദേ

ഹം തർജ്ജമയിൽ കൈവച്ചതെന്ന് ആരും അഭിപ്രായപ്പെടുന്നതല്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ പുഷ്പഗിരിശർമ്മാവെന്ന ഒരു പദ്യകാവ്യം മാത്രംകൊണ്ടു സംസ്കൃതകവികളുടെ [illegible] ഈ മഹാപുരുഷൻ സമ്പാദിക്ക ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. മാതൃഭാഷയിൽ ഗ്രന്ഥങ്ങളും സംഭാഷണങ്ങളുമായി പുറപ്പെടുന്നതു വളരെ ദുർല്ലഭവും, വല്ലപ്പോഴും കാണാവുന്നതുമായ ഭാഷയുടെ ദൌർഭാഗ്യത്തിനെ നിവൃത്തിക്കുന്നതിനു പല ഉപായമായി കണ്ടിട്ടുള്ളത് ഭാഷാന്തര [illegible] പ്രസിദ്ധീകരിക്കയും [illegible] നിൽക്കുന്ന സംസ്കൃതഗ്രന്ഥങ്ങളെ പരിഭാഷപ്പെടുത്തി, വർദ്ധിപ്പിക്കുന്ന ഗ്രന്ഥോൽപത്തി നാമമാത്രമാക്കുവാൻ ശ്രമിക്ക പതിപ്പതാണ്. സമർത്ഥന്മാരായ നാടകതർജ്ജമക്കാരെ പ്രതീക്ഷിച്ചില്ലെന്നില്ല. ഈ സംഗതി ഇതിനുമുമ്പ് [illegible] ഇവിടെ ആവർത്തിക്കന്നില്ല.

കാന്തന്മാർ [illegible] മാലിന്യം [illegible], അവയിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന [illegible] [illegible] ദുഷ്ടന്മാരായ [illegible] [illegible] വരുന്നതെന്നാൽ [illegible] പരിഹാരത്തിനുവേണ്ടി [illegible] മനോഹരവേളയിലാണ് [illegible] [illegible] കവി, രംഗത്തിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കുന്നത്. [illegible] "സകല [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] അറിയാനായി [illegible] [illegible] [illegible]" എന്ന കരുതുന്നു. "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

യാക്കി വളൎത്തുന്നതായി കേൾക്കുന്നു, അവളെ എനിക്കു വേണ്ടി ജനകരാജാവിനോടു നീ പെണ്ണു ചോദിക്കണം" എന്നു ലങ്കാധിപൻ കല്പിച്ചതനുസരിച്ചു് താൻ മിഥിലയിലേക്കു പോകയാണെന്നു സാരണൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ ശുകനു ആശ്ചര്യം തോന്നി. "അപ്രകാരമിരിക്കുന്ന മഹാരാജാവു വിരക്തി മനുഷ്യനിൽപോലും അപൂർവ്വമായി ഒരു വിനയം ആലംബിച്ചിരിക്കുന്നു" എന്നാണു് ശുകന്റെ അഭിപ്രായം. മറെറാരു സംശയംകൂടി ശുകന്റെ ആശയത്തിൽ പതിഞ്ഞു.

"വിണ്ണോർനാരികളെപ്പിടിച്ചു ബലമായ്-
  ക്കാരാഗൃഹേ ചേർത്തു താ-
നെണ്ണിപ്പാർക്കുമതിങ്കൽ ഒപ്പമില്ലി,യവളും
  വിളങ്ങുമ്പോൾ
തിണ്ണം ജാനകിയെന്നൊരാളപഹരി-
  പ്പാനായ് നിനച്ചുണ്ടതു-
ക്കണ്ണൻ തന്നുടെ ലക്ഷണം ജനകൻ
  തന്നിൽ പ്രിയംമൂലമോ!"

വാസ്തവം, ജനകൻ ശിവഭക്തനാണെന്നുള്ള ഉത്തരമായി തീരുന്നു, അല്ലെങ്കിൽ ഇപ്പോഴും "വിണ്ണോർനാരികളെ ബലമായ് പിടിച്ചു കാരാഗൃഹേ"യിൽ പാർപ്പിക്കുന്ന ലങ്കാധിപൻ സീതയെ അപഹരിക്കാതിരിക്കുന്നതല്ല.

ഇക്കാലത്തു വിശ്വാമിത്രൻ യാഗരക്ഷയ്ക്കായി രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ ആശ്രമത്തിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു. ജനകമഹാരാജാവും മഹർഷിയുടെ ക്ഷണം അനുസരിച്ചു പുത്രിമാരോടുകൂടി ആശ്രമത്തിൽ സന്നിഹിതനായി. യാഗരക്ഷ മാത്രമല്ല, സീതാരാമന്മാരുടെ വിവാഹം കഴിപ്പിക്കണമെന്നും വിശ്വാമിത്രൻ ആലോചിച്ചുറച്ചി

[illegible]

പാദം പൊന്നിനൊപ്പവും ചന്ദനാദ്രിസദൃശ-
മായിയിൽ ചുഴന്നി
സ്ഥാനാൽതാഴ്ന്നപോലും തരുശിഖരങ്ങൾ
തിരഞ്ഞുമുള്ള പുഷ്പവല്ലി-
കാനനത്തോടെന്നു ശാസ്ത്രീയമതിലധര-
ണ്യോദയവും കണ്ടുകൊൾക "

ലങ്കാധിപനായ രാവണൻ, വിദ്യുജ്ജിഹ്വപ്രസന്നനോടു കൂടി അങ്ങിനെ വിശ്വാമിത്രന്റെ ആശ്രമത്തിന്റെ സമീപം ചെന്നപ്പോൾ "പത്രപുഷ്പഫലങ്ങളാൽ പരിപൂർണ്ണങ്ങളായും, മനോഹരങ്ങളായുമുള്ള പലവിധ വൃക്ഷസമൂഹങ്ങൾകൊണ്ടു നാലുഭാഗവും അലങ്കരിക്കപ്പെട്ടും, അതിമനോഹരങ്ങളായ പക്ഷിമൃഗഗണങ്ങളാൽ പൂർണ്ണമായുമുള്ള സമീപകാനനത്താൽ ചുഴപ്പെട്ടും, പുണ്യമായും ഇരിക്കുന്ന" വിശ്വാമിത്രാശ്രമസ്ഥാനം അവരുടെ കണ്ണും കരളും കവർന്നു. വിമാനത്തിൽ നിന്നിറങ്ങിയ അവർ, കൗശികീനദീതീരത്തിലേക്കിറങ്ങി തിരുമുമ്പിൽ വിളിച്ചുകൊണ്ടു ക്ഷേമം മറന്നു തെല്ലു ഇരുന്നു. ആ അവസരത്തിലാണ് സത്യവ്രതമഹർഷിമാർ പരിപാവന വിശ്വാമിത്രന്മാരുടെ അപദാനങ്ങൾ വർണ്ണിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നത് രാവണന് ഈ പ്രസ്താവം ശ്രദ്ധേയമായിത്തോന്നി. സദസ്സിൽനിന്ന് വിശ്വാമിത്രൻ ഇങ്ങനെയും നിസ്സാരനായിരുന്ന എന്നു കേട്ടപ്പോൾ

"ഭൂമിയിങ്കൽ വസിച്ചുകൊണ്ടുമുവാക്കിടും
ഇന്ദ്രപ്പുരിയോ
ടൈശ്വര്യം ചേർന്നൊരുമിച്ചു തെളിയ പൊരി-
ച്ചുടഞ്ഞശക്തികൊണ്ടോ!

ഒരുത്തനെ ഉതക്കാട്ടിവന്നളവുടൻ
ഭീത്യാ തപസ്സിനു മുൻ
ഒരുന്നുമില്ല ശമിച്ചു കൌശികനാരതാ-
നോ ഭാഗവിക്രമി!''

സീതയ്ക്കു രാമനിൽ ഗാഢമായുണ്ടായിരുന്ന പ്രേമം ഒരു ക്ഷത്രിയകുമാരനിലുള്ള അനുരാഗമായിരുന്നില്ല. ഒരു ദേവന്റെ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു കേട്ടപ്പോൾ രാവണൻ പരിഭ്രാന്തനായിരുന്നു.

“ഭീമൻ ഒരുത്തു ധർമ്മപുത്രനാമവൻ
സഹജനത്രേ രാമൻ
ധീരൻ ശർവ്വവിപക്ഷികൾ ശമയനൻ
ശസ്ത്രാസ്ത്രപാരഗൻ
പരം ധീരമാലു നൃപനിപുണൻ
സ്വപ്രിയൻ സത്യവാൻ
ശ്രീരാമൻ ലോകപുകഴ്മാൻ വിനയനെ
ലോകൈകനായകൻ വിഭു”

ഈവിധമുള്ള അപദാനങ്ങൾ രാമനുണ്ടെന്ന് മറ്റുള്ളവർ മാത്രമേ രാമവൈഭവത്തെ രാവണൻ ഗ്രഹിക്കയുണ്ടായുള്ളൂ. രാമന്റെ ഗുണങ്ങൾ വർണ്ണിച്ച ജാനകിയെ അനുരാഗമാകുന്ന ബാധയാൽ ഏതൊരുവനാണെന്നറിഞ്ഞപ്പോൾ സ്വന്തം വിദ്വേഷത്താൽ അതിരുകവിഞ്ഞ കോപം ഉണ്ടായി. ഉടനെ രാവണൻ ‘ആരാണു’ എന്നു ചോദിക്കുന്നതിനു മുമ്പ് അവൾ പറഞ്ഞു. എന്നാൽ രാവണനാകട്ടെ,

“രാമകാമം ജാനകിക്കുള്ളതു രാവണൻ
ഹാ! ഒരു ദേവിക്കതിരുകളുമർത്ഥം

[illegible]
[illegible]

എന്ന [illegible]

[illegible] ഇങ്ങനെ പറയുകയാണു് —

"[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]"

എന്നു് [illegible] പറയുന്നു.

'[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
മണ്ണിൽ, [illegible] നാലുകാൽ പിറകിലും
[illegible]
[illegible]
[illegible]'

നോക്കുക കവിയുടെ ഔചിത്യം. കവി രാവണന്റെ ബലത്തിനെയോ ഐശ്വൎയ്യത്തെയോ വൎണ്ണിക്കുന്നു. അവരുടെ ദോഷങ്ങൾ [illegible] വേണം പറയുന്നതിന് എന്നുള്ള ധൎമ്മനിയമം കവി തീരെ വിസ്മരിക്കുന്നില്ല. സത്യവ്രതൻ [illegible] പിക്കുന്നില്ല. ഒടുവിൽ രാവണൻ [illegible] സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങിയതു [illegible] നായി. ആ [illegible],

“[illegible]
[illegible]—
[illegible]—
[illegible]
കണ്ണീർ [illegible]—
[illegible], [illegible]
[illegible]—
[illegible]”

എന്നിങ്ങനെ ശാസിക്കപ്പെട്ട കപടവേഷധാരിയായ രാവണന് ഈ ആക്ഷേപവാക്കുകളും കേൾക്കേണ്ടതായി വന്നുകൂടി. പ്രതിനായകനായ രാവണന്റെ ദോഷങ്ങളെ സത്യവ്രതന്മാരെക്കൊണ്ടും ഗുണങ്ങളെ [illegible] മാണ കവി പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതു്. ഇതിൽനിന്നു നമുക്ക് ഒരു സംഗതി അനുമിക്കാം, കവിക്ക് ഒരാളിൽ പ്രത്യേക മൈത്രിയോ ദ്വേഷമോ ഇല്ലെന്ന്. അദ്ദേഹം കഥാപാത്രങ്ങളെ വൎണ്ണിക്കുന്നതിൽ ഉദാസീനൻ മാത്രമാകുന്നു. അനേകം ദോഷങ്ങൾ ഉണ്ടെങ്കിലും ആകർഷകങ്ങളായ ഗുണങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിലുണ്ടെന്നു കവി സമ

തിക്കുന്നു. ഭവ്യമൂർത്തിയായ പ്രതിനായകനുവർണ്ണനം
അപരിമേയവുമാണു കവിയുടെ രാവണൻ,

"ഒട്ടാതെ വർണ്ണ്യനെന്നോതാൽ മഹാമനനമോ
വിസ്മയാൽ മൈഥിലിയെ—
ഒട്ടും വിഷാദമണു കൊറിന നകുല മത—
പ്രാണിവർഗ്ഗങ്ങളോടും
ചേർന്നൊന്നാനം സ്തുതിക്കുന്നവരു മരുവഞ്ചും—
ചെയ്തു ചണ്ഡാട്ടഹാസം
ഒട്ടാകം കാമരാൽ വിരണ്ടാത യമിനെ
ഹസ്തിഷ്ടിനാഥരെന്നോർ"

എന്നൊക്കെയും പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഇവിടെ കവി മറ്റൊരു
തന്ത്രംകൂടി പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നു. നായകനെ വർണ്ണി
ക്കുന്നതോടുകൂടി പ്രസക്താനുപ്രസക്തമായ ഇതര കഥാപാ
ത്രങ്ങളെക്കൂടി കഥാകാവ്യത്തിൽ ലയിപ്പിച്ച് അതിന്റെ
ശക്തിയും ഓജസ്സും ഉണ്ടാക്കിത്തീർപ്പാൻ കവി ശ്രമി
ക്കുന്നു. ഈ ശ്രമം സഫലമായിട്ടുണ്ട് എന്നു കാണാം.

രാവണാദികളെ കവി പിന്നീട് ജനകസന്നിധി
യിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുകയാണു ചെയ്യുന്നത്. സീത
യിലുള്ള അതിരറ്റ സ്നേഹത്താൽ, താനും കാണുന്നതിനുവന്ന
രാവണനോടു അനന്യമായ വൈരാഗ്യമായ പട്ടം അംഗമേ
റ്റ സീതയും നൽകുന്നു. "അതുകളെ ധരിക്കുന്ന
കലക്ടീകൾക്കുമൊക്കെയും ഏതുതരത്തിൽകൂടിയും
ഉയരുകയില്ല; നിസ്സംശയമായ ശീലവും പോകു
യില്ല" എന്നാണെന്നു തോന്നുന്ന സീത മന്ദഹാസികൊണ്ടു
അപ്പോഴേ വിളിച്ചിരിക്കുന്നു. അവളുടെ അപ്പുറത്തെ
അനുഭവത്തെ കവി അത്രി മഹർഷിയെക്കൊണ്ടു അവതരി
പ്പിക്കുന്നതു ഇപ്രകാരമാണ്.—

“ബാലാസിതസ്യന്ദസൂക്ഷ്മനാം-
ദാമമനസ്സുണ്ടാക്കും
കാമകഞ്ചാലങ്ങളിനമവർതമ്മെന്ന-
ശോഭിതമാക്കട്ടെ
ചിലസ്ത്രീജനാലികളിലുമനാപക്ഷം-
യായാലിതാരൽ
പരിചിതപ്പെട്ടവരുമ ശോഭിക്കുന്ന
പ്രേമമന്ദിരങ്ങൾ”

അക്രമത്തിലെത്തിയ രാവണൻ “പ്രിയാവിരഹത്തെ സഹിപ്പാൻ കഴിയാതെ പരവശനായി ദീനനായിരിക്കുന്ന ഒരു സ്ത്രീയുടെ വിലാപം” കേൾക്കുന്നു. അതാരെന്നറിയുവാൻ അവൻ അത്യന്തം ഉൽക്കണ്ഠിതനാവുകയും ചെയ്യുന്നു. ദീനാലാപം ചെയ്യുന്ന സ്വഭർത്തൃവിയുക്തയായ മനഃപീഡിതയായ ജാനകിയെ രാവണൻ കാണുകയുണ്ടായില്ല. എങ്കിലും അജ്ഞാതയായ അവളിൽ അനുരാഗത്തിന്നു കീഴ്പ്പെടുകയാണ്.

“എന്തവരുടെ മധുപ്പൂങ്കാവനക്കിളിമൊഴിയെ-
യവൻ ദൃഷ്ടിപഥത്തിൽ കണ്ടവോളം;
അവൻ ധന്യനെന്നാകിലും ധന്യനല്ലി-
ന്നിവനെന്നു ഗാഢമായ്ച്ചിന്തിച്ചിതും” എന്ന്

രാവണൻ അനുകമ്പിക്കയും ചെയ്തു. അതുകൊണ്ട് എന്നെങ്കിലും ആ യുവതി വിലപിക്കയായിരിക്കുമെന്നു ഊഹിച്ച രാവണന്നു ചിത്രപ്പെട്ടതായ രൂപത്തിന്റെ

“വില്ലും കൈയിൽ വഹിച്ച തൂണീയുഗവും
പിന്നോളിലും താങ്ങി
തെല്ലുമാലസ്യമില്ലാതെ ചുറ്റിനടക്കുമൊരു
ദൃഢഗാത്രൻ

[illegible]
[illegible]

[illegible] കേവലം [illegible] [illegible] കാര്യങ്ങൾ [illegible] [illegible] കൂടി ചെയ്യുന്നുണ്ട്.

"ചിത്രകാരൻ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]"

[illegible] അനുഭവിക്കുന്നു. [illegible] കാണാൻ കഴിയാത്ത [illegible] സംശയം [illegible] "[illegible], [illegible] എന്നാൽ അവർ, '[illegible] [illegible] ഉടനെ [illegible] [illegible]" [illegible] [illegible], അതിനുവേണ്ടി [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

നതിനവധി അതിഗൂഢമായ ഉദ്ദേശ്യപൂർവ്വകമിപ്പ വിവിക്തത്വം ഉചിതമല്ലെന്നു രാവണനു്, കുന്തികദാസേരങ്ങളും, തോന്നാതിരുന്നില്ല കവിയുടെ സൂക്ഷ്മനിരീക്ഷണ ഫലമാണു് ഇവിടെയും നാം കാണുന്നതു്. ആ താപസികപരിവേഷം അടുത്ത നിമിഷത്തിൽ രാവണനെ വിട്ടകലുന്നു. അയാൾ വീണ്ടും തനിരാക്ഷസനായി പരിണമിക്കുന്നു. രാക്ഷസവംശത്തിന്റെ ഗതി, പതിവ്രതകളെ തൊടാനൊരുമ്പെടുന്ന വിഡ്ഢികളായവർ ദർശിപ്പിക്കുന്നു. ഈ അവസരത്തിലാണു് സാത്ത്വികൻ, താപസനിൽനിന്നും പരമഭാഗവതനായ രാമനെ വിശ്വസിച്ച മഹർഷി അപശബ്ദശങ്കയോടെ കുട്ടികൊണ്ടു വന്നതെന്നു പറഞ്ഞു് സന്തോഷിപ്പിച്ചു് തൊഴുതു പാതിവ്രത്യമായി വാഴിയതു് അതിലും, രാമൻ കൃതപുണ്യനായി എന്നു പറഞ്ഞതും പിന്നീടു് അദ്ദേഹത്തെ കവർന്നുകൊണ്ടു നാണം കൂടാതെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വന്നതു് ആശ്വസിപ്പിച്ചതും വനത്തിലേക്കു കവി ചെയ്യുന്ന ഒന്നാമത്തെ മഹാ അത്ഭുതമാകുന്നു. ആദ്യത്തേതു്, തൊഴുകൾ ചാഞ്ചല്യമില്ലാതെ, രണ്ടാമത്തേതു് രാമവേഷധാരിയായ രാവണനെ സീതാസന്നിധിയിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കുന്നതിനാകുന്നു. രാമൻ ഉടനെ വന്നാലുമെന്ന കൂട്ടപ്പെട്ടാതുള്ളോര സന്തോഷത്താലാണ സീത, വളരെ സന്മാനിച്ചു് രാവണനു് ഇരിപ്പാനും സൽക്കരിക്കുന്നതിനു് ആവശ്യമായ ഒരുക്കം സ്വാമിനി പറഞ്ഞതു എന്ന മാത്രമേയുള്ളൂ. കളങ്കലേശമില്ലാത്ത സീത ഒരു വിധത്തിലും യോഗിയുടെ വാക്ക വിശ്വസിച്ചുപോയി. വളരെ അന്യാധീനമായതോടുകൂടി സീത, രാവണന്റെ ദുഷ്ടിചിന്ത ശോചനീയമായി. അങ്ങനെ

തന്ത്രനായ രാവണൻ സീതയെ വർണ്ണിക്കുന്നതു നോക്കുക.—

"ജീമൂതത്തെ വെടിഞ്ഞു കനകനിറം
പൂണ്ടുള്ള സൗദാമിനി-
ക്കൂറും തന്നിടയിൽക്കിളരാതെയും-
തതിസ്ഥൈര്യം വിളങ്ങുന്നുവോ?
ശ്രീദേവ്യാമവളെത്തിരക്കുമളവെപ്പോൾ
ലോകേശനിൽ തൃപ്തമാം
ക്ഷേമത്തിന്നതിനെ നിങ്ങൾകാന്തിമയം
തേജസ്സെന്നോ സൗന്ദര്യമോ?
കാന്ത്യം ശ്രീസ്രഷ്ടൃകർത്തൃത്വവും
തത്ത്വസ്ഥൂലനിട്ടു ഞാൻ
ഒന്നായെത്തന്നെനിക്കിതു മധുരം
നാശംവിനായു ഞാനിലയത്ത്
ചന്തംകൊണ്ടു സമ്പൂർണ്ണാകികളുടെയും
നിമിച്ചുചേർ മിന്നലിൻ
കാന്ത്യാ നിർമ്മിതയെന്നപോൽ ദൃശമോ-
ര സ്ത്രീ കാണപ്പെടാതിതാ!"

ഇങ്ങനെ കവിയുടെ സീതാരൂപം. ഏതുതരം പ്രിയദർശനയായിട്ടാണ കവി സീതയെ ചിത്രീകരിച്ചിരിക്കുന്നതെന്ന നോക്കുക. തന്നാധുരമായ സന്ദർഭത്തിൽ രാവണന്റെ ഹൃദയം ആശ്ചര്യമായിപ്പോയതിൽ ആശ്ചര്യമില്ലല്ലോ. രാവണന് സീതയുടെകാന്തിമത്ത്പ്പൂർണ്ണിമയും അംഗപ്രത്യംഗങ്ങളും കാണുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അവർ അന്തഃപുരത്തിലേക്ക സധീരമായി പ്രവേശിച്ചു.

രാവണൻ രാമനാലും, ധൃതരാഷ്ട്രൻ വിശ്വാ മിത്രനാലും, നരകൻ ലക്ഷ്മണനാലും വേഷമൊപ്പു ഭസ്മ ഇങ്ങനെ നിലയിലേക്ക യാത്രയായി.

അങ്ങനെ, മന്ത്രിമാരുടെ ദുൎന്നയത്തി ന്റെ ഫലം ഇതിനകം തന്നെ പ്രസ്താ വിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലൊ. നീതിശാസ്ത്രം കരടക സംശയി ക്കുന്നു, കഷ്ടം, മന്ത്രിമാർ പലരാലും ബുദ്ധിയുള്ളവ രായിട്ടുണ്ടെങ്കിലും മന്ത്രിയെ "ദുഷ്ട മന്ത്രി" എന്നു പറയുന്നത് സത്യമാണ്. ഇങ്ങനെ രണ്ടുപേരും കരടകൻ ദമന കനും ഇങ്ങനെ പലപ്രകാരം ആലോചിച്ചു നി ൎവ്വാഹമില്ലാതെ എന്തു വേണ്ടു എന്ന് ചിന്തിച്ച്, രാജാവ സ്വന്തം സ്ഥാനത്തിൽ താമസിപ്പിക്കുന്നതി ന് ഉപായങ്ങൾ നോക്കി. "രാജനീതിയിൽ വിരോധമി ല്ലാതെ രാജാവിന്റെ മനസ്സിന്റെ കാര്യം അറിഞ്ഞ് അ തിനു തക്കവണ്ണം പ്രവൎത്തിക്കേണം, അ ങ്ങിനെ പ്രവൃത്തിക്കുന്നവനാണ് രാജാവിന്റെ സമീപത്തിൽ ചേരേണ്ടത്. ഇങ്ങനെയാകുന്നു നീതിശാസ്ത്രം. മന്ത്രി കൾക്ക് രാജാവിനെ സേവിക്കുന്ന രീതി എന്ന നിലയിൽ കാണിക്കുന്നു" ഇതാണ മന്ത്രി മാരുടെ നിയമം.

മാത്രമല്ല പ്രിയ വൎദ്ധിതനായ കരടകനെ രാജ സന്നിധിയിൽ പിംഗളകന്റെ സ്വഭാവം കണ്ടറിഞ്ഞ് രാജസ ന്നിധിയിലേക്ക് അവൻ "എന്നെ ഉപദേശം പി ടിച്ചു ഭക്ഷിക്കുന്നു" എന്നിങ്ങനെ ദുഃഖിച്ചു. രാജ ഭയം, പിംഗളകനെ ഭയന്നു പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന ഗൎജ്ജനം കേട്ടു ഭയപ്പെട്ടവനായി വനാന്തര ത്തിലേക്ക ഓടിപ്പോയി. ദുഃഖിതന് അപ്പോൾ

പിണങ്ങിട്ടില്ലെന്നുകണ്ടു രാമൻ സന്തോഷിക്കയും [illegible] വൃക്ഷ മൂലത്തിലിരുന്നു വിശ്രമിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ പ്രദേശ മാകട്ടെ,

“[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]”

[illegible] പിംഗളൻ,

“[illegible]”

[illegible]

“[illegible]
[illegible]

ധാത്രീസ്വഭാവം പകർന്നിരിക്കുന്ന
മാത്രത്തിൽ" ശ്രീരാമന്റെ ഹൃത്തുരുകി വശമായി.

ചെറുപ്പം പിംഗളൻ രാമഭദ്രനെ തേടി വനത്തിൽ എത്തു
കിട്ടും അവസരം ജനകനെ ഓർക്കുമ്പോൾ വധിക്കയും
അഗ്നിയിൽ സീത അഗ്നിപ്രവേശം അനുഷ്ഠിക്കയും
ചെയ്തതായി സ്ത്രീകൾ മുറവിളി കൂട്ടുന്നു. ആ മായാ
പ്രയോഗവും രാമൻ യഥാർത്ഥമെന്നു കരുതിപ്പോകുന്നു.
രാഘവനും സീതയെ അനുഗമിക്കാൻ സന്നദ്ധനായി.

"കല്ലിന്മേൽ പാദമൂന്നി വച്ചുമുവി
ലക്കപ്പുറത്തുള്ള ഭംഗിയിൽ
അപ്പുറം കയറിപ്പോയവനാകവേ
മുന്നോട്ടും ഓർത്തവേ—
ഇപ്രകാരമായ രാമസന്നിധി
യിൽനിന്നിളിനുദ്ധൃതം"

രാമായണകഥയിൽ വിശദമായിപ്പറയുന്നതായി ശിലയാക
പോകുമ്പോഴാണ് അഹല്യയുടെ ശാപത്തിൽനിന്നു
രാമൻ അവളെ വിമോചിപ്പിക്കുന്നത്. എന്നാൽ
ഈ നാടകകഥയിലാകട്ടെ കവി ശ്രീരാമനെ അഗ്നിപ്രവേ
ശത്തിൽനിന്നു നിവർത്തിക്കുന്നതിനാണ് പ്രസ്തുതസംഭവം
ഉപയോഗിച്ചിരിക്കുന്നത്. ഇതുകൊണ്ടുതന്നെ ശിലയും
പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട രാമൻ കൂടെ കഥ
മുന്നോട്ടുപോകുകയും ചെയ്തു.

സമരകൃതജ്ഞരായ ശേഷം രാവണസോദരന്മാർ
ജനകസന്നിധിയിലെത്തി, കലഹപ്പെട്ടു ചെയ്തു വിനീത
രായി സന്ധിചെയ്തു. രാമന്റെ വാക്കു വിശ്വസിച്ചു
അവർ രാവണനെ കൊല്ലാതെ വിട്ടതിന്റെ ഫലമല്ലേ
താൻ ആസക്തി കാണിക്കുന്ന സീതയിൽ ഒരു

അന്യകാൎയ്യകരണത്തെത്തു് എന്നായി രാവണൻ്റെ ശങ്ക. രാവണനു സീതയെയും സ്വാതന്ത്ര്യ് ഉൽകൎഷിച്ചതേയും ലഭിക്കും തനിക്കുള്ള ലാഭമൊന്നുകൂടെ വൎദ്ധിപ്പിക്കാൻ പരിശ്രമിക്കുന്നു. രാവണനു സീതയെ മർദ്ദിക്കവാൻ ആശ വർദ്ധിച്ചു. കന്യകാരത്നം ശുദ്ധികൊണ്ടുവന്ന വിശ്വാമിത്രപാദങ്ങളിൽ പ്രണിപതിച്ചിരിക്കുവാൻ ജനകൻ പ്രതിജ്ഞാവിശേഷത്തെ ഓൎമ്മിപ്പിച്ചു. ഈ സമയത്താണ് രാവണൻ്റെയും സ്വാതന്ത്ര്യമില്ലായ്മയെക്കും മന്ത്രപ്രയോഗം ചെയ്യപ്പെട്ടത്. രാവണൻ പരിഭ്രാന്തനായി ശസ്ത്രങ്ങളെന്നോ ഉപേ. ഇനി, ഇതിൽ കൈകളിൽനിന്നുകൊണ്ടു്, അവൻ "ശിരസ്സുകളെ" വിട്ടു പ്രയോഗിച്ചു് അപ്രത്യക്ഷനായിത്തീൎന്നു. യഥാൎത്ഥ വിശ്വാമിത്രശിഷ്യന്മാർ സന്നിധിയിലെത്തിയപ്പോൾ ജനകന് അവരിൽ വിശ്വാസമുണ്ടായിട്ടു അവർ മായാവികളായിരിക്കുമെന്ന് അദ്ദേഹം സംശയിച്ചു. ശുദ്ധകാൎയ്യത്തിനായാണ് ശൈവചാപം പ്രയോഗിക്കുന്നതിനെ സമൎത്ഥനല്ലാത്ത കന്യകയെ ഒക്കടുക്കുന്നതല്ലെന്നു ജനകൻ പ്രതിജ്ഞചെയ്തു് കല്പനപ്രകാരം ശിവചാപം കൊണ്ടുവന്നു് കിങ്കരന്മാർ മാറിനിന്നു. രാമൻ ക്ഷണത്തിൽ ക്രോധമെഴുന്ന ചാപത്തെ പ്രണിപതിച്ചുകൊണ്ടു ശൈവപൂൎവ്വം വില്ലുകൈയിലെടുത്തു. ഞൊടിയിടകൊണ്ടു അതു ഛിന്നഭിന്നമായിത്തീൎന്നു. രാവണൻ്റെ ആശാവല്ലിയും ശിഥിലമായി ഇനിയെന്തൊരുപായമെന്ന് അദ്ദേഹം പരിജനങ്ങളോടാലോചിച്ചു. ജനകമഹാരാജാവു വിവാഹത്തിനുള്ള ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്‌വാൻ അധികാരികളോട് ആജ്ഞാപിച്ചു. അനന്തരം അദ്ദേഹം, കോസലാധീശനായ ദശരഥമഹാരാജാവു പരിജനങ്ങളെക്കണ്ടിച്ചു തന്നെ ക്ഷണനത്തിന

[illegible]

ന്റെ ഹൃദയവും സീതാപഹരണോദ്യമം നിയന്ത്രിക്ക, ഒരുങ്ങി കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അതിനാൽ ശൂർപ്പണഖയോട്, “നിന്റെ കാര്യം സാദ്ധ്യമല്ലെ”ന്നു പറഞ്ഞു് അയാൾ അവളെ മടക്കി അയച്ചു. ശൂർപ്പണഖ കോപാകുലയായി വീണ്ടും സീതാവേഷം ധരിച്ചു് രാമനെയും പ്രതീക്ഷിച്ചു് വനത്തിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടുപോയി.

സീതാമനോഹരൻ പഞ്ചവടിയിലിരുന്നു സീതയുടെ ഇംഗിതമനുസരിച്ചു വനശ്രീയെക്കണ്ടു് ആസ്വദിക്കുന്ന രാമൻ അത്ഭുതപരവശനായി സീതയെ നോക്കി:—

‘നിന്മുഖമതിമനോഹരമാം ഗിരിയിൽ നൽ-
പ്പുഷ്പങ്ങളില്ലയോ!
നിന്നുപ്പിൻ സമാനംഗിരീശ വാഴിക്കനിക്കു
മന്ദ്യത്വത്തിനാൽ!
നിൻകാന്തമായി ഗിരി മകരന്ദങ്ങളാൽ-
നമിയ്യോ
താൽക്കാലത്തിൽ ഗിരീശ വന-
ശ്രീയെന്നതോന്നല ഒ.”

വിജയൻ സീതാപഹരണത്തിനായി ശ്രീരാമവേഷത്തെയും ശൂർപ്പണഖ രാമോപഹരണോദ്യമം സീതയുടെ വേഷത്തെയും ഒരുക്കാനായിരിക്കുന്ന ഉപവിശാലമായതിൽ സമ്മതിച്ചു. വിജയനു ശൂർപ്പണഖയെ സീതയെന്നല്ലാതെ അന്യയായി വിചാരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അവരുടെ സംഭാഷണം രാമനും സീതയും വ്യക്തമായി ഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടു്. ശൂർപ്പണഖയും വിജയനെ രാമനായിട്ടു കരുതുവാൻ കഴിയാത്തവിധം വിജയൻ ഒരു പേടകമാക്കി ശൂർപ്പണഖയെയുംകൊണ്ടു് ആകാശമാർഗ്ഗത്തിലേക്കുയർന്നു. അപ്പോഴേക്കും ശൂർപ്പണഖയുടെ

തോന്നിയതില്ല. ആ പക്ഷിശ്രേഷ്ഠൻ വിലാപത്തെ കേട്ടുണർന്നിട്ടാണ്,

"ഹേ പൗലസ്ത്യ, നീയാര് സീതയെ
ഞെരുക്കത്തോടുവിട്ടേക്കുക
ഭദ്രനല്ലാത്തവനാകില്ലപ്പോൾ
കൊല്ലുന്നേൻ നിന്നെ നില്ലുനില്ലുവിടെ" എന്നിങ്ങനെ വിളംബരംചെയ്തു. ഉടനെ വിലയശൂർപ്പണഖ ന്മാർ ഒരായിരത്തോൾ കടുകിട വിറയ്ക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ലക്ഷ്മണനും, ക്ഷമിയിൽ പതിച്ചു അവരെ എതിർത്തു. മരാമത്തരെ ഒറ്റാക്കാഗത്തുള്ള ലക്ഷ്മണൻ ഒരു കുസുമക്രൂരനെ വിലായതൻ ഇണക്കുഴലൊമായി അടിച്ചു നിലത്തുവീഴ്ത്തി. ശൂർപ്പണഖയെക്കണ്ട്,

"ബാലൻ സൗമിത്രി വാളെടുത്തവളുടെ നീണ്ട ചെവി തൻ-
കൂടെ മൂക്കും മുറിച്ചു
ബാലേ, ചോരയൊലിക്കുന്ന മുഖവുമായ് കരഞ്ഞോടി-
പ്പോകുന്നതെല്ലാം
നീലക്കാർവേണി സീതേ, ഭയമാർന്നവളതിൽ-
നിന്നകന്നിടു-
ന്നെലവിട്ട പക്ഷിക്കുഞ്ഞിനെപ്പോൽ നിന്നൂ-
ഞെട്ടിവിറച്ചുപോയ്"

ഇങ്ങനെ വീരനായകൻ രാമൻ കോപാകുലനായി രാമനോടു യുദ്ധംചെയ്യാൻ ഒരുങ്ങി. രാവണൻ ഇതേസമയം ക്രമേണ ആകാശത്തിൽ പറന്നുയർന്നിരുന്നു രാവണൻ. രാവണൻ സന്യാസിവേഷം ധരിച്ചു വന്നു സീതയെ അപഹരിച്ചു ലങ്കയിലേക്ക് കൊണ്ടുപോയി. അവിടെ,

"ശോകമറ്റുമതിന്നുള്ളിൽക്കൊണ്ടൊക്ക
വിജനവനാന്തേയിൽ—

ധരതൻ മുലനൊപ്പു കണ്ണിണ കൂപ്പിയോ-
മലിനമാലതൻ
ചാരുചിത്രമതിലൂടെ ചെല്ലുമെന്ന നോക്കി-
ത്തന്നെ കഴിപ്പതേ
സഹസാക്ഷിയതാംസമേഴ്ചിച്ചൊരിംഗ-
പ്രഭാതമായതിലായത്."

അവരെന്നെ രാമൻ വധിക്കുകയും ശൂർപ്പണഖയുടെ അതി
ലാഘവമായതിന്റെ വിഘ്നം സംഭവിക്കുകയും ചെയ്തതുപ്രകാരം
അവൾ പ്രതിജ്ഞയെടുത്തു. രാമലക്ഷ്മണന്മാർക്കു
ലിംഗത്തിന്റെ കൈകളുകൊണ്ട് ഉദ്യോഗത്തിനേവനും അ
ദ്ദേഹമിപ്പോൾ കേട്ട് സീതയുടെ മാഹാത്മ്യവും
അവൾ പ്രസ്ഥാനവേഷത്തിൽ കൈയോഴിയുന്നവരെ
പ്പെട്ടു പ്രകാരം അറിയിച്ചു. അവരെല്ലാ വരുന്നവരെന്ന
കരുതി അഗ്നിപ്രവേശത്തിനൊരുങ്ങി. ആ സമയത്തു
ഷണ്മുഖൻ പ്രത്യക്ഷനാകുകയും വിജയികളായ രാമലക്ഷ്
മണന്മാർ സീതാസമേതം വാനരരെക്കൊണ്ടുമൊപ്പം അയോധ്യയിൽ
അറിയിക്കുകയും ചെയ്ത് പുറപ്പെടുകയും ചെയ്യു ശ്രീരാ
മനെ പരമേശ്വരൻ ബന്ധുജനങ്ങളും കൂടിയാലോചിച്ചു
അഭിഷേകം ചെയ്യുന്നു. ഇവിടെ കവി ഗ്രന്ഥപരിസമാ
പ്തിയും വരുത്തിയിരിക്കുന്നു.

വാല്മീകിരാമായണം, ജാനകീപരിണയ
ത്തിലെ ഇതിവൃത്തവും ചില ഘട്ടങ്ങളിൽ വ്യത്യസ്തമായി
കാണുന്നത് മൂലകഥയിൽനിന്നു കവി മാറ്റിയിട്ടുള്ള
തെല്ലാം ചില ഭാഗങ്ങളിൽ കവി കല്പിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്.
ചിലതു ഇവിടെ ചുരുക്കത്തിൽ കാണിക്കുന്ന എന്നതു ചേർക്കാ
മല്ലോ. വാല്മീകിയു
ടെ ഇതിവൃത്തം, നാടകകവി ഏതുവിധത്തിലാണ് ഭേദ
പ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളതു, അവിടവിടെയായുള്ള അത്ഭുതം

[illegible] എന്നാൽ [illegible]

കവിതയെ സംബന്ധിച്ച പറയുകയാണെങ്കിൽ [illegible]

[illegible] എന്ന് അദ്ദേഹം [illegible]

"[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]"

പ്രകൃതി [illegible] കവിയുടെ [illegible] [illegible] ഉദാഹരണങ്ങളാകുന്നു [illegible] [illegible] കവിതയ്ക്കുള്ള [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] നോക്കുക —

"[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]"

ഇങ്ങനെ [illegible] [illegible] [illegible] കവിതകളുടെ [illegible] "ജാനകീ [illegible] അലങ്കാര [illegible] [illegible] ഉപമ, അനന്വയം, ഉപമേയോപമ, [illegible] രൂപകം, പരികരം, ഉദാത്തം, പ്രതീപം, ഉൽപ്രേക്ഷ, [illegible] അപ്രസ്തുതപ്രശംസ [illegible] [illegible]

അതിന് ഏതു ഉദാഹരണങ്ങൾ വേണമെങ്കിലും ജാനകീപരിണയത്തിലുണ്ട്. സ്രഗ്ദ്ധര, ശാർദ്ദൂലവിക്രീഡിതം, വസന്തതിലകം എന്നിങ്ങനെയുള്ള സംസ്കൃത വൃത്തങ്ങൾ കൂടുതലായും പ്രസ്തുത ഗ്രന്ഥത്തിൽ നമുക്കു കാണാം. അലങ്കാരസർവ്വസ്വമാണ്, സ്വാഭാവികമാണെങ്കിലും ഈ മഹാനാടകത്തിലെ നായികാനായകന്മാർ. ആകെക്കൂടി നോക്കുമ്പോൾ ഗ്രന്ഥകർത്താവ് മലയാളഭാഷാസാഹിത്യത്തെ ഒട്ടൊന്നുമല്ല കടപ്പെടുത്തിയതെന്നു കാണാം.

രാവണവധം കഴിഞ്ഞ് അയോദ്ധ്യയിൽ രാമഭദ്രൻ കിരീടധാരണം ചെയ്യുന്നതോടുകൂടി ജാനകീപരിണയത്തിലെ കഥ അവസാനിക്കുന്നതായി നാം കണ്ടു കഴിഞ്ഞല്ലോ. പക്ഷെ, രാമായണകഥ ഇവിടെയും അവസാനിക്കുന്നില്ല. ഈ കഥ പരിഗണിക്കാതിരിക്കാനും ഉത്തരരാമായണകഥ ഇതിവൃത്തമാക്കിക്കൊണ്ടുള്ള ഉത്തരരാമചരിതം നാടകം തർജ്ജമ ചെയ്യാൻ കവിരാമപുത്രൻ പിന്നീടു തുനിക ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്.

സംസ്കൃതനാടകസാഹിത്യത്തിൽ ശാകുന്തളം കഴിഞ്ഞാൽ മേലേക്കിടയിൽ നിൽക്കുന്ന ദൃശ്യകാവ്യം ഭവഭൂതിപ്രണീതമായ ഉത്തരരാമചരിതമാകുന്നു. വിപ്രലംഭശൃംഗാരംകൊണ്ടു ശാകുന്തളം ലോകോത്തരമായിത്തീർന്നതുപോലെ കരുണവിപ്രലംഭത്താൽ ഉത്തരരാമചരിതവും പ്രഖ്യാതമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട്. ഈ രണ്ടു ദൃശ്യകാവ്യങ്ങളും വിവാഹാനന്തരജീവിതത്തിലെ സ്ത്രീപുരുഷന്മാർക്കു നേരിടുന്ന വിഷമാവസ്ഥകളെയാണ് ചിത്രീകരിക്കുന്നത്. ശകുന്തളയെ ദുഷ്യന്തൻ ... സീതയെ ശ്രീരാമനും ... ഒരാൾ ശാപശക്തികൊണ്ടു പ്രാണനാഥയെ വിസ്മരി

ക്കുന്നു; മറ്റൊരാൾ ജനാപവാദം ഭയന്നിട്ടത്രേ ഗർഭിണിയായ സീതയെ വനമദ്ധ്യത്തിൽ പരിത്യജിക്കുന്നു. ദുഷ്യന്തനോ അന്ന് മനസാ ധ്യാനിച്ച് കൂവിൽ ശാകുന്തളത്തിൽ കരഞ്ഞു വിലപിക്കുന്നു, സീതയുടെയും പരിണാമം ഏതാണ്ട് ഈവിധംതന്നെയാകുന്നു. ഒരാൾ ചന്ദ്രവംശതിലകം; മറ്റൊരാൾ സൂര്യവംശദീപം. ശകുന്തളയെ കണ്വമഹർഷിക്കും, സീതയെ ജനകമഹാരാജർഷിക്കും നേർ പെണ്ണായി അയോനിജകളായി വിശിഷ്ട ഗുണങ്ങളുണ്ടു. ഒരാൾ കണ്വന്റെ ശിക്ഷയിലും മറ്റൊരാൾ വാൽമീകിയുടെ ശിക്ഷയിലും വളരുന്നു. രണ്ടുപേരും രാജകന്യകമാർ. ഈ രണ്ട് ഇതിവൃത്തങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഇവയ്ക്കു തമ്മിൽ ചില സാദൃശ്യങ്ങളെങ്കിലും സന്ദർഭത്തിൽ വലിയ അന്തരമുണ്ട്. കാളിദാസൻ പുരാണത്തിന്റെ പൂർവ്വ പ്രധാനാംശങ്ങളെയും വർണ്ണിക്കുന്നതിലാണ് ദൃഷ്ടി. ഭവഭൂതിയാകട്ടെ കഠിനഹൃദയനായ പാർത്ഥിവന്റെ മനോഗതിച്ച്, കരുണരസചിത്രങ്ങൾ വരച്ചു കാണിച്ചാണ് കൃതകൃത്യനാകുന്നത്. “ഉത്തമപുരുഷന്മാരുടെ ചിത്ത വൃത്തികളും ദുർജ്ഞേയമാണ്” എന്ന് ഒരു പക്ഷേ, അദ്ദേഹം തന്നെപ്പറ്റി അന്യോന്യമായിരിക്കാം ഉപന്യസിച്ചിട്ടുള്ളത്.

ശാകുന്തളത്തിന്റെ ഏഴാം അങ്കം കണ്ടാൽ ക്കു ജാനകീ ... ഉത്തരരാമചരിതത്തിലെ പ്രതിബിംബമാണോ ... എന്നു തോന്നിപ്പോകും ... ഉത്തരരാമചരിതം ... എന്ന മറ്റൊരു ... ആയിരിക്കാം.

VII

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ശാഖികൊണ്ടു കുറെനേരം വിശ്രമിക്കുകയും ചെയ്തു. അവരുടെ ചിത്രം കാണ്കയാലുണ്ടായ ക്ഷീണം തീരു വിശ്രമവേളയിലും സ്വപ്നരൂപത്തിൽ സീതയെ ബാധിച്ചു. ഗാഢനിദ്രയിൽനിന്നു ഞെട്ടിയുണർന്ന സീത "ആര്യപുത്രാ, ആര്യപുത്രാ! ഞാൻ അപരാധിനിയായിരിക്കുന്നു" എന്നിങ്ങനെ മുറകളും നിലവിളിച്ചു. രാമൻ അവളെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു.

"കുമ്പിട്ടിരുന്നാദ്യമങ്ങൾ ഗൃഹത്തിലും വനത്തിലും
വരാംഗി ശൈശവത്തിലും യൌവനത്തിലും;
പാരംനിനക്കുറങ്ങുവാൻ ഉപധാനമാകുമ-
ററാമന്റെ ഭുജമിന്നിതാ തലയണയാകുന്നതോ"

ഇതിലധികം ഒരു സ്ത്രീക്കു ആശ്വാസജനകമായി ട്ടെന്തുതന്നെ വേണം? ഭർത്താവിന്റെ ഭുജാന്തരം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ തനിക്കുള്ള സ്ഥാനത്തിലും സ്ഥാനമിടുന്നതെന്നറിയുന്നതുതന്നെ യാണ് സ്ത്രീകൾക്കു സന്തോഷം. ആ ഭർത്താവ് ഉടനെ തനിക്കിരുപ്പുള്ളതെന്നറിഞ്ഞു സീത അല്പം പോലും വ്യസനിച്ചില്ല. എങ്കിലും ഏതോ ഒരു വിപത്തു തന്നെ സംഭവിക്കുമെന്നും, ആ ഭർത്താവി ൽ തനിക്കു ഭ്രംശം വരാതിരിക്കുവാൻ പ്രതിവിധി ചെയ്യണമെന്നും എങ്ങനെയോ ആ സാധ്വിക്കു തോന്നി. കേവലം ചാടുവാക്യങ്ങൾ പറഞ്ഞു ദേവിയെ പ്രസാദിപ്പിക്കുകയല്ല രാമൻ ചെയ്യുന്നത്. അദ്ദേഹത്തിനു സീതയെക്കുറിച്ചുള്ള ബഹുമാനത്തിനും അനുരാഗത്തിനും ഏതാവദ്ഗുണങ്ങളുമായിരുന്നുവെന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വാക്കുകൊണ്ടു വിശദമാകും. ഒന്നാമതായി സീതയെ ക്കുറിച്ചു രാമനുള്ള അഭിപ്രായം കാണ്ക:—

"എന്നിട്ടതിന്നലക്ഷ്മി, സപദി പുരജനങ്ങൾക്കു
പീയൂഷധാരാ
തന്നെപ്പൊഴിച്ചുകൊണ്ടാ ഭുവനപതിയാം
ചന്ദ്രച്ഛായതന്നെ.
എന്നിട്ടങ്ങൊരു ദിക്കിൽനിന്നെഴുന്നള്ളിച്ചരുതാ-
മാമുനിമാരെ നാട്ടി-
ന്നൊന്നായ്പ്പോലും പ്രിയം തന്നിലുമെഴ വിരഹം
മറ്റൊരാൾ പാരപ്പ്യം."

അതെ, സീതയുടെ വിരഹം മാത്രമല്ലാതെ മറ്റൊന്നും അദ്ദേഹത്തിന് അസഹ്യമല്ല. നാട്ടുകാരുടെ ന്നായി ക്കിടക്കാം വിധി, സീതാവിരഹദുഃഖം കൊണ്ടു രാമന് ശ്രീ ഗ്രഹിക്കപ്പെടേണ്ടവൻ ഉറപ്പിച്ചതും സീതയുടെ ആവശ്യങ്ങളറിഞ്ഞ് അവയെ യഥാകാലം നിർവ്വഹിക്കുന്നതിന്, ഒരാൾ സന്നദ്ധനായിരുന്നുകൊണ്ടാണ് സീത, തന്റെ ഗർഭകാലത്തുണ്ടാകുന്ന താപസിമാരെയും, വനവൃക്ഷങ്ങളെയും ഋഷിമാരെയും കണ്ടാൽ കൊള്ളാമെന്ന ആഗ്രഹം പുറപ്പെടുവിച്ചു. അദ്ദേഹമതൊന്നും അവളെ ആ മനസ്സിലുള്ളതിൽ വിശേഷിച്ചിരിക്കുന്ന ദേവിയുടെ ആഗ്രഹം പ്രകാരമൊന്നും സാധിപ്പിക്കേണ്ടതാണെന്ന് മാത്രമേ അദ്ദേഹം ഓർത്തില്ല.

ദേവിയെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നതിൽ ഏറ്റവും ഉത്സുകനായ രാമൻ ആ അവസരത്തിൽ അതൊന്നും ഓർത്തില്ലെന്നില്ല അവർ,

"ഗർഭിണ്യാമാതിൽ ക്രൂരകാലതിന്നാ—
യെന്നമെന്നോർത്തനാലയതി തന്റെ പിമ്പേ"

പോയി. ഗർഭിണിയാകയാൽ സീതയെയും, അവളെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നതിൽ ഉത്സാഹിച്ചുപോയാൽ രാമ

[illegible] നായർ [illegible] പോകയുണ്ടായില്ല. പിന്നെ [illegible] പെരി [illegible] [illegible] [illegible] രാമൻ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] കാരണവന്മാർ [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible] [illegible]". [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] അവർ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]"

[illegible] [illegible] [illegible] തോന്നി. [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

“[illegible]
[illegible].”
[illegible]

“[illegible]
. .
[illegible]
[illegible]”

എന്ന [illegible] സീതാപരിത്യാഗ[illegible] [illegible].

“[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible].”

എന്ന [illegible].

“[illegible]
[illegible]”

എന്ന [illegible] അദ്ദേഹം [illegible]. സീതയെ പരിത്യജിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം [illegible] ലക്ഷ്മണൻ [illegible]. [illegible] ലക്ഷ്മണൻ, സീതയേയും തേരിൽ

കേററി വനമദ്ധ്യത്തിലേയ്ക്കു യാത്രയാക്കി. ഭർത്താവിന്റെ കൃത്യാന്തരവ്യാപൃതനായിട്ടാണു ലക്ഷ്മണനെ കൂട്ടി അയച്ചിരിക്കുന്നതെന്നും, താപസന്മാരെ സന്ദർശിക്കുവാനുള്ള തന്റെ മോഹം ഇപ്രകാരം ഭർത്താവു സാധിപ്പിച്ചുതന്നുവല്ലോ എന്നും കരുതി പതിവ്രതാശിരോമണിയായ സീത സന്തോഷിച്ചു. ലക്ഷ്മണന്റെ വിളറിയ മുഖവും ഭാവഭേദവൈവശ്യവും ദുർന്നിമിത്തങ്ങളാണെന്ന് അറിയാൻ ഭർത്താവിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തിൽതന്നെ ആമഗ്നചിത്തയായ സീതയ്ക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. സീതയ്ക്കു വിരഹദുഃഖം സമയത്തു കാണുന്നില്ലെന്നതു —

“ കല്പിക്ക മുഖ്യമാം ഭർത്തൃകല്പനയെത്തുടരു-
ന്നവൾ വിട-
ത്തിമിർത്തപാദമാർ കനൽ ഗർഭഭാരമുള്ളവൾ
കാനനെ
കണ്ടാനന്ദിക്കുമാറതിൽ വരും പെൺപാ-
ങ്ങിനെയപ്പോഴതി-
ദുഃഖം താൻ കനിവെന്നിയേ കൊടുമയ്ക്കായന്ന-
ന്നൽകിനാൾ.”

അതെ, തീർച്ചയായും അദ്ദേഹം, ഗർഭഭാരത്തിനാലലസഗാത്രിയും വല്ലഭയായ “കളങ്കമില്ലാത്ത സീതയെ കാലന്റെ കൈയിൽ നൽകുകയാണു ചെയ്തത് എന്നിട്ടു ഞാനല്ലോ ഒരു കഠിനകർമ്മമാണല്ലോ ചെയ്യുന്നത്” എന്ന് അദ്ദേഹം അറിയാതിരുന്നില്ല. പക്ഷേ എന്തുചെയ്യാം! അദ്ദേഹത്തിനതല്ലാതെ കഴിയുമോ?

സീത വനമദ്ധ്യത്തിലും ശ്രീരാമൻ കദനാഗ്നിമദ്ധ്യത്തിലും പെട്ടു.

"ഉടനെ വിരഹമനാസാ കരുണവിലാസത്തിലുമപലി-
ലപ്പോഴുതകണ്ണിലുള്ളാരൊന്നുള്ളിൽത്തറ വ്യവിധത്തിലും
പെയ്തിവത്തിട്ടും [illegible] പിളർക്കിലും ഞങ്ങൾ
പ്രതിമ കണ്ടിപ്പിള്ള [illegible] നേരമൊന്നാണ് ന."

അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദുഃഖം [illegible] അവാച്യവുമായിരുന്നു

"തളിരിതിരിക്കൽമിഴ്പ്പുകളെവിതെനെ-
ല്ലാപ്പുകൾത്തിയാ-
ലുള്ളതിൽതങ്ങണം [illegible] പലവിധമിവർപ്പൂ-
ന്നതന്നെതരാപ്പോ
ചെല്ലതിൽവെഴുതും നതി [illegible] തീ-
ർന്നിടണമതല
കുളിരുള്ളിൽകണ്ടിരുന്നതി [illegible]
ചൊരിയ്ക്കപിതാവോ!"

അശ്രീതിവിഷ്ടുതകളെ ഒരു നാൾ എന്നുതന്നെ ശ്രമിച്ചിട്ടും നിവൃത്തിക്കുന്നതിന കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. എന്നു മാത്രമല്ല, അതിനായി ചെയ്യുന്ന [illegible] ദുഃഖത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിന പര്യാപ്തമായിത്തീരുകയും ചെയ്തു.

"ശരീരം ഗുണങ്ങളിലെപ്പുകയാം മങ്കിപ്പിരിക്കും ഗുഹം" എന്ന് അദ്ദേഹം പണ്ടേപ്പെട്ട സമർത്ഥിച്ചു. ഇങ്ങനെയുള്ള [illegible] ഒരു സ്ത്രീയുടെ ഭാവി [illegible] സങ്കല്പിക്കുന്നതിൽ എത്രത്തോളം ഔചിത്യമാണുള്ളത്?

കാലം പിന്നെയും കുറേ കഴിഞ്ഞു. ശ്രീരാമൻ അശ്വമേധയാഗം ചെയ്യുന്നതിന തീർച്ചപ്പെടുത്തി. പത്നീസ്ഥാനം വഹിക്കുന്നതിന സീതയുടെ ഒരു സ്വ

[illegible]

ക്കരു ക്രൂരശാപവശനായിത്തീരുകയുണ്ടായുള്ളൂ. ഉടനെ അദ്ദേഹം പാർവ്വതി ചരണങ്ങളെക്കയ്യിൽ പിടിച്ചു കൈകളെ സംബന്ധയോഗപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

"ലോകേശനാകും ശിവപ്രണതനായ്
ജീവിക്കവാൻ വേണ്ടി നീ
യോഗാഗ്നിയിൽ ഹോമിച്ചു ദേഹം തീർന്നൊര
ശരീരമങ്ങളെങ്ങോ!;
പാരം ശരീരാന്തരാം ശിഖിതയെ—
യെക്കൈവിട്ടകലേയെന്നോ—
ടിയമെന്റെയങ്ങനാകുന്ന നിന—
യെക്കൊണ്ടു വന്നതുപോലെ!"

ഇതിനാൽ കവി പറയുന്ന വിരഹം എത്ര മാത്രം അനർത്ഥകരമാണെന്നു നോക്കുക. ലോകമെന്ന കടുത്ത ശരീരാന്തരാത്മാവായ സീതയെ കൈവിട്ടതി ലൂടെ നിരാശനായിത്തീർന്നു! ഈ അവസരത്തിൽ താൻ അത്ര മാത്രം കഠിനനായിട്ടാണ് എന്നും ശ്രേഷ്ഠനായിരുന്ന, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നിയുടെ പരിത്യാഗമായി താനെത്ര കുറ്റങ്ങളുണ്ടായാലും ഏറ്റവും നിസ്സാരമാണ് എന്നും പ്രത്യക്ഷത്തിൽ സമർത്ഥിച്ചിരിക്കുന്നു.

മറ്റൊരവസരത്തിൽ അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെക്കൂടി പറയുന്നു: "എത്ര കഠിനകർമ്മംകൊണ്ടു ഞാൻ സമ്പാദിച്ച ധർമ്മങ്ങളെല്ലാം നശിച്ചു, ശ്രുതനായ ഞാനിന്നും ചട്ടലംഘിയിരിക്കുന്നു പണ്ടേപ്പോലെ തന്നെ കൊടിയവിഷമങ്ങളെത്തന്നെ നിർവ്വഹിച്ചു"

അദ്ദേഹം അനുഭവിക്കുന്ന പ്രസ്തുത പത്നിയിൽനിന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം എത്രമാത്രം വ്യാകുലമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ടെന്നും, അദ്ദേഹം തന്നെ എത്ര

ഒന്നാമത്തെ കവികുലഗുരുവിനെ നമുക്കു് സ്മരിക്കാം മന
സ്സിലാക്കാം. പ്രബന്ധത്തിന്റെ മുഖേൻ ആദ്യന്ത
[illegible] കവിത്വവും ധ
ന്യമാർന്നതിനി

ശംബൂകവധാനന്തരം കഴിഞ്ഞു് ആശ്രമപ്രദേശങ്ങ
ളിൽ സഞ്ചരിക്കയായ ശ്രീരാമൻ വാല്മീകിയെ കാണ
കയും, ഋഷിശിഷ്യന്മാരായ ലവകുശന്മാരെ ദർശിച്ചു്
വിവിധ വികാരപരവശനായി തീരുകയും ചെയ്യുന്നു.
ഗായകന്മാരായിരുന്ന [illegible] കുശലവന്മാ
രായ [illegible] ഗീതികാവ്യം കേട്ടു് ശ്രീരാമൻ
സന്തുഷ്ടനാകുകയും, [illegible] പൂർവ്വകാലി
കം [illegible] ചെയ്തു. ശ്രീരാമന്റെ മ
നോഭാവം അറിഞ്ഞ വാല്മീകി മഹർഷി സീതാപ
രിത്യാഗം മുതൽക്കുള്ള കഥ നാടകമായി അഭിനയിക്ക
വാൻ ഏർപ്പാടു ചെയ്തു [illegible]
[illegible] വിളക്കുവാൻ വന്ന ലക്ഷ്മ
ണനും നാടകത്തിൽ പങ്കുകൊണ്ടു. നാടകത്തിലെ സീ
തയുടെ,

'വാത്സല്യമൂർത്തി [illegible]
[illegible]" എന്ന
വിലാപം കണ്ടു് [illegible]
ന്ന ശ്രീരാമൻ, [illegible] ശ്രീരാമനെ
[illegible]

"[illegible]
[illegible],
[illegible]
[illegible]"

[illegible]
[illegible] തോളിൽ [illegible]
[illegible]
[illegible]

കവിയുടെ [illegible]

[illegible]—

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

സീതയുടെ [illegible]—

"[illegible]"

[illegible] കിട്ടിയില്ല. [illegible]

ങ്ങള ഒരു കാവ്യം. പ്രസ്തുത കാവ്യത്തിന സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള പ്രചാരം അല്പമൊന്നുമല്ല. കാരണം അതു ലോകരെ മഥിക്കുന്ന ഒന്നാണ്. സുഖദുഃഖാധീനരാണ് മനുഷ്യർ; ദുഃഖത്തിൽ അവരെല്ലാം അവശരാണ്. പക്ഷെ ദുഃഖത്തിൽ നിന്ന് അകന്നുനിൽക്കാൻ അവർക്ക് കഴിയുന്നില്ല. ദുഃഖത്തിന്റെ എല്ലാ ഉപാധികളിലും അവരുടെ വാങ്മനഃകായ വ്യാപാരങ്ങൾ ചുഴന്ന് ഒട്ടുകയുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. അതിനാൽ ശോകമെന്നത് അവർക്ക് അപരിചിതമാകുന്നില്ല. ദുഃഖത്തെ വെറുക്കുന്ന മനുഷ്യർ പോലും ദുഃഖിതന്മാരുടെ കഥകൾ കേൾക്കുവാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. ഹൃദയത്തിന്റെ കാരണം; സഹാനുഭൂതിയുള്ള അന്തഃകരണം, പരദുഃഖത്തിലുള്ള ഒരു പ്രസക്തി; മററെല്ലാ മനുഷ്യർ ആകൃഷ്ടരായി പരിഗണിക്കുന്നു. ഉത്തരരാമചരിതത്തിൽ നാം കേൾക്കുന്നതോ? — സീതയുടെയും രാമഭദ്രന്റെയും ഒരിക്കലും ഒടുങ്ങാത്ത വിലാപങ്ങളാണ്. ആ പ്രലാപങ്ങൾ നമ്മുടെ സ്മൃതിപഥം വിട്ടുപോകുന്നില്ല. അവ നമ്മുടെ ഹൃദയത്തെ ദ്രവിപ്പിക്കയും, വികാരങ്ങളെ ആകർഷിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഇതാണ് കരുണത്തിന്റെ ഒരു പ്രത്യേകത. അതുതന്നെയാണ് ഉത്തരരാമചരിതം നാടകത്തെ സംബന്ധിച്ചു കാളിദാസൻപോലും,

“അന്യേഷു പ്രകൃതിസ്ഥായാ
ത്സ്വാദമൈവ വിശിഷ്യതേ
ഉത്തരേ രാമചരിതേ
ഭവഭൂതിർവിശിഷ്യതേ”

എന്നിങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്.

തന്റെ കവിത, ഉത്കൃഷ്ടമാണെന്ന് ഒരിക്കലും മന്നാടിയാർ അഭിമാനിച്ചിരുന്നില്ല. ഒരു വസ്തു

എത്രതന്നെ ഗുണമുള്ളതാണെങ്കിലും തനിക്കും തന്റെ [illegible] ലോകം [illegible] ല്ലെന്ന് അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. അതായത് ഉത്തരരാമചരിതം നാടകത്തിന്റെ പ്രാരംഭത്തിൽ,

"[illegible] മനസ്സിലുദിക്കുന്നപോലെ കഥിക്കാ-
[illegible]
[illegible] കവിതാഗുണങ്ങൾ [illegible]
[illegible]"

ഇങ്ങനെ കവി പ്രസ്താവിക്കുന്നതായി കാണുന്നു. [illegible] കവിത്വം [illegible] ദൃഷ്ടിയിൽ പെടാതിരിക്കയില്ല. അവർ [illegible] യോഗ്യതയെ ശരിയായി [illegible] കഴി [illegible] കാണുവാൻ അവർ തുനിയും. എന്തു പറഞ്ഞാലും, [illegible] തന്നെ [illegible] ഈ [illegible] കവി [illegible] കിലും, [illegible] അതിൽനിന്നു പ്രതിഫലിക്കുവാൻ അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സു വന്നില്ല. 'മനസ്സിലുദിക്കുന്നപോലെ കഥിക്കാം' എന്ന [illegible] കവി നാടകത്തിലാരംഭിച്ചത്.

ഇങ്ങനെ [illegible] തർക്കങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം, ഒരു പ്രത്യേക കോണിലായി നിൽക്കുന്നു [illegible] കവി തന്റെ സർവ്വസ്വവും പതിച്ച് കവിതയെ സർവ്വസാധാരണ [illegible] കവിതകളെഴുതി [illegible] സമ്പാദിച്ച കാലമാണ് അദ്ദേഹം

അതു ഒരു വിവാദംകൊണ്ടു് ഒരു ഗുണവുമില്ല. എന്നാൽ ശാകുന്തളം പരിഭാഷയിലെ പദ്യങ്ങൾ ചിലതു ഈ വിധമുള്ളവയാണെന്നു് ഇവിടെ വിവക്ഷിക്കുന്നതായി ആരും ധരിക്കരുതു.

"[illegible]—
[illegible]
[illegible]—
[illegible]
[illegible]—
[illegible]
[illegible]
[illegible]"

ഇതാരം [illegible] [illegible] ഈ [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ഇതു [illegible].

[illegible] പ്രത്യേകതി [illegible] [illegible] കൊണ്ടു് [illegible]

"[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]"

എന്ന [illegible] "ഈ [illegible] ഇനി [illegible] [illegible] [illegible]"

എന്ന കവിതയെപ്പററി പരിതപിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഈ ആശയം ഉത്തരരാമചരിതത്തിലാകട്ടെ ശ്രീരാമന്റെ അന്തഃപുരചാരികയായ ദുർമ്മുഖനിൽനിന്ന മഹാരാജാവിന ലഭിച്ച [illegible] വായിക്കുന്നത് ആരംഭിക്കും, രാമന്റെ വക്ഷസ്സിൽ കിടന്ന നിദ്രചെയ്യുന്ന സീതാദേവിയെ കണ്ടപ്പോൾ അതിന്റെ കഠിനതയെപ്പററിയാണ് അവരം വിചാരിക്കുകയാണ്, “ഹാ, കഷ്ടം, കഷ്ടം! ഈ വിധം സീതാദേവിക്ക വന്നിരിക്കുന്ന [illegible] ലോകാപവാദത്തെ [illegible] അറിയിക്ക [illegible] ലജ്ജയില്ലാത്തവനായ എന്നെ ഇതി [illegible] കവി [illegible] പറയിക്കുന്നില്ല. അവരുടെ [illegible] ദേവിയുടെ ശിരസ്സിൽ ചൊരിയുകയാണ് ചെയ്യുന്നത് [illegible] അറിവില്ല [illegible] സ്വപ്നമായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ “നാഥാ, [illegible] വക്ഷസ്സിന്റെ പരന്ന ഭാഗം [illegible]” എന്ന് ഉറക്കത്തിൽ ഉൾ [illegible] അധീനമായതിൽ നിന്ന് [illegible] “ലജ്ജയില്ലാത്ത ഞാൻ എന്താണിവിടെ ചെയ്യേണ്ടത്? (ആലോചിച്ച്) വേറെ എന്താണ്?

'[illegible]
[illegible]
[illegible]–
[illegible]'

എന്ന [illegible], [illegible] തീരുമാനിക്കുകയാണ് ശ്രീരാമൻ ചെയ്യുന്നത്. ജനസംതൃപ്തി നൽകേ

ഈ സന്ദർഭത്തെ കല്പിച്ചവരായ വസിഷ്ഠൻ അഷ്ടാവക്രൻ വഴി രാമനെ ഉണർത്തിച്ചിട്ടുള്ളതിനും അധികമൊന്നുമില്ല. അഷ്ടാവക്രനെ രംഗപ്രവേശിപ്പിക്കുന്നതിൽ കവിയുടെ ഉദ്ദേശം സീതാപരിത്യാഗം, രാമനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം, ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത കർത്തവ്യമാണെന്നു വരുത്തുവാൻ വേണ്ടിയാകുന്നു. അങ്ങനെയില്ലെങ്കിൽ വസിഷ്ഠൻ അഷ്ടാവക്രൻ വഴി ശ്രീരാമനു് ഒരു സന്ദേശം അയയ്ക്കേണ്ട ആവശ്യം ഉണ്ടാകുമായിരുന്നില്ല. ആ സന്ദേശമാകട്ടെ,

"ജാമാതൃയജ്ഞത്തിനാൽ
ഞാനിവിടിരിക്കുന്നതായ്
മകനേ, നീയോ ബാലകൻ പുതിയതായ്-
സിംഹാസനം രാജ്യവും
ആകയാൽ പ്രജകൾക്ക നിത്യമനുവർത്തിക്കണ-
മതിലെത്രയും
ശ്രീമത്തായ നിൻകുലത്തിൻ മഹാ-
സമ്പത്തതാണതോർത്തീടുക."

എന്നാണ്. ഇതിനുള്ള സമാധാനം ഉണ്ടാകണം, ഒരു കീർത്തിയേറിയ വിശിഷ്ടമായ സൂര്യവംശത്തിലെ മഹാജനം ശ്രീരാമൻ, ഈ സന്ദേശത്തിന്റെ ഗൗരവം, എത്രത്തോളമെന്നു് അതു കേട്ടപ്പോൾ ഗ്രഹിച്ചിരിക്കയില്ല. എങ്കിൽ സന്ദേശവാഹിയായ അഷ്ടാവക്രനോടു അദ്ദേഹം,

"സ്നേഹമാർദ്രതയിലെല്ലാം-
കനിവു, സുഖം, സ്നേഹമൊക്കെയുമല്ല
ജനകാത്മജയെപ്പോലും
മന്നതിലവർക്കിന്നു വെടിപ്പാൻ" എന്നു്

[illegible]

ത്രമല്ല, "ഇപ്പോൾ സർവ്വവിധത്തിലും ഇക്കുലം ഭവതിയുടെ സന്താനത്തെ പ്രാപിക്കു"മെന്നും രാമനെക്കൊണ്ടു കവി അരുളിച്ചെയ്യിക്കുന്നു. സീതയുടെ അപ്പോഴത്തെ സന്തോഷവാക്കുകളും വിശേഷമല്ല "ഞാൻ അനുഗൃഹീതയായി" എന്നു മാത്രമാണു സീത പറയുന്നതു്. ശ്രീരാമന്റെ വിവിധഭാവം പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്ന ഒരു സംഭവത്തെയും കവി ചിത്രീകരണവേളയിൽ അവതരിപ്പിക്കുന്നതു്. അതു പശ്ചാത്താപചിത്രത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു് ലക്ഷ്മണൻ സീതയോടു് രാമൻ ഉപേക്ഷണത്തെ പറഞ്ഞു, "ആര്യേ, ഞാനും, ഒരു ദുർഗ്രഹത്തിലെ ആളാണ്. ..." എന്നിങ്ങനെ അതിദാരുണം ചെയ്‌വാൻ തുടങ്ങിയതു രാമന്റെ ഹൃദയത്തിലേക്കാണിന്നില്ല ആ മഹാമനസ്വി, നിശ്ചയപൂർവ്വം, "വത്സ, ഇനിയും വളരെ കാര്യങ്ങളുണ്ടു്, അതൊക്കെ കാണിക്ക" എന്ന അനുഭാവത്തോടുകൂടി അരുളിച്ചെയ്യുകയാണുണ്ടായതു് സീതക്കു് ഈ അവസരം കണ്ടു മനസ്സിൽ ഉദ്വേഗവൈകല്യമൊന്നുമുണ്ടായില്ല. "ആര്യപുത്രാ, ഈ വിധമുള്ള ചിത്രങ്ങളെ നോക്കുന്നതിൽ നല്ലവണ്ണം ശോഭിക്കുന്നു" എന്നു പറഞ്ഞതിനപ്പുറം ഒന്നും കഴിയുന്നില്ല. ശ്രീരാമന്റെ ധീരോദാത്തതയെയാണ കവി ഇവിടെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതു്. കൽപ്പിതമായ കഥയെ സ്മരിപ്പിച്ചുകൊള്ളുമ്പോൾ, രാമദേവനിൽ ഭാവഭേദമൊന്നും ഉണ്ടാകുന്നില്ല. ശൈശവാവസ്ഥയെ അനുസ്മരിച്ചുകൊണ്ടു രാമൻ,

"[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

തൻനാഥന്റെജ്ജനികാതികഠിന തപം
ചെയ്യുന്നകൊണ്ട് കാലം
നിനാംഗങ്ങൾ മെലിഞ്ഞാക്കിയവർ നന്‌-
ല്ലാകിനാൻ സാപത്ന്യമേകം"

എന്നിങ്ങനെ ഗുണങ്ങളെ പ്രകടിപ്പിച്ചതിനശേഷം "അങ്ങനെയുള്ള മാതാവായ ഭഗവതി, സ്നുഷയായ ഈ ജനകിക്കു മംഗളം ചെയ്യുന്നവളായി അരുന്ധതിയെന്നപോലെ എല്ലാ സമയത്തിലും അനുഗ്രഹിക്കേണമേ" എന്ന് അപേക്ഷിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ആലേഖ്യവീഥിയിൽ, സീത പരിത്യക്തയാകുമെന്നും, താൻ അപ്പോൾ ഗംഗാദേവി സംരക്ഷിക്കുമെന്നും മുൻകൂട്ടി കാണിക്കുന്നതിനായിട്ടാണ് കവി, ഭാഗീരഥിയെക്കൊണ്ട് ഇപ്രകാരം അരുളിച്ചെയ്യിച്ചിട്ടുള്ളത്.

ഇനിയത്തെ ചിത്രം സന്ദർശിച്ചതുകൊണ്ട് ശ്രീരാമനും, സീതയും അനുഭവിച്ചിരുന്നു. ചിത്രത്തിലാകട്ടെ കിടും, "ദർശനം ഭവതെ ഉണ്ടാകണം" എന്നാണ് സീത അഭിപ്രായപ്പെടുന്നത്. രാവണൻ സീതയെ അപഹരിച്ചതിനുശേഷം ശ്രീരാമനോടു അവസ്ഥാന്തരത്തിന്റെ ഒരു ചിത്രംകണ്ട് ദുഃഖിതനായ ലക്ഷ്മണൻ സങ്കടം മുഴുത്തവനെ നോക്കി, "ആര്യാ, ഇതെന്താണ്"!

"ഏതും പൊട്ടിയതിൻ കുസുമങ്ങൾക്കെ-
ന്നേ,കരം വിണ്ടീടും
പാരിൽ വീണിതൊഴിച്ചിട്ടെഴുമോം
തീർത്തിലവിടത്തെ,
പോയനല്ലലകളൊഴുകിയുമി-
ന്നുംപേടം പുരളി-
ടുന്നാം തെല്ലുമലിച്ചിട്ടനിതരിനലാക്കം
ഉഴറിക്കൊള്ളണം"

എന്നിങ്ങനെ വിലപിക്കുന്നു. രാമനും ആ അവസ്ഥ ശോകപ്രേരകമായിത്തീൎന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു പ്രിയയെ പ്പിരിഞ്ഞ ദുഃഖം ദുസ്സഹമായെങ്കിലും, അതിൻെറ സ്മരണ ഉദ്ദീപകങ്ങളായി പര്യവസാനിച്ച ചിത്ര ദൎശനം, അചിരേണ സംഭവിക്കാൻ പോകുന്ന മറ്റൊരു ശോകത്തിൻെറ വിഷ്കംഭമായി രാമൻ കരുതുന്നു ണ്ടാകാം:—

“ഇക്കാലം പുനരാഗമിക്കുമോ
    ഒട്ടുന്നും പോലെയാ-
നന്ദമൊന്നായ് മദിക്കുമോ യമിനമാ-
    രൊക്കെ ഭാവികനോ”

എന്നിവ്വം വൎണ്ണിപ്പിക്കുന്ന ആ ഉൽക്കണ്ഠയാൽ സീത യ്ക്കും അനുഭവത്തിൻെറ പ്രതീതി ഉളവാകു ന്നതു്.

മാല്യവൽപൎവ്വതത്തിൻെറ ചിത്രം ലക്ഷ്മണൻ വൎണ്ണിക്കുന്നതു മുഴുവൻ കേൾക്കാൻ രാമൻ ശക്തനാകു ന്നില്ല. അദ്ദേഹം ലക്ഷ്മണനോട്,

“ചൊല്ലേണം പോരുമിതു” തോന്നിത്തിരുമൻ
    കാണാതശക്തൻമഹാ-
ദേഹം ഭേദസി ജാനകീവിരഹമാൽ
    പോരുന്ന ശീലമും”

എന്നിങ്ങനെയാണ് അപേക്ഷിച്ചുന്നതു്. വിമാ നത്തിൽ പ്രദൎശിപ്പിക്കപ്പെട്ട ചിത്രങ്ങൾ രാമനും സീത യ്ക്കും ദുഃഖകാരണമായിത്തീൎന്നു. “അത്യന്തം ചിത്രങ്ങൾ കാഴ്ചക്കു വൈവൎണ്ണ്യമുളവാക്കുന്നു” എന്ന തത്വമനുസരിച്ച് ഈ വൈപരീത്യം കാണുമ്പോൾ നമുക്കു തോന്നിപ്പോകു ന്നതു്. സീതയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ശോകാധിക്യ

ഞ്ഞൊരദ്ഭുതത്തെ ചില പ്രത്യാശകളും ഉദിക്കുന്നുണ്ട്. ദേവി, രാമനോടിങ്ങനെ ഉണർത്തുകയാണ്—"ഇനി ഒരിക്കൽക്കൂടിയെനിക്ക് പ്രസന്നമായും ഗംഭീരമായും ഇരിക്കുന്ന വനപ്രദേശങ്ങളിൽ കളിക്കുന്നതിനും, പരിശുദ്ധമായും നിർമ്മലമായും ഇരിക്കുന്ന ഗംഗാജലത്തിൽ കുളിക്കുന്നതിനും ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു". സീതയുടെ ഈ പോക്ക് വ്യാമോഹവും അതു സാധിപ്പിച്ചുകൊടുക്കാതിരിക്കയില്ല രാമൻ സ്നേഹത്തിലും, ഗർഭിണിയായ അരുന്ധതിയും, കൗസല്യാദികളായ ദേവിമാരും, ശാന്തയും പിന്നെയും പിന്നെയും അതു സാധിച്ചുകൊടുക്കാൻ രാമനെ ധരിപ്പിക്കുന്നത് ഇക്കാരണത്താലല്ലേ. "ഗർഭകാലത്തിൽ സംജാതമാകുന്ന എല്ലാ ആഗ്രഹവും ഗർഭസ്ഥനെയോർത്തെങ്കിൽ അതുതന്നെ സാധിപ്പിച്ചുകൊടുക്കേണ്ടതാണ്"." ഇതിനെയുള്ള ആശയങ്ങൾ സീതയുടെ അഭിലാഷം സാധിപ്പിക്കുന്നതിന് രാമനെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം ലക്ഷ്മണനോട് 'ഇളകാത്തതായ സ്ഥിരമായി സഞ്ചരിക്കാവുന്ന ഒരു രഥം വരുത്തുവാൻ കല്പിക്കയാണ് പിന്നീട് ചെയ്യുന്നത്.

ചിത്രശാലയിലെ ചിത്രം സീതയെ ആകർഷിക്കയും, രാമന്റെ അനുവാദപ്രകാരം അവർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മേൽ ചാരിക്കിടക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ദേവിയുടെ കരസ്പർശം രാമന്റെ ശരീരത്തെ അലങ്കരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന് ആ സ്പർശം വാസ്തവത്തിൽ സ്വപ്നമോ എന്നു തോന്നിയത്രേ. അദ്ദേഹം പറയുന്നു:—

"ഹാ ഹാ ഈ നിശ്ചയിപ്പാൻ പണിയിതു സുഖമോ
ദുഃഖമോ നിദ്രയാണോ!
മോഹം താനോ മദം വാ സ്മൃതി വിഷമതിൽ
വ്യാപ്തിയോ ഹർഷമിപ്പോൾ

വിപരീതമായിട്ടു തീൎന്നു, ഇന്നവസാനിച്ചു, രാമൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതിലുള്ള പ്രയോജനം; ഇപ്പോൾ ജഗത്തു ജീൎണ്ണാരണ്യമായി; സംസാരവും നിസ്സാരമായി; ശരീരവും കഷ്ടപ്രായമായി, ഒരു ശരണവും കാണുന്നില്ലല്ലോ, എന്തു ചെയ്യട്ടെ! എന്താ നിവൃത്തി! എവിടെ പോകട്ടെ! അല്ലെങ്കിൽ," അദ്ദേഹത്തിന് ഇങ്ങനെകൂടി സമാധാനിക്കാതിരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.—

"ആത്മകത്തെപ്പ്രസവിപ്പിച്ചവൻതന്നെ ദൈവം
ചൈതന്യത്തെക്കൊടുത്തതായുള്ള രാമനന്നൽകി,
ഖേദം നൽകുന്നിതുമമ ബലാൽ പ്രാണനാഥൻതന്നെയല്ലും
ഭേദിപ്പിച്ചീടുന്നു എന്നിതാനിന്ദിതമാകും തൃകിലംകണങ്ങൾ"

അഷ്ടാവക്രന്റെ പ്രവേശനം, ചിത്രദൎശനം, ദുൎമ്മുഖന്റെ പ്രത്യാഗമനം ഇവ മൂന്നും അപരിഹാര്യമായ സീതാപരിത്യാഗത്തിനു മൂന്നു ഹേതുക്കളാകുന്നു. കവിയുടെ കൗശലം ഇവിടെയാണ് നമ്മെ വിസ്മയപരതന്ത്രരാക്കി വിഷമിപ്പിക്കുന്നതു്. അഷ്ടാവക്രൻ കൊണ്ടുവന്ന സന്ദേശങ്ങളിൽ ഒന്ന്, രാമൻ പ്രജാരഞ്ജനത്തിനു ന്യൂനത വരാതെ അവശ്യം ശ്രദ്ധിക്കേണമെന്നാണ്; മറ്റൊന്ന്, സീതയുടെ ഗൎഭദോഹദം എന്തുതന്നെയായിരുന്നാലും അതു ഉടൻ സാധിപ്പിച്ചുകൊടുക്കേണമെന്നുള്ളതത്രെ. ചിത്രദൎശനം സീതയെ അരണ്യവാസത്തിൽ ഉത്കണ്ഠയാക്കിത്തീൎക്കുന്നു; ദുൎമ്മുഖന്റെ അറിയിപ്പുകൊണ്ടു സീതയെ രാമൻ പരിത്യജിക്കേണമെന്നുള്ള പ്രതിജ്ഞയുണ്ടാകുന്നു. ഇവയെല്ലാം ഒന്നിനൊന്നനുകൂലമായി സീതാപരിത്യാഗത്തിൽ രാമനുള്ള കൎത്തവ്യത്തെ അത്യന്തം ദൃഢീകരിക്കയാണു ചെയ്യുന്നതു്. കൗസല്യാദിദേവിമാരും, വസിഷ്ഠനും സീതയെ രാമൻ ഉപേക്ഷിക്കണമെന്ന് ഉ

പ്രവേശിക്കുന്നില്ല. പക്ഷെ, ദേവിമാരുടെ സ്നേഹപ്രേമവും, വസിഷ്ഠന്റെ കല്പനയും സീതാദേവിയുടെ ഭർത്തൃഭക്തിയും കാലവിളംബം വരുത്തുന്നില്ല. ജനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം, സീതാചാരിത്ര്യം രാമനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അപ്രധാനമാണെന്നാകണം. ഈ സംഗതി ഉൾക്കൂട്ടി അവരെ അറിയിക്കുന്നതല്ലെന്നും, പൗരരും സകൗതുകം അവരിൽ നാസ്തിക്യമില്ലാതെ ഗത്യന്തരമില്ലെന്നും കാലതാമസം കണ്ടാൽ പ്രകൃതിനിരീക്ഷണപടുവായ കവി ചിത്രദർശനത്തിന്ന തന്റെ നാടകത്തിൽ സ്ഥലം അനുവദിക്കുന്നത്. 'താന്ത്രികരാതിരുന്നു പുതിയ കളെപ്പറ്റി കുറിച്ചുള്ള പരാതിയെന്ന പഴയൊരു പ്രശ്നത്തെ, സീതയ്ക്കു വനത്തിൽ വസിക്കാൻ കൗതുകം, ഗർഭിണികൾ അവരെ വനത്തിൽ താമസിപ്പിക്കുവാൻ കൗതുകം എന്ന കവിവചനത്തിലൂടെ ടീയിരിക്കുന്നു. രാമന്റെ മനോഭാവം ഉളവാക്കിത്തീരാൻ വിഷമമുള്ളതല്ല. ജനാപവാദത്തിനുശേഷമേ

"ജനകാനാമന്വയേ പ്രസൂതാം
മനസി വഹതി ശ്രീ ഹിമവാൻ"

എന്ന വസിഷ്ഠസന്ദേശത്തിനു മറുപടിയായി രാമൻ പറയുന്നതുകേട്ടില്ലേ. എന്നാൽ, സീതയെ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടിവരുമെന്ന് അപ്പോൾ അദ്ദേഹം ലേശമെങ്കിലും വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ടായിരിക്കയില്ല. തനിക്ക് ചൈതന്യമതെല്ലാം നൽകിയിരിക്കുന്നത് ആരെന്നും അനുഭവിക്കാൻ തന്നെയാണെന്ന രാമൻ പറയുന്നു. ഇത് എത്രയോ പ്രധാനമായി രാമന്റെ അന്തരംഗത്തിന്റെ ജീവിതസംഭവങ്ങൾ വിശദമാക്കുന്നത്

ചിത്രദർശനാനന്തരം രാമൻ തൊട്ടടുത്തായിരുന്നപ്പോൾ ഉല്ലസമയത്തു സീത, "ആര്യപുത്രാ, ഞാനുംകൂടിവരണം"

ന്നു് അപേക്ഷിക്കയുണ്ടായല്ലോ. തൻ കൊണ്ടുവന്ന
സമയത്തു ശ്രീരാമനെ കാണാഞ്ഞതിനെയും, താനൊ
ന്നിച്ചു പോരാത്തതിനെക്കുറിച്ചും പററി ഒരക്ഷരം
പോലും സീതയെക്കൊണ്ടു കവി പറയിക്കുന്നില്ല. ഇതി
ന്റെ കാരണം എന്തായിരിക്കണം? കവിക്കു വിസ്മൃതി
സംഭവിച്ചു എന്നു പറയുന്നതു യുക്തമായിരിക്കയില്ല.
അല്പനേരംമുമ്പു സീത "മൊരിക്കലും, കണ്ടാൽ ഉറങ്ങിക്കിട
ക്കുന്ന ഏതാകിലുമൊരു ജന്തുവിനെ ഉപേക്ഷിച്ചു് അതുപോ
ലൻ പോരുമോ? എന്താണിപ്പോൾ ഇങ്ങനെ
പേടിക്കുന്നതു്? ഇരിക്കട്ടെ, ഇനി ഭർത്താവിനെക്കൊണ്ടു
പോരാം എന്നൊരു ആശയം എനിക്കു സാധിക്കാത്ത
കിൽ ഞാൻ മരിക്കും" എന്നിങ്ങനെ പറയുകയു
ണ്ടായി എന്നതാണല്ലോ ലക്ഷ്മണൻ ഇതു
മായി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടതു് താൽക്കാലിക പരിഭ്ര
മിരിക്കണം "ആര്യപുത്രൻ എവിടെ?" എന്നുള്ള പോലും
ഒരു ചോദ്യം സീതയെക്കൊണ്ടു കവി ചോദിപ്പിക്കാത്തതു്.

സീതയെ ലക്ഷ്മണൻ കാട്ടിൽ വിട്ടതും, സീത,
ഭാഗീരഥിയിൽ ഇറങ്ങിയതും, ഗംഗാദേവി സീതയെ രക്ഷിച്ചതും, കവി, നാടക
ത്തിൽ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നില്ല. സീതാപരിത്യാഗത്തിനു
ശേഷമുള്ള പല ഭാഗങ്ങളും, മുനികന്യകമാരെ ഉപയോഗിച്ചു
കാൺ ഗംഗാദേവിമാരായ രണ്ടു ദേവതമാരെ രംഗത്തിൽ പ്രവേ
ശിപ്പിക്കയും അവരെക്കൊണ്ടു പറയിക്കയുമാണ
കവി ചെയ്യുന്നതു്. തപസ്വിനിയായ ആത്രേയി വാല്മീ
കി ആശ്രമത്തിൽ നിന്നും പോന്നു് അഗസ്ത്യാ
ശ്രമത്തെ സമീപിച്ചു് ആഗമനകാരണം ചോദി
ക്കാൻ വനദേവത

വിസ്തരിപ്പിച്ചു പുരാണപ്രസംഗവാദിയായ വാല്മീ
കിയെ വിട്ട് [illegible]
[illegible] അനുതാപ [illegible]
[illegible] പഠിച്ചു [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] അതിനാലാണ് [illegible]
[illegible] ഞാൻ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] എന്നാൽ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ഭഗവാൻ
വാല്മീകി [illegible]
[illegible]
[illegible]
കളെല്ലാം [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] അതിനുശേഷം [illegible]
പദ്യമായ "മാനിഷാദ" എന്നിങ്ങനെയുള്ള ശ്ലോകത്തിന്
കാരണമായ സംഭവത്തെയും അതുകൂടി, [illegible]

ധരിപ്പിച്ചു സീതാദേവി ജനാപവാദത്രസ്തനാലും, പരിത്യക്തയായതും, അനന്തരവും ഭൂമാതാക്കളും "വത്സ യില്ലാതെ അയോദ്ധ്യയിലേക്ക് ഞാനും വരുന്നില്ല" എന്ന തീർച്ചയാക്കി വസിക്കുന്നതിന്നു വാല്മീകിതപോവന ത്തിൽ പാർപ്പിച്ചിരിക്കുന്നതും, ശ്രീരാമൻ, സ്വർണ്ണ നിർമ്മിതമായ സീതാപ്രതിമ വെച്ചുകൊണ്ട് അശ്വമേധം ചെയ്‌വാൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തി യാഗാശ്വമൊന്നിൽ സംരക്ഷ ിക്കപ്പെട്ട അശ്വത്തെ ദിഗ്വിജയത്തിനു ലക്ഷ്മണപുത്ര നായ ചന്ദ്രകേതുവിന്റെ മേൽനോട്ടത്തിൽ ചതുരംഗ ബലത്തോടുകൂടി അയച്ചിരിക്കുന്ന സംഗതിയും ആത്രേയി വാസന്തികയെന്ന വനദേവതയെ കേൾപ്പിച്ചു.

രാമഭദ്രനാൽ ഒരിക്കൽകൂടി 'ജനസ്ഥാനം' അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട കാരണത്താൽ ആനന്ദിതയായ വാസന്തിക്ക്, ആത്രേയിയുടെ സംഭാഷണത്തിലുള്ള അറിവ് ഏതെന്നില്ലാത്ത ആഹ്ലാദം ജനിപ്പിച്ചു. ആത്രേയി പറയുന്നു:—

"ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ തന്റെ മരിച്ച പുത്രനെ രാജദ്വാരത്തിൽ കൊണ്ടുവന്നു കിടത്തി മാറത്തടിച്ചുകൊണ്ട് അന്യായം, അന്യായം എന്നു ഘോഷിച്ചു. അനന്തരം, രാജാവിന്റെ ദുഷ്പ്രവൃത്തികൊണ്ടല്ലാതെ പ്രജകൾക്ക് അകാലമൃത്യു സംഭവിക്കുന്നതല്ലെന്നു കരുണാനിധിയായ രാമഭദ്രൻ തന്റെ ദോഷത്തെ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ പെട്ടെന്ന് ഒരു അശരീരി ഉണ്ടായി.

'ധരണിതലമതിങ്കൽശ്ശൂദ്രനാം ശംബൂകനെന്നു-
ള്ളൊരുവൻ ദുഷ്കരമാം വൻതപം ചെയ്തിടുന്നു.
ഝടിതിയവനെ വെട്ടിക്കൊന്നു നീ ബ്രാഹ്മണന്റെ-
സുതനെയുടനെ ജീവിപ്പിക്ക ഭോ! രാമഭദ്ര!'

എന്നിങ്ങനെ കേട്ടയുടനെ ഖഡ്ഗത്തെ ഊരിയെടുത്തു ശ്രീ പുഷ്പകവിമാനത്തിൽക്കയറി ഒരു [illegible], ശൂദ്ര പസ്സിനെ [illegible] . [illegible] കേട്ടു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു."

ശ്രീരാമൻ ശംബൂകനു പുണ്യലോകപ്രാപ്തി നൽകിയതിനു ശേഷം [illegible] കാരുണ്യ [illegible] ന. അദ്ദേഹം [illegible] ക:—

"ഏതും [illegible] –
[illegible]
[illegible] –
[illegible]"

എന്നു, [illegible] അദ്ദേഹത്തിലുള്ള [illegible].

ശംബൂകനു വിട നൽകിയതിനു ശേഷം [illegible] ലേക്കു പുറപ്പെട്ട ശ്രീരാമൻ [illegible] പൂർവ്വാധികം ഉത്കണ്ഠിതനായി. അദ്ദേഹം [illegible] എന്നാണ്:—

"കാലത്തെ [illegible]
[illegible]
[illegible] –
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] –
[illegible]"

[illegible]

"[illegible]"

[illegible]

"[illegible]"

[illegible]

"[illegible]"

[illegible]

കർത്തവ്യതാവിമൂഢനായി നിൽക്കുന്ന ശ്രീരാമനെ അറിയിക്കാനുള്ള ഒരു സന്ദേശവുംകൊണ്ടു ശംബൂകൻ വീണ്ടും അവിടെ പ്രത്യക്ഷനായി. അനന്തരം രാമനെ നോക്കി ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചു—"വിമാനത്തിൽ നിന്നിറങ്ങുക. ഭവാനെ സൽക്കരിപ്പാൻ മഹർഷികൾക്കധിപൻ തയാറായിട്ടു വാത്സല്യത്തോടുകൂടി ലോപാമുദ്രയും മഹർഷികളുമായി ഭഗവാനായ അഗസ്ത്യൻ ഭവാനെ കാത്തിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഇവിടെവന്ന ഞങ്ങളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചാലും". ഇതു കേട്ട് അംഗീകരിച്ച് രാമൻ ആശ്രമത്തിലേക്ക് പുറപ്പെട്ടു.

അനന്തരം ജനസ്ഥാനത്തേക്കു വരുന്ന സഖിയോടു പറഞ്ഞു, ദേവി ഭാഗീരഥി അറിയിക്കയാൽ സീതാദേവിയോടുകൂടി എന്തോ ഒരു ഗൃഹകൃത്യവ്യാജേന ഗോദാവരിയെ കാണാൻ വന്നിരിക്കുന്നതായും, അതിനാൽ സീതയെ സഹായിപ്പാൻ ഗംഗാദേവി ആവശ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതായും തമസ, മുരളയോടു പറഞ്ഞു. ഗോദാവരീഗർഭത്തിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ട സീതയെ കവി വർണ്ണിക്കുന്നതു നോക്കുക:—

"പാരം വിളർത്തുലഞ്ഞ കവിൾകൊണ്ടുമൊട്ടു-
മഴിഞ്ഞുലഞ്ഞ ചിതറിവീണ കചങ്ങളോടും
പൊഴിഞ്ഞ കാട്ടിലുതിർപ്പൂണ്ട വിരഹശോകമാലേ
സ്ത്രീരൂപിയാം വ്യസനമോ ഇവളെന്നു തോന്നും."

സീതയുടെ അപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതി തമസയെക്കൊണ്ടു കവി വർണ്ണിപ്പിക്കുന്നതും ഏറ്റവും ഹൃദയാവർജ്ജകമായിരിക്കുന്നുണ്ട്.

“ബാലരേ നവപല്ലവങ്ങളിലെ സുഖം
        തളിർത്ത വിളറീടുമീ-
ണ്ടപരാഹതിയുളള മെതി ഫലത്തിനുമേ-
        ലേററിയാതവികലമായറിയാതെ
ഖേദം, ചൊന്ന, ബദ്ധകാലമാതൃതകിടുന്ന
        ദൈവതാരകളുമില്ലലോ”-
ജ്ഞാതമാതൃ വാത്സല്യം ഒരും കതിരാനാക-
        ലൊരു ആശയവിധം”

പക്ഷേ വാടിപ്പോകുന്നതോർക്കുമ്പോൾ ആരാൺ ദുർബലികണ്ണായി ട്ടുളള സീതാ ഗംഗാഗതയായ തിരുവോണത്തിലെ സന്ധ്യാനേരത്തോടുകൂടി രാമസന്നിധിയിൽ പ്രവേശിച്ച് ഉപരതി കണ്ണാലേ കവി വർണ്ണിക്കുന്നു. ആ ശുശ്രൂഷകളും കണ്ട്, രാമനെ അതിയായി അനുകമ്പിപ്പിക്കുന്നു എന്നു ഞങ്ങൾ. അതിന്നും ആശ്ചര്യപൂർവം വിചാരിക്കുന്നു:—

“വിശ്വസ്തിടും മൽ പ്രാണനാഥനിതിന്നിരുന്നു
                കൈവരിപ്പിരിച്ചി-
ടെന്നാലാകാതെ കണ്ണീരൊരു ദുഃഖമൊഴിച്ചീടുന്ന
                നാഥപാദങ്ങൾ
മേവും ജീവനെ ദുഃഖങ്ങൾ പരമാനന്ദത്തെ
                നൽകിടുന്ന
ദീപ്തിപ്പിച്ചമണമായ്പ്രിയതമനൊരു
                മാനവ ലോകനായ”

ചെറുപ്പത്തിൽ അതേപ്രകാരം രാമനെ ശങ്കിക്കുന്നു സീത ശ്രീരാമചന്ദ്ര ശ്രുശ്രൂഷകന്മാരണാൽ,

“ചെന്തളിരിന്റെ സ്വരൂപമൂർത്തിയെ വളർത്തും-
        ഡ.ാഗലേഭകന്നതെ—
ജ്ഞാനസ്ഥാനമായ്ക്കിൽ ഞാൻ പരിചരി-
        ച്ചിട്ടു ഭരതന്റെ പുരം

ക്ഷേമംകൊണ്ടുവാതെ ദൂഷണമെയ്യുമൻ
ഋതകളത്തിലിവയം
സ്ഫടികതാരങ്ങളെയിരാവിലിരു വളരുന്ന-
ഭാവ്യതയെ"

മൂർഖതയിൽനിന്ന് ആശാപാശത്തിലേക്കും ഭോഗത്തിൽ നിന്ന് ഉപരാഗത്തിലേക്കും പരിവർത്തിപ്പിക്കുന്നതിന പര്യാപ്തങ്ങളായ ഒരു ഉപചാരവും അദ്ദേഹത്തിന ചിന്തിതപിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ അവ, സീതയിൽനിന്നായിരിക്കണമെന്ന് ഉദ്ദേശിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം ഒരുങ്ങിയില്ല. അതിന്റെ തെളിവാണ് കാരണാവുകയാണ്

"തപസ്വികളിലർഹിച്ചു സഖരായ്
നെറ്റിക്കണ്ണുരാം ചാലി-
ച്ചാട്ടം ഗർഭതാങ്ങിയായിടുമ്പോൾ
ശ്രീവത്സമായ്
ആത്മപ്പൂത്തു കാന്തകണ്ണെ ?വിസം
പോരയ ആണെന്നാവും
വരിട്ടം ഉദ്യാനിലെപ്പളികയം കൊട-
പ്പിരിക്കം ദൃശ്യം"

അങ്ങു തീർപ്പുമായ ബന്ധിതിക്ക സീതയുടെ ഉപചാരങ്ങളാണ തന്റെ സ്വപ്നങ്ങളിലുണ്ടാകുന്നതെന്ന് എത്രയോ അദ്ദേഹം ഓർക്കം!

സീതയ്ക്കും രാമന്റെ ഐശ്വര്യം കണ്ട് അനേക വേദനിപ്പിക്കാൻ വരുമായിരുന്നു,

"അതികഠിന, തപസ്സിനുള്ളതെ മൗനമെ-
ഴുന്നിലുടയിക്കരിതെന്തു രാജ്യസിംഹം
സ്ഥിതിയാലുളളതാതാണ്ടതിന്റെ ഒരാ ഹാര കാട്ടിൽ
കരിതിലെത്തലമാനമാകിടുന്നു കഥ"

ഈ വിധമുള്ള ആക്ഷേപത്തിനു സീത മറുവടി പറയുന്ന ഭാഗം, അന്തഃകരണത്തിലുള്ള സതീപ്രേമത്തിനു് ഉത്തമോദാഹരണമാകുന്നു. സീത പറയുകയാണ്, "സഖി, വാസന്തി, സീതയെന്നുള്ള കഠിനയും ഭാഗ്യഹീനയുമായിരിക്കുന്നതു് ഇങ്ങനെ ... പറഞ്ഞുകൊണ്ടു നീ ആര്യപുത്രനെ കോപിപ്പിക്കേണ്ടവളല്ല." ഇതരത്തിലുള്ള ആദർശം സീതയെപ്പോലുള്ള സ്ത്രീകളുടെ ഹൃദയാന്തരാളത്തിൽനിന്നേ ബഹിർഗ്ഗമിക്കയുള്ളു.

ശ്രീരാമൻ പഞ്ചവടിയിൽവെച്ചു കാണിക്കുന്നതു കേവലം പ്രാകൃതനെന്ന നിലയിലാകുന്നു. സീതയെ സംബന്ധിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിനുള്ള പ്രേമം അനന്യസാധാരണമായിരുന്നു. അതിനാൽ അവളെക്കുറിച്ചുള്ള സ്മരണയും അദ്ദേഹത്തെ അതിമാത്രം വേദനിപ്പിച്ചു. "അല്ലയോ, നഗരത്തിലും നാട്ടിലും വസിക്കുന്ന മനുഷ്യജനങ്ങളേ,

"ഇഷ്ടത്തിൽ പ്രിയ വാഴ്കയെന്നു ചൊന്നതു-
കിളിമൊഴിയാളാൽ
പുല്ലായിട്ടു കളഞ്ഞു ശൂന്യവിപിനേ പണ്ടം-
കേൾപ്പിച്ചില്ല ഞാൻ
വല്ലായ്മയുള്ളതകന്നു ശാർങ്ഗപാണിയതിപ്പോൾ ...-
...
തെല്ലിപ്പോഴുംകണ്ടെന്നെ ...
പ്രസാദിക്കുവിൻ!"

എന്നാണു ശ്രീരാമൻ പ്രലപിക്കുന്നതു്. സീതയെ പിരിഞ്ഞിട്ടു്, അഥവാ അവരെ ലോകത്തിൽനിന്നു വേർപെടുത്തിട്ടു് ഇപ്പോഴേക്ക പന്ത്രണ്ടു കൊല്ലമാകുന്നു. അവരുടെ ദേഹം ദുഃഖംകൊണ്ടും നഷ്ടപ്രായമായിരിക്കുന്നു. എ

ണിട്ടും താൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുവല്ലോ എന്നാണു ശ്രീരാമന്റെ ദുഃഖം.

ഉത്തരരാമചരിതത്തിലെ കഥാപാത്രങ്ങളിൽ വാസന്തിയെപ്പോലെ കഠിനഹൃദയം മറ്റാരും ഇല്ല തന്നെ. ശ്രീരാമന്റെ മനസ്ഥിതി കൺമുമ്പിൽ കണ്ടിട്ടും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രലാപങ്ങളും ശ്രുതിഗോചരങ്ങളായിത്തീർന്നിട്ടും വാസന്തിക്കു തെല്ലും ശാന്തമാകുന്നില്ല. രാമനെ പൂർവ്വാധികം ശകാരിപ്പിക്കുവാനാണ് അവൾ ശ്രമിക്കുന്നത്. കരയുന്നതുകൊണ്ടു ഇനിമേലാതെ ഉണ്ടാകുന്നില്ലെന്നാണ് വാസന്തിയുടെ അഭിപ്രായം. ഈ ആശയഗതിയിൽത്തന്നെയായിരിക്കണമല്ലോ കവിയും നിൽക്കുന്നത്. വാസന്തിയെ വജ്രഹൃദയയാക്കിയ കവി തന്നെയല്ലേ ഈ സന്ദർഭത്തിനു ഉചിതമായ സമാധാനം പറയേണ്ടത്? വാസന്തി പറയുന്നു —

“കരകം കവിയുമാറാണ് വെള്ളമേറ്റും കുളത്തി-
ന്നൊരുവഴി പരിവാഹം പ്രതിവിധാനമല്ലോ,
ഘനശോകക്ഷോഭവേഗം മാനസത്തിന്നുമക്ക-
രകയുകിലല്ലുതന്നെ ഒരൽപ്പം ആശ്വാസമേകും.”

ദുഃഖവേഗംകൊണ്ടു ഉഴറുന്ന ഹൃദയത്തെ ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള ഏകമാർഗ്ഗമാണ് ഉറക്കെയുള്ള കരച്ചിൽ. ഈ തത്വം എത്രയോ വാസ്തവമാണെന്ന് അനുഭവസ്ഥന്മാർക്കറിയാം. എങ്കിലും അവസരോചിതമല്ലാത്ത ഈ ശ്രീരാമപ്രലാപങ്ങൾ കേട്ടുകൊണ്ടിരിക്കാൻ തമസയ്ക്കു സഹിക്കുവാൻ സാധ്യമാകുന്നില്ല. അവൾ വാസന്തിയോട്, “സഖി, വാസന്തി, നീ മറ്റെന്തുകൊണ്ടാണ് ഈ മർമ്മത്തിൽ തൊട്ടിരിക്കുന്ന അസ്ത്രത്തെ നീയിങ്ങനെ പിടിച്ചിളക്കിയിട്ട് ദുഃഖിപ്പിക്കുന്നത് എന്നോടും ഇങ്ങനെ

ണേയും പിന്നെയും പിന്നെയും ഓർപ്പിക്കേണ്ടവളല്ലോ" എന്നിങ്ങനെയാണ പറയുന്നതു്. രാമൻ ശോചിക്കുന്നതു സീതയ്ക്കു് ഒട്ടുംതന്നെ സഹിക്കുന്നില്ല

സീതയാണ തന്നെ സ്പർശിക്കുന്നതെന്നു ശ്രീരാമനു തോന്നുവാൻ തുടങ്ങി. പക്ഷേ അവളുടെ ദർശനം അദ്ദേഹത്തിനു ലഭിക്കുന്നില്ല ആനന്ദം, സ്പർശസൌഖ്യം അവ വിളിച്ചിട്ടു് ഇങ്ങനെ വിലപിക്കുന്നു.—

"പുന്നാം കാരുണ്യാർദ്രദൃഷ്ടിരതിസമദമനതയു-
　　ള്ളക ഞാൻ പിരിച്ചു!-
ന്നെന്ന് ദമ്മു ഒരുകരകോരംകുതർശിക്കും
　　സ്പർശസൌഖ്യംപലിമ്പുൻ.
ഇന്നലക്കതന്നെ ത്തനം ദുഃഖവെവലി-
　　പല്ലവപോലെ മഴ്യ,
നന്നായ് പ്രേമോപാര സ്വാരവർശിതമിതാ-
　　മർക്കരെ ലബ്ധമായി."

ആ കരത്തിന്റെ സ്പർശനംതന്നെയാണ താനിപ്പോൾ അനുഭവിക്കുന്നതെന്ന് അദ്ദേഹം അറിയാതിരിക്കുന്നില്ല. സീതയ്ക്കും പ്രാണനാഥസ്പർശനം പുളകോദ്ഗമകരമായി പരിണമിച്ചു.

ഈ അതിസങ്കുചിതയായ സീതയെന്നും, ആ ദേവിയുടെ മനോവേദനകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന തന്റെ സ്വഭാവങ്ങളിൽ വിശ്വാസം ഉണ്ടായതെന്നും അനുമാനിച്ച അദ്ദേഹം വിശ്വസിക്കുന്നതു്. ആ വിശ്വാസത്തെ കവി മനോഹര വാക്കുകളെക്കൊണ്ടുതന്നെ പ്രകാശിപ്പിക്കയും ചെയ്യുന്നു-

"ഇന്നു സുഗ്രീവസഖ്യം കപികളുടെ ബലം
ജാംബവൽബുദ്ധിയെന്നി-
ട്ടൊന്നും പാർത്തില്ല ലങ്കാനഗരമതിലഹോ! തര-
ത്സൈന്യവും തീർത്തതല്ല
നാനാശ്ചര്യങ്ങളെന്തിൽ സമ്പ്രതി നല്ല
മാല്ല സൗമിത്രിബാണം
ഒന്നല്ലീ വില്ലുമായ് ഞാനിതു ചെയ്തു മമ-
വിട്ടന്നീ പ്രാണനാഥേ!"

ഈ വാക്കുകൾ സീതയ്ക്കു പൂർവ്വവിശേഷമോർമ്മയുണ്ടാക്കു വാനായ് ഉണർത്തിക്കൊടുക്കുന്നതെന്നു സീത അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ലക്ഷ്മണനോടുകൂടെ കൃപയായിരിക്കുന്ന സീതയ്ക്ക്, അശോകവനത്തിൽ രാമൻ സന്ദർശിച്ചുകൊണ്ട് സീതയുടെ അടുത്തിരുന്ന ധർമ്മപത്നിയെ ഉണർത്തിയിരിക്കുന്ന പ്രകാരം ഒക്കെയും ഏറ്റവും അധികം സ്പഷ്ടമായിത്തോന്നി. ദീർഘനിശ്വാസത്തോടുകൂടിയാണ് ശ്രീരാമൻ, ആ കേട്ടതിൽ പറഞ്ഞത് ഇപ്രകാരമാണ്—"ഇപ്രകാരം അങ്ങനെതന്നെ യാണ് ആര്യപുത്രർ; അതോ, പാതിവ്രത്യത്തിനാലുള്ള പരിശുദ്ധിയും വ്യസനത്തെയും ആര്യപുത്രൻ ഇപ്രകാരം എന്റെ ഹൃദയത്തിൽനിന്ന് എടുത്തുകളയാതെ."

ഉൽകൃഷ്ടപുണ്യത്താൽ ലഭിപ്പാൻ സംഗതിവന്ന ആര്യപുത്രന്റെ പാദാംബുജങ്ങളിൽ പ്രണിപതിച്ചു സീത തന്റെ ഭാവനയിൽ ഒപ്പം തന്നെ ആനന്ദം ചെയ്തു. ഇവിടെ മൂന്നാമങ്കവും അവസാനിക്കുന്നു.

അരുന്ധതിയുടെ കൂടെ കൗസല്യാദേവിയുടെ ധർമ്മപത്നികളുമൊരുമിച്ച് ഋഷ്യശൃംഗാശ്രമത്തിൽനിന്ന ഭഗവാൻ വസിഷ്ഠൻ, മിഥിലയിൽ നിന്ന രാജർഷി ജനകൻ എന്നിവർ വാല്മീകി മഹർ

ഷിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ ശുശ്രൂഷിച്ചിരിക്കുന്ന എന്നുള്ള പരമാർത്ഥത്തെ കവി, ഉദയാതന സൗധാതകിമാരു ടെ സംഭാഷണംകൊണ്ടു വിശദമാക്കി വിസ്തരിച്ചു അ വസാനിപ്പിച്ചതിനുശേഷം ഇതാ കഥാരംഗത്തിലേക്കു പ്രവേശിക്കുന്നു.

ജനകരാജർഷിക്കു, കൗസല്യയെ ഈ വിധത്തിൽ കാ ണേണ്ടി വന്നതോർത്തു്, അതിനൊരു ദുഃഖം തോന്നി. അ ദ്ദേഹം വിചാരിക്കുന്നതു്,

"ഗേഹശ്രീപോലെ, മൂർത്തിമതി മംഗളസമ്പൽപോ-
ലാനന്ദമേകി മമ സ്വാന്തമെന്നും താൻ
ഈ ദേവിയെന്നെയിപ്പോൾ കാണുമ്പോൾ ഇവി ട്ടു
കാലത്തിനെപ്പറ്റി ഈയവസ്ഥയിൽ വന്നു പോലെ."

തനിക്കു ഒരു കാലത്തു ഏററവും പ്രിയങ്കരയായി രുന്ന ആ കൗസല്യയുടെ ദർശനം കൊണ്ടു തന്നെ അതികഠിനമായി വേദനിക്കുന്നു്. കൗസല്യ യ്ക്കു ജനകർഷിയുടെ സന്ദർശനം സങ്കടകരമായിത്തീർന്നു. ജനകനെ നോക്കി ദേവി കൗസല്യ പറയുന്നു — "ഇദ്ദേഹം മഹാരാജാവിന്റെ ഉററ സ്നേഹിതനും വത്സ യായ സീതയുടെ പിതാവുമായ ആ രാജർഷി തന്നെ. ഹാ, കഷ്ടം, കഷ്ടമേ! സന്തോഷകരമായിരുന്ന പണ്ട ത്തെ ദിവസങ്ങളെല്ലാം ഇന്നോർക്കുമ്പോൾ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ദർ ശനം സങ്കടമുളവാക്കുന്നു! ഹാ, ദൈവമേ! ഇതൊന്നും ഇ നിക്കിപ്പോഴില്ലാതായല്ലോ" ഇതിലധികം തന്റെ ഹൃ ദയത്തെ മനോഭാവം എങ്ങനെയാണ് വെളിപ്പെടുത്തു ക!

പുത്രിയിലുള്ള വാത്സല്യാതിരേകം കൊണ്ടും താ ഴ്ന്നവരായ അവളെ ശ്രീരാമൻ പരിത്യജിച്ചതോർത്തുള്ള അസഹ്യദുഃഖംകൊണ്ടും പരവശനായ ജനകൻ, കൗസ

ല്ലതെ അല്പം പരിഭവത്തോടുകൂടിയാണ സംഭവിക്കി ച്ചതു്. രാമചന്ദ്രന്റെ ഏതോ ഒരു മഹത്തായ കൃത്യങ്ങ ളം കൊണ്ടു അല്പബുദ്ധികളായ ജനങ്ങൾ കുത്സിതമായ കിംവദന്തിയെ എല്ലാടത്തും പരത്തി, അഗ്നിപരി ശുദ്ധിയെ വിശ്വസിക്കുന്നതുമില്ല. അതിനാൽ ഈ ക ഠിനകൃത്യം ചെയ്യേണ്ടതാണ് എന്നു കഞ്ചുകി രാജർ ഷിയെ ധരിപ്പിച്ചപ്പോൾ ആശ്ചര്യാധീനനായി അദ്ദേ ഹം, "ആ നമ്മുടെ പുത്രിയെ ദൂഷിപ്പിപ്പാൻ അഗ്നി ജനങ്ങൾ പറയുന്നവനാണ്! കഷ്ടം, ബാലികയെന്നു പറ യേണ്ട രാമനാൽ അവമാനിക്കപ്പെട്ട നമ്മെ പിന്നെയും പിന്നെയും അവമാനിക്കയാണ്" എന്നിങ്ങനെ ഖേദത്തോടുകൂടി പ്രതിവചിച്ചു. പിന്നീടദ്ദേഹത്തിന ജനൻ പറഞ്ഞുപോയ ആ വാക്കുകൾ അതിനു കവിത്വ പരമായ ഭാഷയോടുകൂടി അനുകരിച്ചും ആരംഭി ച്ചു. "കഷ്ടം കഷ്ടം, സർവ്വവിധത്തിലും ഞാൻ മഹാ ദുഃഖത്തിന്നു പാത്രമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. പ്രിയ സുഹൃത്തിന്റെ പ്രി യപുത്രിയെ ഒരുമിച്ചുകൊണ്ടു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാതെ കാണ്മാൻ സംഗതി വന്നപ്പോൾ കൂടിയും വ്യസനത്തോടുകൂടിയ ല്ലല്ലോ ഞാൻ കാണുന്നതു്

"നന്നായി ഉള്ളിൽ ചിന്തിച്ചാൽ പ്രിയസുഹൃത്തെ-
    ന്നാനന്ദപ്രദം-
മന്നാനന്ദകരമായ കൺമണിയാം
    മദ്ദൈവവും ജീവനം
എന്നല്ലാതിവളും സുഖാനുഭവമായ്-
    അതിനില്ലയോ മന്നനാം
മന്നൻപങ്ക്തിരഥൻ തന്നുടെ കൃപ-
    യ്ക്കൊന്നായ് ഭവിച്ചില്ലയോ!"

കഷ്ടം ഇവരും തന്നെയല്ലേ ആ കൌസല്യ!

[illegible] അതിൽ എന്താണെന്നും? ലവൻ്, ഞാൻ വാല്മീകിയുടെ പുത്രനാണല്ലാതെ [illegible] അറിഞ്ഞുകൂട അതിനാൽ അവരുടെ ചോദ്യങ്ങൾക്ക് ഉത്തരമായിട്ട അവൻറെ പ്രത്യുത്തരം —"ഞാൻ വാല്മീകിയുടെ പുത്രനാണ്"

അവർ ഇരുവരും സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനിടയ്ക്കു ലക്ഷ്മണപുത്രനായ ചന്ദ്രകേതു [illegible] അശ്വമേധത്തിൽ [illegible] [illegible] മനസ്സിലായതു് ചന്ദ്രകേതു [illegible] ലവൻ [illegible] രാമായണകഥാപു[illegible] സീതയുടെ പുത്രനാണ് [illegible] [illegible], [illegible] കഥ[illegible] ലവൻ പറഞ്ഞതുകേട്ടപ്പോൾ [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] വാല്മീകിമഹർഷി [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] വരുത്തിയിരിക്കുവാനായിട്ടാണ് [illegible] [illegible] അയച്ചിരിക്കുന്നതെന്നും, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

പൗരന്മാരുടെ അപവാദംകൊണ്ടു വല്ലഭൻ വ്യസനിച്ച് രാമനാൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടും പ്രസവവേദന സമീപിച്ചും ഇരിക്കുന്ന വൈദേഹിയായ സീതാദേവിയെ ശ്രീകാകുത്സ്ഥനിയോഗത്താൽ കാട്ടിൽ പരിത്യജിച്ചു ലക്ഷ്മണൻ തിരിച്ചുപോന്നപ്പോഴേക്കു ഈ വനത്തിൽനിന്ന മുനികുമാരികൾ ഗ്രഹിച്ചു.

ജനകൻ മകിക്കൽക്കൂടെ കേട്ടാലിച്ചു അത്ഭുതം ഇങ്ങനെ ഉദ്ഘോഷിച്ചു — "അയ്യോ, ദുർബുദ്ധികളായ പൗരന്മാരുടെ പരിഭാഷ! അയ്യോ, രാമചന്ദ്രന്റെ സാഹസപ്രവൃത്തി!"

"ഇക്കണ്ടതിൽക്കൊണ്ടു ദയയുള്ളപ്രഹരസദൃശമീ വച-
നമാത്മാവിലെ
ഉൽക്രോശിച്ചീടാത്ര വളരെ വിലപിച്ചാർ മഹാ-
ശോകാകുലമാനസം"

ഇത്രയും ശ്രവിച്ചു 'ലോകരേ, അവളുടെ പുത്രനെന്നപോലെ രക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടവളല്ലേ? രക്ഷിക്ക, രക്ഷിക്ക" എന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചു. അപ്പോൾ ആശ്രമത്തിൽ അത്ഭുതം ദേവിയുടെ അപേക്ഷയെ സ്വീകരിച്ചു.

"ഒരു കാലം ഞാൻ കണ്ടിട്ടുള്ള ദൈവതമിവൾ
തന്നെയല്ലോ
പൗരന്മാരിൽ ചിലർ വിമലശീലയെ-
പ്പഴിക്കുന്നു"

എന്നിങ്ങനെ സമാധാനം ചെയ്തു. ഈ സമയം ചില കുട്ടികൾ, നാട്ടിലുണ്ടെന്ന കേട്ടിട്ടുള്ള കഥയെങ്ങനെ ഈ ആശ്രമസമീപം എത്തിയിരിക്കുന്നതായി മഹർഷിയെ അറിയിച്ചു. കുട്ടികളുടെ നിർബന്ധമാലെങ്കിലും വൃത്താന്തം മുഴുവനെയും അറിയാതി

ചന്ദ്രകേതുവിന്റെ വിവാദംകേട്ടു ലവൻ പരിതുഷ്ട നായി, ആ ആഹ്വാനം കേട്ടപ്പോൾ ലവനു തൃപ്തി യായി. ആ ബാലൻ ഒട്ടും താമസിക്കാതെ ചന്ദ്രകേതു വിന്റെ പുരോഭാഗത്തെത്തി. "നിന്റെ വീര്യം മുഴുവൻ പ്രത്യക്ഷത്തിൽ പരീക്ഷിക്കാനുള്ള ഒരു നികഷമാണു ഞാൻ" എന്നുള്ള ചന്ദ്രകേതുവിന്റെ ആത്മോപന്യാസത്തെ ക്കുറിച്ച താല്പര്യം, ലവനെ പൂർവ്വാധികം ക്രുദ്ധ നാക്കി. തേരോട്ടിയ സുമന്ത്രരും ചന്ദ്രകേതുവിന്റെ സൈന്യങ്ങളും ... ലവനോടെ തീർപ്പാനാവില്ല. ഉടനെ ആ ബാലൻ ജൃംഭകാസ്ത്രം കൊണ്ട് അവരെയെല്ലാം സ്തംഭിപ്പിച്ചു. അതോടുകൂടി അവരുടെ കോലാഹലവും ശമിച്ചു. ചന്ദ്രകേതു ജൃംഭ കാസ്ത്രാധീനനായ ബാലനെക്കണ്ട് അത്ഭുതമോടെ പരിഭ്ര മിച്ചു. ചന്ദ്രകേതുവിനെക്കാണുവാനുള്ള കൗതുകം ലവന്റെ കണ്ണുകൾക്കു പൂർവ്വാധികമുണ്ടായി. പരസ്പരസ്നേഹത്തി ന്റെ ഒരു ... ഉത്സുകരായി ച ന്ദ്രകേതു ... ആ ബാലൻ ... ത്തിൽ ... ഇല്ല. പക്ഷെ ... എന്നും ... എന്നുള്ള

"... പരിഷ്കരിച്ചു ... ഇല്ല ...
... തന്നെ ... ഇല്ല?
... സകല ക്ഷത്രിയ ...—
... വികാര ...ൽ."

[illegible]

ഇങ്ങനെയായി ശ്രീരാമൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. "[illegible] നിമി[illegible] [illegible] അവലംബിച്ചുള്ള [illegible] എന്നുള്ളതു പ്രമാണി[illegible] [illegible] എന്തെന്നാൽ,

"[illegible]
[illegible]
പ്രീതി[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
പ്രാണ[illegible]
സഹോദരന്മാരേ?"

ഇതാണു [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] രാമൻ [illegible] [illegible] [illegible] തന്റെ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] രാമൻ രാവണനെ സംഹരിച്ചു [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] രാമൻ [illegible] [illegible] [illegible] ചെയ്യാൻ [illegible] [illegible] ചെയ്യുന്നു. അവൻ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible]" എന്നു അവൻ [illegible] [illegible] [illegible] രാമൻ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] അവൻ രാമന്റെ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ഇത്രയുമായപ്പോൾ കുശനും ലവനരികിലെത്തി. ലവൻ ആശ്രമത്തിലേക്കെത്തിയിരിക്കുന്നതു കേട്ടിട്ടാണ് ആശ്ചര്യഭരിതനായി സഹോദരനെ സന്ദർശിപ്പാൻ കുശൻ പുറപ്പെട്ടു വന്നിരിക്കുന്നതു്. ആശ്ചര്യം പൂണ്ടുകൊണ്ടു കണ്ടാലെ "എന്തു കഥയാണിതു്?" എന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടു സമ്പ്രാപ്തനായ ശ്രീരാമനെ നോക്കുന്നതിലാണ് പ്രസന്നവദനനായ ലവൻ, കുശന്റെ സമീപം ചെന്നു രാമായണമാഹാത്മ്യത്തിൽ ഗുണശാലിയായ രാമൻ എന്താണിരിക്കുന്നതെന്നും, താതപാദരോടുകൂടെ കേട്ടിട്ടുള്ള ഗുരുകഥയോടുകൂടി അത്ഭുതത്തെ ഉപദേശിക്കുന്നതെന്നും ആവശ്യപ്പെട്ടു്. 'താതപാദരോടുകൂടെ കേട്ടിട്ടുള്ള ഗുരുകഥകളോടു കൂടി' എന്ന വാക്കിന്റെ താല്പര്യം മനസ്സിലാകാതെ കുഴങ്ങുന്ന കുശനോടു്, "ജ്യേഷ്ഠ, സർവ്വഗുണസമ്പന്നനായ ചക്രവർത്തി—ഉത്തമനായ പുത്രൻ—പ്രിയപ്പെട്ട നിലയിൽ എന്നെ സ്വാഗതം ചെയ്തു, അതുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്നിധിയിൽ വന്ന ഈ രാജർഷി നമുക്കു ഭക്തനാകുന്നതാണ്" എന്നിങ്ങനെ ലവൻ അറിയിച്ചു. കുശൻ സംശയത്തോടെ അദ്ദേഹത്തെ താതപാദങ്ങളിൽ പേർ പറഞ്ഞു നമസ്കരിച്ചു. രാമനാകട്ടെ കുശനെ ആലിംഗനം ചെയ്തിട്ടു ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചു—"ഈ ബാലൻ എന്റെ പുത്രനായിരിക്കുമോ?

"തിരിച്ചറിഞ്ഞതിൽ നിന്നിട്ടിഹ പലവഴി
അങ്ങെത്തുന്ന വാത്സല്യമോ ഉ—
ള്ളംതന്നെക്കുളിർപ്പിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ
വസിക്കുന്ന ബാലന്മാരാണോ!

ഇംഗ്ലണ്ടാൽ പ്രവിപ്പുള്ളോരു ഭരണഭാരം
കൊണ്ടു സൃഷ്ടിപ്പതോ ഞ-
ങ്ങൾക്കുള്ള ഭാഗ്യലക്ഷ്മിയിലൂടെ താഴിക്കു-
പോയിക്കൊണ്ടാൻ?"

ഇതാണു് അവരെല്ലാവരും സാധാരണമായി പാടു
ന്നതിൽ ഒന്നു്. സ്ത്രീകളുടെ രാമന്റെ ഹൃദ
യം ഒരു കരുണാർദ്രത്വത്തോടു ചേർന്നിട്ടു മുതൽ നാനാവികാര
പരിവാരിതമായി; സ്വാതന്ത്ര്യം സർവ്വദാ അനുഭവ
മായ ഭാരതീയന്മാരുടെ ആകാരം രാമന്റെ സവിശേഷ
പ്രീതിക്കു കാരണമായും തീർന്നു. അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ
പിന്നെയും സംഭാഷണം ചെയ്തു—"പാശ്ചാത്യ വ
നിതകൾ ഒരു കാട്ടുജന്തുവാണെന്നു്. ഇവിടെ ശു
ദ്ധമായ പഴയ ദേവതാ പരിതൃപ്തിയുണ്ടു്. ഇവര
ടെ സ്വാതന്ത്ര്യം ദൈവവും ഇങ്ങനെ ഇരിക്കയും
ചെയ്യുന്നു. ഒന്നോ രണ്ടോ, ശ്രീകോവിലുകളും ഉപദേ
ശവും പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതു് ഇതിൽ അല്പം ആ
ലോചിക്കേണ്ടതു്. പഴയ ചിത്രദർശനസമയത്തിൽ, പ്ര
സംഗവശാൽ, ഞാൻ സന്ന്യാസിമാരുടെ അനുവദിച്ചിട്ടുള്ള
ഭക്തന്മാർ ഒരു സമയം സ്വാധീനമായിരിക്കുന്നതായി
രിക്കാം. ഈ അനുഭവം പാശ്ചാത്യരുടെ പ്രയോഗത്താൽ പൂ
ർണ്ണമായ ദേവതയും സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ളതായി ഞാൻ കേട്ടിട്ടു
ണ്ടു്. എന്നാൽ ഇവരുടെ ഈ സ്വാതന്ത്ര്യത്തെ
പല വിധത്തിലും കൊണ്ടും ഇരകൾ ഇറങ്ങുന്ന ഹൃ
ദയത്തിന്റെ ഭാഗമായിരുന്നു എന്നു് സ്പഷ്ടമാക്കുകയും ചെയ്യുന്ന ഒരു
വിധത്തിൽ ഏതോ ഒരു ചിന്താധാരയായിത്തന്നെ
ഞാൻ പ്രാർത്ഥനയാൽ കണ്ടിട്ടുള്ളതു്." അദ്ദേഹ
ത്തിന്റെ മുഖം ഈ ഘട്ടത്തിലെത്തിയപ്പോൾ കണ്ണു
കളിൽ ജലം നിറഞ്ഞു. അവൻ ഈ കാഴ്ചകണ്ടു പി

ച്ചിട്ടു. കണ്ട സഹോദരനെ ഇങ്ങനെ സമാധാന
പ്പെടുത്തി—

“സീതാദേവിയാമീ ശ്രീരാഘവനെ ഭാര്യ-
യോടുമില്ലാതെ പഴിക്കാ-
ലെടുത്തു കാനനത്തു പ്രിയയുടെ വിരഹേ
നാട്ടു വൻകാട്ടിലേപ്പോലെ
ഭാഗ്യമെത്തുമ്പോഴും നിദ്രയെന്നിവരിനി-
പ്പോരാതെന്തിപ്രകാരം
ചൊല്ലിക്കൊണ്ടാരാഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു-
ള്ളനാൾപോലെയില്ലി!”

ഭരതന്റെ ആ വാക്കുകൾ ശ്രീരാമന്റെ വിചാരങ്ങൾക്കു
ഒരു അതിക്രമിച്ചു നിൽക്കുന്നതായി കണ്ടതിനാൽ,
“ഇവരെ മാതാപിതാക്കന്മാരെന്നുള്ള ചൊല്പടി
യിൽനിന്നു ഇനി അവകാശമില്ല” എന്നു് അദ്ദേഹം തീർ
ച്ചപ്പെടുത്തിയെങ്കിലും ആ ബാലന്മാരിലുള്ള പ്രേ
മം അധികമായി വർദ്ധിച്ചുവന്നതേയുള്ളു.

കുശലവന്മാരുമായി ശ്രീരാമൻ സംഭാഷണം ചെ
യ്തും, അവരാരെന്നറിവാൻ വഴി കാണാതെ വിഷമിച്ചും
നില്ക്കുമ്പോളാണു്, അരുന്ധതീവസിഷ്ഠന്മാരും,
കൗസല്യയും, രാജർഷിയായ ജനകനും ആ ആശ്രമ
ത്തിൽ എഴുന്നള്ളിയിരിക്കുന്നതായി അദ്ദേഹം അറി
ഞ്ഞതു്. രാജജനകന്റെ ആഗമനം രാമനെ അതി
യായി വിഷാദിപ്പിക്കുവാൻ ചെയ്തു്. എന്തുകൊ
ണ്ടെന്നാൽ,

“ദുർവ്വാരബന്ധമെന്നാകുമതിഖിന്നനായും
ശ്രീ വസിഷ്ഠാദ്യരോടും
ചേർന്നെത്തിയിവരെക്കാണുവാനുഴറിക്കളയും
രാജർഷിപുംഗവനെ

[illegible]—
[illegible]
[illegible]
[illegible]!"

[illegible] വിൽ [illegible] തോന്നി. [illegible] ആദ്യമേ തോന്നിയ [illegible]. ഇതുമാത്രം [illegible] രാമൻ സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നത് അദ്ദേഹം കരുതിയിരുന്നില്ല. ഉദ്ദേശ്യത്തിനു പ്രതികൂലവും വിപരീതമായ [illegible] സഹജമാണല്ലോ. ആ സ്ഥിതിക്ക് [illegible] അദ്ദേഹത്തിന്റെ താൽക്കാലികസ്ഥിതി [illegible]. ആ സംഗതി അറിഞ്ഞപ്പോൾ [illegible] വിചാരിക്കുന്നത് ഇപ്രകാരമാണ് —

"[illegible]–
[illegible]
[illegible]–
[illegible]".

ഇവിടെയാണ് നാടകത്തിലെ ഇതിവൃത്തത്തിന് കവി വികാസമിടുന്നത്. പിന്നീടദ്ദേഹം [illegible] വാല്മീകികൃതമെന്നു കവി സങ്കല്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. [illegible] നാടകത്തിലെ ഇതിവൃത്തം,

"[illegible]
[illegible]

ദൃശ്യകാവ്യത്തിൽ പൂർവ്വകഥാപ്രസംഗം അപരിഹാര്യ മാകയാൽ സമർത്ഥനായ കവി കൗശലപൂർവ്വം ചേർത്തിരിക്കുന്നതാണ് അപൂർവ്വതയെങ്കിലും ചിത്രദർശനം എന്ന അങ്കത്തെയും ദ്വിതീയ എന്ന ദൃശ്യങ്ങളെയും, അന്തർനാടകമെന്ന ഗർഭാങ്കത്തെയും പ്രസ്തുത മനോഹരമുള്ളതാക്കിയിരിക്കുന്നു.

ഉത്തരരാമചരിതത്തിലെ വർണ്ണനകൾ സുദീർഘങ്ങളാണെന്നും, നാടകത്തിന്റെ ഒഴുക്കിനെ കവി, അറിഞ്ഞോ അറിയാതെയോ ഇതിൽ ബലം അനുവദിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും ചിലർക്ക് അഭിപ്രായമുണ്ട്. ഈ പക്ഷത്തിന് എത്രത്തോളം പ്രാബല്യമുണ്ടെന്ന് ഇവിടെ നിരൂപണം ചെയ്യുന്നില്ല. എന്നാൽ ഒരു സംഗതി നിർവിവാദമാണ്. വർണ്ണനാബഹുലമാണ് ഉത്തരരാമചരിതം. പക്ഷേ അവ സന്ദർഭയോഗ്യങ്ങളായിരിക്കുന്നില്ലേ, ഭാവനകളെ ഉണർത്തുന്ന ധർമ്മത്തെ ഭംഗിയായി നിർവ്വഹിക്കുന്നുണ്ട് താനും.

ഇനി നമുക്ക് ഉത്തരരാമചരിതത്തിലെ കഥാപാത്രങ്ങൾ ആരൊക്കെയാണെന്നും അവർ ഈ നാടകകഥയുമായി സംബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നത് എങ്ങനെയെല്ലാമെന്നും ഒന്നു നോക്കുക തന്നെ.

ഉത്തരരാമചരിതം നാടകത്തിലെ നായകൻ ധീരോദാത്തനായ ശ്രീരാമൻതന്നെ. അദ്ദേഹം സീതാപരിത്യാഗത്തിൽ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്ന ധീരത ഹൃദയംഗമമാണെന്നു പറയാതിരിക്കാൻ ന്യായമില്ല. ആദ്യം മുതൽ അന്തം വരെ ഒരു സംഗതി കൊണ്ടല്ലെങ്കിൽ മറ്റൊരു സംഗതികൊണ്ട് അദ്ദേഹം കരയുന്നതേ നാം കാണുന്നുള്ളൂ. പക്ഷേ മനസ്സിന്റെ ബലത്തിൽ അദ്ദേഹം ബലിഷ്ഠനായ ഒരു ക്ഷത്രിയൻ തന്നെയാണ് സീതാസംബ

ന്ധികളായ വികാരങ്ങളെല്ലാം ശ്രീരാമനെ പ്രശാന്ത ഗാംഭീര്യത്തിൽ നിന്നു വിരമിപ്പിക്കുന്നില്ല. പ്രജകൾക്കു വേണ്ടി ആത്മത്യാഗം പോലും ചെയ്വാൻ സന്നദ്ധനാ യിരുന്ന അദ്ദേഹം തനിക്കേറ്റവും പ്രിയപ്പെട്ട മൈ ഥിലിയെപ്പോലും ജനാപവാദത്തിന്റെ പേരിൽ പരി ത്യജിക്കയാണു ചെയ്തതു്.

വർണ്ണാശ്രമധർമ്മങ്ങളെ രക്ഷിക്കുന്ന കാര്യ ത്തിലും തന്റെ രാജ്യത്തു നടക്കരുതെന്നു വല്ലതായ നിർബ്ബന്ധം അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടു്. അതിനാൽ തന്നെയാ ണല്ലോ അദ്ദേഹം ശൂദ്രതാപസനെ നിഗ്രഹിച്ചു ബ്രാഹ്മ ണശിശുവിനെ ജീവിപ്പിച്ചതു്.

ഗുരുജനങ്ങളിൽ രാമനുള്ള ഭക്തിയും ബഹുമാന വും നിസ്സീമമായിരുന്നു. വസിഷ്ഠാദികളുടെ ഉപദേശം ശിരസാവഹിക്കയാണു രാമൻ കാലാകാലം ചെ യ്തതു്. പിതൃസന്ദർശനാവസരത്തിൽ കൈകേയിയെ കണ്ട സമയത്തു ലക്ഷ്മണൻ പ്രകടിപ്പിച്ച അനാദരം പുരുഷോ ചിതമല്ലെന്നു രാമൻ വ്യക്തമാക്കി.

അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഏകപത്നീവ്രതം രാജാക്കന്മാ ർക്കു മാത്രമല്ല, പുരുഷന്മാർക്കെല്ലാംതന്നെ അനുകരണീ യമാകുന്നു. ഗാഢമായ പ്രേമം അദ്ദേഹത്തിനു സീത യിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ വിശിഷ്ടപ്രണയത്തിനുവേണ്ടി ജീവിതം മുഴുവൻ പോരാടിയ ഒരു മഹാപുരുഷനാണു് രാമൻ.

സഹോദരസ്നേഹം അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെ മറ്റാർക്കു മില്ല. സുമിത്രയുടെ പുത്രനായിരുന്നിട്ടും ലക്ഷ്മണനിൽ ശ്രീരാമൻ പ്രദർശിപ്പിച്ചിരുന്ന വാത്സല്യം അന ന്യസാധാരണമായിരുന്നു. ഉൽകൃഷ്ടഗുണങ്ങളെല്ലാം അവയുടെ പൂർണ്ണരൂപത്തിൽ പ്രതിഫലിച്ചിരുന്ന രാമ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

അദ്ദേഹം യാഗം കഴിഞ്ഞു് രാജധാനിയിലോട്ടും ഭാര്യാ മാരോടുംകൂടി തപോവനത്തിലേക്ക് എഴുന്നെള്ളുകയാണ ചെയ്യുന്നതു് കർത്തവ്യനിർവ്വഹണത്തിൽ സംഭവിക്കാ വുന്ന വിഷമതകൾ അനുഭവിച്ചുതന്നെ തീരണമെന്നാ യിരിക്കാം അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിശ്ചയം

അഷ്ടാവക്രനും ദുർമ്മുഖനും സന്ദേശവാഹികൾ മാത്രമാണ്. ഒന്നാമൻ ഋശ്യശൃംഗന്റെ ആശ്രമത്തിൽ നിന്നും, മറ്റവൻ നഗരജനങ്ങളിൽനിന്നും സന്ദേശം കൊണ്ടുവന്നു് രാമന്റെ കണ്ണുകളിൽ പകരുന്നു. ദുർ മ്മുഖന്റെ സന്ദേശം, രാമന്റെ സ്വകാര്യജീവിതത്തെ പ്രതി രോധിക്കുന്ന കൊടുങ്കാറ്റുകൊണ്ടു് നാടകത്തിന്റെ തിരമറ സൃഷ്ടിക്കുമെന്നായിരുന്നു താനും. ആദ്യത്തെ ആളും താൻ അറിഞ്ഞ സംഗതികൾ തിരമറസൃഷ്ടി ക്കാതിരിക്കുന്നതു് എങ്ങനെയെന്നു് അയാൾ പിന്നീടുനിശ്ച യിച്ചു. പിന്നെ വെറും ചൊല്ലുകാരനാണ് അന്തഃപുര പരിചാരകൻ.

വേത്രവതിയുടെ വാസന്തിയും ആത്രേയിയും സാധാ രണ സ്ത്രീകളെപ്പോലെ വെറും നാടകപാത്രങ്ങൾ തന്നെ. പക്ഷെ അന്തസ്സാരവിഹീനങ്ങളായ വിഷയ ങ്ങളിൽ വ്യാപൃതരല്ല അവർ. രാജ്യഭാരങ്ങളേയും ഗൈഹസ്ഥ്യങ്ങളേയും സംബന്ധിച്ച കാര്യങ്ങളിൽ അവർ സവിശേഷശ്രദ്ധയും ഉൽക്കണ്ഠയും ഉള്ളവരായിട്ടാണ വനദേവതയായ വാസന്തിപ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നതു്. അതിഥി സൽക്കാരപ്രവീണയായ ആത്രേയിയെക്കൊണ്ടു കവി പറയി ക്കുന്നതെന്തെന്നു നോക്കുക.—

"ഇന്നല്ലോ സുപ്രഭാതം മമ വനത്തിൽ
    നിർമ്മലമെൻ വാഴ്വും തപസ്സും
നന്നായ്പ്പുണ്യങ്ങളും ഫലമുള്ള കഴിവുവന്ന
    മഹാസംഗമത്താലെന്നാലും
നിന്നാലുള്ളംബുജങ്ങൾ നിയമമതി-
    ന്നൊന്നുപോലെ ഗുണദിക്കാ-
തെന്തും കാണാവതല്ലാ ദയവിതിൽ
    പരായിനമെന്നോർത്തിടേണ്ടാ."

ശൂദ്രതാപസനായ ശംബൂകൻ ദിവ്യപുരുഷനായി രൂപാന്തരപ്പെട്ടതിനുശേഷമാണ് രാമനുമായി അതിവിശദ സംഭാഷണം നടത്തുന്നത്. താൻ ശൂദ്രനായിരുന്നിട്ടും ഭക്തി തപഃപ്രഭാവമാണ് തനിക്ക് സിദ്ധിച്ച ദിവ്യത്വം. കാരണം ശ്രീരാമന്റെ പ്രസാദം മാത്രമാണെന്നും, ആ പ്രസാദസിദ്ധിക്ക് തപസ്സ് ഒരു ഉപകരണമായിത്തീർന്നുവെന്നതാണ് ശംബൂകന്റെ നിശ്ചയം. ശ്രീരാമന്റെ വനഭാഗങ്ങളും കാട്ടിക്കൊടുത്തും ഭക്തദർശനം ചെയ്തും ശംബൂകൻ ധന്യനായിത്തീരുന്നു. അഗസ്ത്യമഹർഷിയുടെ സന്ദേശം ശ്രീരാമനെ ഉണർത്തിക്കുന്നതും ശംബൂകനാണ്. വർണ്ണനാചതുരനായിട്ടാണ് ആ ദിവ്യപുരുഷനെ കവി നമുക്ക് പരിചയപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നത്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രകൃതിവർണ്ണനാവൈഭവത്തിന് ഉദാഹരണം താഴെ ചേർക്കുന്നു —

"ഇക്കുഞ്ജാവലിയാർന്ന പൽപ്പുതുതളിരിൽ വാഴ്വോരാ-
    ളലുകളും തേൻ
പുൽക്കാലാലണിക്കട്ട കിളികളിൽ
    കാകങ്ങളും തുകളുന്നൂ

അപ്രധാനങ്ങളെങ്കിലും പരിചിതന്മാരായ വാല്മീകാശ്രമത്തിലെ രണ്ടു കഥാപാത്രങ്ങളാണ് സൗധാതകിയും ഭാണ്ഡായനനും. സൗധാതകി, തനിക്കു നേരിട്ട അധ്യയനവിഘ്നത്തിനു കാരണഭൂതന്മാരായ താപസന്മാരെ വെള്ളത്താടിക്കാരെന്നു പരിഹസിച്ചുകൊണ്ടു സംസാരം ചെയ്യുന്നു. വസിഷ്ഠനെ വലുതായ വൃദ്ധസിംഹത്തിന്റെ സമാനമായ അതിഥിയെന്നല്ലാതെ മറ്റൊന്നും പറയുവാൻ സൗധാതകിക്കു സാധിക്കുന്നില്ല. വസിഷ്ഠൻ എന്നു കേട്ടപ്പോൾ താനൊരു വ്യാഘ്രമോ വൃകമോ ആണെന്നല്ലോ അയാൾക്കു തോന്നിയതു്. ഇതിനു കാരണവും ഇല്ലാതില്ല. വന്നപ്പോൾ, ആശ്രമത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു ഉടനെ സാധുവായ കപിലയുടെ ഒരു പശുക്കുട്ടിയെ ഭക്ഷിച്ചുകളഞ്ഞു. വ്യാഘ്രവൃകങ്ങളുടെ ധർമ്മമല്ലേ ഇദ്ദേഹം ചെയ്തതു്. സൗധാതകിയുടെ ഈ അഭിപ്രായത്തെ ഭാണ്ഡായനൻ തിരുത്തുന്നു. സൗധാതകിയുടെ കുടുമ്പിള്ളയായ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ ചിരിയാണ് തോന്നി. എന്നിട്ടു ഇങ്ങനെ പറയുകയും ചെയ്തു — "സ്ത്രീ എന്താണു പറഞ്ഞതു്! മാംസത്തോടുകൂടിയേ മധുപർക്കം എന്നുള്ള ആപ്തവാക്യത്തെ ബഹുമാനിക്കുന്ന ഗൃഹസ്ഥന്മാർ ശ്രോത്രിയനായി വരുന്ന അതിഥിക്കു വേണ്ടി ഒരു പശുക്കിടാവിനെയോ കാളയെയോ ഒരു വലിയ ആട്ടിനെയോ പാകം ചെയ്യുന്നു. ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങളാൽ വിധിച്ചിട്ടുള്ളതും ഇതുതന്നെയാണല്ലോ." ഇപ്രകാരം മാത്രമേ സൗധാതകിക്കു ധാരണയുള്ളൂ. ഈ ഭാഗത്തിലായുള്ള ഈ കഥാപാത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു കവി ഉദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളതു് വസിഷ്ഠാദികൾ വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ എത്തിച്ചേർന്നിരിക്കുന്നു എന്ന സംഗതി സഭ്യമായി അറിയിക്കുക മാത്രമാണു്.

ജനകരാജർഷിയെ കവി രംഗപ്രവേശം ചെയ്യിക്കുന്നത് അതിശയമായ [illegible] ഒരു ശ്ലോകത്തോടുകൂടിയാകുന്നു നോക്കുക: —

"[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]"

"കഷ്ടം കഷ്ടം, [illegible] കൊണ്ടും വാർദ്ധക്യംകൊണ്ടും [illegible] തപസ്സുകൾ കൊണ്ടും [illegible] ഇങ്ങനെ [illegible] ഈ [illegible]" ഇപ്രകാരം [illegible] അവസരത്തിൽ [illegible] ബ്രാഹ്മണരുടെ [illegible] [illegible] [illegible] കൊണ്ടും [illegible] കാളിദാസന്റെ [illegible] [illegible] [illegible] ബന്ധത്തെയും [illegible] കാലിദാസന്റെ [illegible] പ്രകടിപ്പിക്കുന്നു [illegible] മുമ്പു [illegible] [illegible].

തന്റെ രാമത്വപ്പുത്രനം സ്നേഹവും സംബന്ധിച്ചു വിധിവൈപരീത്യത്താൽ മനസ്സു തളർന്നു, അനേക മഹാരാജാവിന്റെ വിഷമസ്ഥിതിയൊന്നു കണ്ടറിയാതെ ഉള്ളിലെ വൈവശ്യവുമായി കാലയാപനം ചെയ്യുന്ന കൗസല്യയെയാണ് ഈ നാടകത്തിൽ കവി നമുക്ക് കാണിച്ചുതരുന്നത്

എന്നാൽ അരുന്ധതീദേവിയുടെ നില അപ്രകാരമല്ല. സൂര്യവംശത്തിന്റെ ഐശ്വര്യങ്ങൾക്കു വേണ്ടി എന്തു ക്ലേശവും സഹിക്കാൻ ആ സ്ത്രീരത്നം സർവ്വദാ സന്നദ്ധയാണ്. ആ മഹിളാമണിയുടെ നിഷ്കാമകർമ്മം രാമനേയും രാജ്യത്തേയും രക്ഷിച്ചു

കുശലവന്മാരെ സംബന്ധിച്ചും രണ്ടു വാക്കുകൾ പ്രസ്താവിക്കാതെ കഴികയില്ല. ക്ഷാത്രവീര്യത്തിന്റെയും സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്റെയും മൂർത്തികളാണ് ഇവർ രണ്ടുപേരും. അശ്വമേധപാലകന്മാരുടെ വീരവാദം കേട്ടപ്പോൾ ലവൻ,

"ലോകത്തിലാത്തപരിതാപനനായ വീരനെങ്കി-
ലാകട്ടെ ഭീഷണിയിതെന്തിനു ക്ഷത്രിയോ ഞാൻ"

നിർഭയം ഇങ്ങനെ എതിർത്തു പറകയാണല്ലോ ചെയ്തത്. ഇതൊന്നും വീരവാദമല്ല, അഭിമന്യുവിന്റെ വീര്യമാണ് നാം ലവനിൽ കാണുന്നത്. കൂട്ടുകാരെ വിളിച്ച് "കുമാരന്മാരെ, കല്ലെറിഞ്ഞോടിച്ച് ഈ കുതിരയെ ഇങ്ങോട്ട് തിരിക്കുവിൻ. സ്വൈരമായി ഇതു നമ്മുടെ മാൻകൂട്ടത്തിൽ ചേർന്നു സഞ്ചരിച്ചു കൊള്ളട്ടെ" എന്നാണ് ആ ബാലൻ നിർഭയം ഘോഷിച്ചത്. സൈന്യങ്ങളുടെ മദം തീർന്നതിനു ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം ജൃംഭകാസ്ത്രം തന്നെ പ്രയോഗിച്ചു. ചന്ദ്രകേതുവിനെ ലവ

ൻ്റെ അസാമർത്ഥ്യത്തിൻ്റെ മുമ്പിൽ ശിരസ്സു താഴ്ത്തേണ്ടതായി വന്നു.

രാമൻ, ശരാസനത്തെ പിടിച്ചുകെട്ടിയ സമയത്തു് കണ്ണൻ സമീപസ്ഥനായിരുന്നില്ല. [illegible] കേട്ടു് അവൻ [illegible]. [illegible] അദ്ദേഹം [illegible] പറഞ്ഞു. അവിടെ വച്ചു് [illegible] വില്ലിൻ്റെ ആസ്ഫോടനം കേട്ടുകൊണ്ടു കണ്ണൻ ഇങ്ങനെ ശങ്കിച്ചു:—

“[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] കിട്ടില്ലെന്നാൽ
[illegible]
വില്ലിൻ്റെ [illegible]”

കണ്ണൻ്റെ വാക്കും ഭാവവും കണ്ടു ശ്രീരാമൻ പോലും വിസ്മയിച്ചു. അനന്തരം ഇങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു:—

“[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]?”

കണ്ണൻ [illegible] “[illegible], [illegible]

ശുഭം ശുഭം എന്ന ഒരു വർത്തമാനം കേട്ടു്?" എന്നി
ങ്ങനെ ചോദിച്ച ലവൻ മറുപടി പറകയാണ്'—
"കല്പ്പണ്ണായി, അമ്മേ സാരമില്ല" ഈ വാക്കുകളല്ല
ലവനിൽ നിന്ന കേൾക്കാനിടയായതെങ്കിൽ അപ്പോൾ
കാണാമായിരുന്ന ഭാവൻറ ശസ്ത്രക്രിയ!

വാല്മീകി മഹർഷിയാണ് ഉത്തരരാമചരിതത്തെ
ന്റെ പശ്ചാത്തലമായിരിക്കുന്നതു്. ഈ വിശിഷ്ട
നായ ഒരു മഹർഷി ഈ നാടകത്തിൽ പ്രത്യക്ഷനായിരു
ന്നതെങ്കിലുമില്ല. ഒരു കവിയുടെയും, ആചാര്യ
ന്റെയും ഗുരുവിന്റെയും, മനോധർമ്മങ്ങൾ
ഒക്കെയും നിറഞ്ഞ ഒരു ഭാഗമാണ് അദ്ദേഹം ഭാവാ
ത്മകമായി നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്. ലോകത്തെയാകെ
സ്നേഹിക്കുന്നവരായ രാമന്റെ ജീവിതചരിത്ര
മാകെ പാടുവാൻ സാധിച്ച ലോകൈകഗുരു, ആ
ദിക്കവിയല്ലാതെ മറ്റാരാണ്? ധന്യധന്യനാണ് അ
ദ്ദേഹം. ജീവിതം കണ്ടറിഞ്ഞ് സകലതും കൈ
ക്കൊണ്ടതിൻ ശേഷമേ കവിത്വം സാധ്യമാകൂ എന്ന്
അദ്ദേഹം സമ്പാദിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആ ശക്തിയിൽ പൂർണ്ണമായി
ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാവ്യമാഹാത്മ്യ
ത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനമായിരിക്കുന്നത്. കവിയുടെ
മൂർത്തിയാണ് അദ്ദേഹം. സ്വന്തം മക്കളെപ്പോലെ
അദ്ദേഹം കുട്ടികളെ വളർത്തുന്നു. അദ്ദേഹം
ചെയ്യുന്നതിന് അഭിപ്രായമൊന്നും ഞാൻ പറയേണ്ട
കാര്യമില്ല! അതു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹത്ത്വ
മാണ്.

VIII

ഇനി മണ്ണാടിയാരുടെ ശ്ലോകങ്ങളെക്കുറിച്ചുമ ല്പ് ചിലതു പറയുവാനുള്ളതു്. പ്രകൃതിദേവിയുടെ ക്രീഡാരംഗങ്ങളുമായ ശിവപുരത്തിൽ താമസിക്കുന്ന കാലത്തു പലതരത്തിലും ആസ്വദിച്ചു് മണ്ണാടിയാർ പലപ്പോഴുമായി അനേകം ശ്ലോകങ്ങൾ എഴുതിയിട്ടുണ്ട്. പലർക്കും ഇന്നും മനഃപാഠമായ പദ്യങ്ങൾ ഉദ്ധരിക്കാതെ അനാവശ്യമാണ് ഉപന്യസിക്കയും ചെയ്യുന്നത് നിർഭാഗ്യവശാൽ അവയെ, ശേഖരിക്കാതെ മണ്ണാടിയാർ വിട്ടുകളകയാണ് ചെയ്തിട്ടുള്ളത്. ഈ ശ്ലോകങ്ങൾ ശേഖരിച്ചുവെച്ച് അച്ചടിപ്പിക്കണമെന്ന് എന്റെ ഉദ്ദേശം വിചാരിച്ചിരിക്കെ, ദൗർഭാഗ്യം മൂലം കാണാൻ ഒരു പദ്യം ഇവിടെ ഉദ്ധരിക്കാം.

താമരശ്ശേരി ഗ്രാമത്തിൽ കാണുന്ന ഒന്നു സംഗീത വിദ്വാനെപ്പറ്റി ഈ ഗ്രന്ഥത്തിലൊരിടത്തു പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ള കഥ വായനക്കാർ മറന്നിരിക്കയില്ലല്ലോ. ഒരിക്കൽ കാവ്യാത്മാ സംബന്ധിച്ച്, ആവശ്യക്കാരായിട്ടോ മല്ലാതെയോ എന്നറിയുന്നില്ല, ഒരു പദ്യം മണ്ണാടിയാർ എഴുതുകയുണ്ടായി. ആ പദ്യമാണ് താഴെക്കാണുന്നത്:—

"മന്ദമായി ചെയ്യുവാൻ കഴിയാതെവരുന്ന
പാത്രങ്ങളോ,
ധീരന്മാരെ ശൈത്യമെങ്ങും കണ്ടുപോരുമാറു
ള്ളവരോ,
പാരം ശോഭിതമായും വിട്ടു വിലസും
നിലാവു് ഉപാത്രങ്ങളോ;
ഹാ! രാമേശ്വരത്തിലുമതം കാവിന്റെ
ശോഭങ്ങളോ?"

നടനകലാപ്രകടനങ്ങളായ കാവ്യങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ കവി ഉല്ലേഖനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്നർത്ഥം. പ്രസ്താവനക്ക് അനുയോജിക്കുവാനുള്ള [illegible] മതിയായ തെളിവുകൾ, വികാരതീവ്രതകളെയും വികാരി കളാകുന്ന [illegible] കരുവാനുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം കാവ്യങ്ങളുടെ കൂറുകൾ, [illegible], വളരെ ഭംഗിയിൽ [illegible] ചെയ്തിരുന്ന [illegible] ഉണ്ട് അവ. എന്നാൽ, ഇതിലധികം ഭംഗിയായി [illegible] 12-ാം ഒരു [illegible] കവി [illegible] സൗന്ദര്യത്തെ [illegible] എന്നു കൂറുകളുടെ [illegible] സങ്കല്പത്തിന്റെയും സൗന്ദര്യത്തിന്റെയും കലാപങ്ങൾ; [illegible] മാതൃക യെത്ര നിലവാരമാണ് അവ.

[illegible] '[illegible]' [illegible] പഴ [illegible] ഇതിൽ [illegible] ഇവിടത്തെ [illegible] ജീവിതത്തിന്റെ [illegible] വിഷമം [illegible] പറഞ്ഞ [illegible] കാട്ടി [illegible] ഇത് [illegible] കാണാം. ഇവയൊക്കെ പഴമൊഴികളുടെ [illegible]

വകളാണു പോലും! പക്ഷേ നമ്പിയാർക്ക് ഇത്തരം പരിഹാസകവനങ്ങളെഴുതുന്നതിലും ഫലിതം പറയുന്നതിലും തീരെ ശ്രദ്ധയുണ്ടായിരുന്നില്ല. എങ്കിലും മേനോന്റെ നേരെയാണ് കവിതാരൂപേണ വെച്ചിരിക്കുന്ന പറയുക അദ്ദേഹത്തിനു വളരെ ഇഷ്ടമാണ്. അതുകൊണ്ട് അതും അദ്ദേഹത്തോടു പക വിചാരിച്ചില്ല. നമ്പിയാരവർകളുടെ പരിഹാസകവനങ്ങളിന്റെ രീതി കാണാൻ വേണ്ടി ഒരു പദ്യം ഇവിടെ ചേർക്കാമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു.

നമ്പിയാർ തൃശ്ശിവപേരൂർ, താലൂക്കുകാരായിരുന്ന കാലത്താണിക്ക് അദ്ദേഹം കാണുന്നതിനു ഗുരുമന്ദിരം, അമ്പലമേനോന്മാർ വ്യവസ്ഥപ്പെടുത്തി കൊണ്ടുപോയി വിട്ടിൽ ഗോപാലമേനോൻ കൊടുക്കുകയുണ്ടായി. ആ സമയത്തു നമ്പിയാർ അതിനുമുമ്പുള്ള കാലത്തിൽ അച്യുതനമ്പിയാർ, കൊണ്ടുള്ള മാധവമേനോൻ, കൃഷ്ണമേനോൻ മുതലായ നമ്പിയാർ വന്നു 'വരുന്നില്ല' 'ഉണ്ടില്ലാത്ത' വേഷ്ടികളും മറ്റും ഭൂമിക്കായി കൊടുക്കുകയായിരുന്നു. കഥാനായകന്റെ ഗ്യഹം, കൊച്ചുകുട്ടികൾ അതിഥികൾക്കു വല്ല ഭക്ഷണം നൽകി. ബുദ്ധിമാനായ ഗോപാലമേനോൻ മറ്റുള്ളവരെ കണക്കാക്കാതെ ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞതിൽ പിന്നെ ഭാഗ്യം 'കെട്ടിയിറക്കി' ഉടനെ കണ്ടിരിക്കാൻ കുട്ടിയാക്കണമെന്ന മറ്റുള്ളവർ ഉറപ്പിച്ചു വെച്ചതു ഇങ്ങനെയാണെന്നും പറഞ്ഞവാൻ ഗോപാലമേനോനെ ആക്ഷേപിച്ചു. നമ്പിയാർ പക്ഷേ അതറിഞ്ഞു ഉടനെ ഗോപാലമേനോനെ കളിപ്പിക്കുന്നതിനു പറ്റുന്ന ഒരു വിനോദപദ്യം നിർമ്മിച്ചു അതാണു താഴെ ഉദ്ധരിക്കുന്നതു—

"ഒരുമൻകൈതാളുവീട്ടിൽക്കലശതിലുള്ള
ഘനതര ചൊരാരാമകളും തി-
ന്നാമമാമംപൂണ്ട ഗ്രാമൻ പലവിധ പലഹാരങ്ങൾ
[illegible]
കാമൻതാനെന്നപോലുള്ളൊരു മലപുരത്തുമഹാവിദ്ധ്വ
വീട്ടിൽക്കലയതി-
ശ്രീരാമകൃഷ്ണക്കുറുപ്പമഹാവിദ്ധ്വ
ഗോപാലമേനോൻ."

അതിഥികളെല്ലാം പാട്ടും കേട്ടു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. കഥാനായകന്റെ സ്വഭാവം നല്ലപോലെ അറിഞ്ഞിരുന്നതുകൊണ്ട് ഗോപാലമേനവനു കുണ്ഠിതമോ പരിഭവമോ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല അദ്ദേഹവും പൊട്ടിച്ചിരിക്കാതിരുന്നില്ല.

ചതുരംഗപ്രാവീണ്യം. നമ്പിയാർക്കു കവിതയെപ്പോലെത്തന്നെ ഏററവും പ്രിയപ്പെട്ട ഒന്നായിരുന്നു ചതുരംഗക്കളി. ബുദ്ധിശക്തിയും യുക്തിയും മുൻനിറുത്തി കളിക്കേണ്ടുന്ന ഒന്നാണ് ചതുരംഗം. അതിനാൽ നമ്പിയാർ, പല ദിവസം കളിച്ചുകൊണ്ട് കൊട്ടാരത്തിൽ പോകാൻ പോലും മറക്കുകയുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. കളിയിൽ അദ്ദേഹത്തിനുള്ള സാമർത്ഥ്യം അക്കാലത്തുള്ള ചതുരംഗവിദഗ്ദ്ധരിൽ പലരെയും വിസ്മയിപ്പിച്ചിരുന്നു. അഴീക്കോട്ടുള്ള ഒരു മുസ്ലീംമാന്യൻ മലബാർ മുഴുവൻ സഞ്ചരിച്ച് ചതുരംഗക്കളിയിൽ തനിക്കുള്ള പ്രാഗത്ഭ്യത്തെ സുവർണ്ണമുദ്രകൾ കൊണ്ടും സാക്ഷിപത്രങ്ങൾ കൊണ്ടും വിളംബരമാക്കി, നമ്പിയാരോട് ഒരു കൈ നോക്കുവാനായിട്ടിച്ഛിച്ചുവന്നെത്തി. രണ്ടു ദിവസം മുഴുവൻ അവർ ചതുരംഗം കളിച്ചു. ജയാപജയങ്ങൾ ഇരുകൂട്ടർക്കും ഉണ്ടായില്ല. മൂന്നാ

ടിയോടെ, "അവിടുന്ന് ഒന്നാംതരം വക്കീൽ മാത്രമല്ല പത്രപ്രവർത്തനത്തിൽ തികഞ്ഞ ഒരു സേനാധിപൻ കൂടിയാണെന്ന്" സ്തുതിച്ചുകൊണ്ട് എതിരാളി 'സലാം' ചെയ്തു യാത്രയായി. പത്രരംഗത്തിലും മന്നാടിയാർ കുറേ [illegible] കാണിച്ചിട്ടുണ്ട് എന്നത്രയും ഇവിടെ പറയട്ടെ.

ഭാഷാശൈലി. മന്നാടിയാരുടെ ഗുണങ്ങളിൽ പ്രഥമ സ്ഥാനം അർഹിക്കുന്നത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കറകളഞ്ഞ [illegible] ഭാഷാശൈലിയാണ്. ഈ ശൈലിയുടെ ആഴം വ്യക്തമാക്കാൻ അദ്ദേഹം, കൊടുത്തിട്ടുള്ള കത്തുകൾ മന്നാടിയാരുടെ കൈയക്ഷരത്തിൽനിന്ന് ഒരു വരി മാറ്റിവെച്ചതും, നാല് പുസ്തകങ്ങളിൽനിന്ന് ഒരു വരി കണ്ടെത്തിയ വ്യക്തിയും ചെയ്തു. മാറ്റിവെച്ച ശൈലിയെക്കുറിച്ച് വിമർശകർ പറഞ്ഞതിനുശേഷം മന്നാടിയാർ ബാക്കി ഭാഗം നിഷ്പ്രയാസം എഴുതിക്കൊടുത്തു. രണ്ടിലും തമ്മിൽ യാതൊരു വ്യത്യാസവുമില്ലെന്ന് കാണുന്നത് ബോധ്യമായി. നോക്കുക, മന്നാടിയാരുടെ ഓർമ്മശക്തി!

സമുദായാഭിമാനം. സാഹിത്യരംഗത്തിലും, പത്രരംഗത്തിലും മാത്രമല്ല, മന്നാടിയാരുടെ പ്രശംസ പതിഞ്ഞിട്ടുള്ളത്. അദ്ദേഹം ഉത്കണ്ഠനായ ഒരു സമുദായാഭിമാനികൂടിയായിരുന്നു.

"സമുദായ മഹാ ജ്യോതി
സാമ്യം പുലർത്തുന്നതിൽ
പടിവാതിൽ തുറന്നിട്ട
ഉത്തമ വാഗ്മി"

[illegible]

അദ്ദേഹം സമുദായാഭിവൃദ്ധി വാസ്തവമായും കാംക്ഷിച്ചിരുന്ന ഒരു യഥാർത്ഥമനുഷ്യനായിരുന്നു എന്നു താഴെ പ്രസ്താവിക്കുന്ന കഥ സാക്ഷ്യം വഹിക്കുന്നുണ്ട്. ഒരിക്കൽ മദ്രാസിലുള്ള ഒരു പരദേശബ്രാഹ്മണവക്കീൽ, തൃശ്ശിവപേരൂരുള്ള നായർസ്ത്രീകൾ പ്രായേണ ദുർവൃത്തകളാണെന്നു പ്രസ്താവമദ്ധ്യേ മറ്റൊരു വക്കീലിനെ ധരിപ്പിക്കുകയുണ്ടായി. ഈ സംഭവം എങ്ങിനെയോ മന്നാടിയാരറിഞ്ഞു. ഒരിക്കൽ നമ്മുടെ മദ്രാസ് വക്കീൽ മദ്ധ്യവേനൽക്കാലത്തു കോടതിപൂട്ടി സ്നേഹിതന്മാരൊന്നിച്ച് തൃശ്ശൂർ വന്നപ്പോൾ തൃശ്ശൂരുള്ള സ്ത്രീകളുടെ സ്വഭാവം എത്രത്തോളം വികൃതമെന്ന് ഒന്നു കാണിച്ചുകൊടുക്കുവാൻ മന്നാടിയാരും തീർച്ചപ്പെടുത്തി. പരദേശബ്രാഹ്മണവക്കീൽ തൃശ്ശിവപേരൂരുള്ള നായർകുടുംബങ്ങളിൽ പലതിലും 'കേറിയിറങ്ങി, അവയിൽ ഒന്നിലെങ്കിലുംനിന്നു ഒരു സ്ത്രീയെയെങ്കിലും കാണ്മാൻ വക്കീൽസ്വാമിക്കു കഴിവുണ്ടായില്ല. അദ്ദേഹം ലജ്ജിതനായി മടങ്ങി. മന്നാടിയാരുടെ സമുദായസ്നേഹം എങ്ങിനെ തൃശ്ശിവപേരൂരിലെ നായർകുടുംബങ്ങളെ ദുര്യശസ്സിൽ നിന്നു രക്ഷിച്ചു എന്ന് ഇന്നും അധികമാർക്കും മനസ്സിലായിട്ടില്ല.

മന്നാടിയാർ "സ്വതേ കുറെ മാനക്കാരനായിരുന്നു" എന്നു ചിലർക്കഭിപ്രായമുള്ളതായറിയുന്നു. ഇതൊരിക്കലും ശരിയല്ല. ഐശ്വര്യം, സമുദായത്തിന്നും, സാഹിത്യത്തിന്നും വേണ്ടിയുള്ള അവിശ്രാന്തപരിശ്രമംകൊണ്ടും, അതിന്റെ കവൃത്തികൊണ്ടും മികവാലും ശ്രേഷ്ഠമായിരുന്ന മന്നാടിയാരുടെ ആദ്യഘട്ടത്തിലെ. അങ്ങനെയുള്ള സമയംപോലെ കണ്ടിട്ടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തെ അഭിമാനക്കാരനാക്കുന്നതു വാസ്തവത്തിൽ ഒരു വലിയ പാപംതന്നെയാണ്.

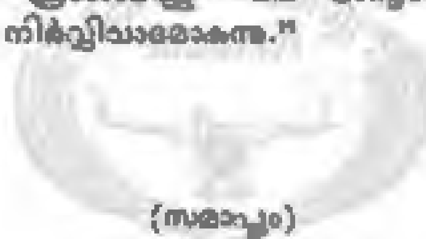
"ഇഞ്ഞിവപേരൂർക്കുപോയ്‌ ഞാൻ
വിശ്രുത മന്നാടി, സി. പി. ലക്ഷ്മികളെ
വിശാലമാനസമാകും സഖിയെ
വിശാലരത്നത്തെസ്സിലെഴുതിച്ചേൻ"

രാമായണപാരായണനിരത ഇഞ്ഞിവപേരൂർ വച്ചു നടന്നതാണു തിരുമൂലവാരം, കവിചക്രവർത്തി, കൊടുങ്ങല്ലൂർ കുഞ്ഞിക്കുട്ടൻ തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു മന്നാടിയാർ പ്രകൃതികളുടെ ശിരസ്സിലാണ് ചുമത്തിയത്. ഈ സംഗതിയിൽ നിന്നു നമുക്ക് മനസ്സിലാക്കാവുന്നത് മന്നാടിയാർ ഇങ്ങനെയുള്ള കാര്യങ്ങളിൽ മുന്നിട്ടുനിന്നു പ്രവർത്തിക്കാൻ ഏറ്റവും പററിയ ആളുകളാണെന്ന സംഗതിയാകുന്നു.

മന്നാടിയാർ 'പരിഷ്കാരം' 'പരിഷ്കാരം' എന്നു മുറവിളികൂട്ടി തികഞ്ഞ യഥാസ്ഥിതികത്വം അഭിനയിക്കുന്ന കൂട്ടത്തിൽപെട്ട ആളായിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹം പരിഷ്കൃതനാണ്. ഇഞ്ഞിവപേരൂർനഗരത്തിൽ ആദ്യമായി ഒരു സൈക്കിൾ ഉപയോഗിച്ചതു മന്നാടിയാരായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ പാലക്കാട്ട് ഗവൺമെൻറ് സ്കൂളിൽ പ്രധാനാദ്ധ്യാപികയായിരിക്കുന്ന ചിന്നമ്മു മന്നാഡിയാർ ബി. എ. അവർകളെ, ഇംഗ്ലീഷ് വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യിച്ചുള്ള മാതുലനായ ചാത്തുക്കുട്ടി മന്നാടിയാരായിരുന്നു. അംഗലഭാഷാഭ്യസനം നിഷിദ്ധവും, ആർഭാടപരവുമാണെന്നുള്ള മനോഭാവത്തിന്റെ പ്രാബല്യം ഉണ്ടായിരുന്ന കാലത്താണ്, മന്നാടിയാർ ആ വക അഭിപ്രായങ്ങളെ തൃണവൽഗണിച്ച് സ്ത്രീവിദ്യാഭ്യാസാഭിരുചി പ്രദർശിപ്പിച്ച് ഭാഗിനേയിയെ വിദ്യാലയത്തിൽ ചേർത്തു പഠിപ്പിച്ചത്. മന്നാടിയാരുടെ കുടുംബത്തിൽ ഇംഗ്ലീഷ് വിദ്യാഭ്യാസം സിദ്ധിച്ചവരായി വേറെയും പലരുമുണ്ട്. അവരും

മന്നാടിയാരുടെ വിദ്യാഭ്യാസമഹിമയാണു് പ്രകാരാന്തരേണ പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതു്.

ഒരു സാഹിതീരസികൻ എഴുതുകയാണു്: "ഇപ്രകാരം പല സംഗതികളും ആലോചിച്ചാൽ പരേതനായ ശ്രീമാൻ മാധവൻ കോഴിക്കോട്ടിമന്നാടിയാർ ഒരു സുപ്രസിദ്ധ മലയാളകവിയുടെയും, ഒരു ഭാഷാസാഹിത്യപ്രസക്തന്റെയും, ഒരു തികഞ്ഞ സമുദായാഭിമാനിയുടെയും, അതിബുദ്ധിമാനായ ഒരു കലാനിപുണന്റെയും നിലയിൽ മലയാളികൾക്കു് അനുകരണീയമായ ജീവിതാദർശമായിക്കൂടി പ്രശോഭിച്ച ഒരു മാന്യമഹാശയനായിരുന്നു എന്നുള്ളതു നിർവ്വിവാദമാകുന്നു."

(സമാപ്തം)

Printed at The Sarada Printing Works, Trivandrum.

കേരള സാഹിത്യ
അക്കാദമി